

รายงานการวิจัย

รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบ
บูรณาการหลักสี่ปฐพีธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบ
บูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
**The Promotion Model of Learning Democratic Citizenship
Integrated Seven Rules of a Good Man's Qualities (Seven
Sappurisdhamma) in Buddhism for Students in Primary School**

ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่องรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดย การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดทำกลุ่มสนทนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายการจัดการศึกษาและหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับชั้นเรียน และในระดับโรงเรียนที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ครูทำหน้าที่การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในวิถีความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ให้ความสำคัญกับกระบวนการ และรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่หลากหลาย เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่ม มีการใช้สื่อ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบ C-PLUS model เป็นรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมี C: Citizenship คือ การส่งเสริมความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลางของโมเดลเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U : Understanding (โครงการพุทธศาสนศึกษา) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล ด้านเจตคติ P : Perspective (โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช สวนพฤกษศาสตร์) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้กาล และรู้จักประมาณ และด้านทักษะ S : Skills (กิจกรรมสภานักเรียน) บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง และได้พัฒนาคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยดำเนินการตาม “รูปแบบ C-PLUS Model”

คำสำคัญ : 1. รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ 2. ความเป็นพลเมือง 3. บูรณาการ 4. หลักสัปปุริสธรรม 7

Abstract

This research is the promotion model of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in primary school have the objectives to study situations of learning democratic citizenship for students in primary school, to make a model of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for primary school students, to find efficiency and develop a model to promote of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in primary school and to make handbook for promotion of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in primary school. This is qualitative research by in-depth Interview, focus group discussion and workshop. Using content analysis to analysis qualitative data including to show the research findings by descriptive analysis.

The results found that situations of learning democratic citizenship for students in the second of Provincial Administrative Organization (Ban Don Kleang), primary school, has the school policy and curriculum promoting to learn democratic citizenship both in class level and school level which are relevant to local context. Teachers play role to build knowledge in democratic citizenship ways continuously, pay attention to processes, have various activities, focus the learning outcome by group process, use medias and have learning environment to promote democratic citizenship

This research makes the C-PLUS Model as the model of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in primary school. C stands for Citizen as the central of model to develop citizenship integrated Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism in three aspects composed of U standing for Understanding (Buddhadasa studies program) integrated to cause perception and result perception principal. P stands for Perspective (Bontanical Garden program) integrated to time and sufficient perception principal . S stands for Skills (Students council activity) integrated to self, people and community perception principal through L standing for Learning as important mechanism to promote citizenship, in addition, handbook of promotion of learning democratic citizenship integrated seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism for students in primary school comply to the C-PLUS Model.

Keywords : 1. model to promotion 2. citizenship 3. Integration 4. seven Rules of a Good Man's Qualities (seven Sappurisadhamma) in Buddhism

คำนำ

การวิจัย เรื่องรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คณะผู้วิจัย ได้ทุ่มเทแรงกายและแรงใจในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ด้วยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยเรื่องนี้จะมີประโยชน์อย่างยิ่งต่อการใช้ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในการ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัย เรื่องรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ให้สำเร็จลงได้นั้นคือ สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบพระคุณท่าน รองอธิการมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคศกราช และขอขอบคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนางานวิจัยในครั้งนี้

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านในทุกกระบวนการของการวิจัยครั้งนี้ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และให้ความช่วยเหลือด้านข้อมูล ประกอบการวิจัยต่างๆ จนผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ตรงตามเป้าหมาย ซึ่งผู้วิจัย ขอขอบคุณความอนุเคราะห์ข้อมูลและการอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ ของผู้อำนวยการโรงเรียน องค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะครู เจ้าหน้าที่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียนที่มีส่วนสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัย ที่ช่วยเหลือในการจัดการด้านข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล และการลงพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยในทุกกระบวนการของการวิจัย

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ ทุกคนทุกฝ่ายที่ยังไม่ได้เอ่ยนามที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยในครั้งนี้ให้สำเร็จเสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ (ภาษาไทย).....	(ก)
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ).....	(ข)
คำนำ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(ง)
สารบัญ.....	(จ)
สารบัญตาราง.....	(ฉ)
สารบัญภาพ.....	(ช)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	10
1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย	10
1.4 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย	11
1.5 ทฤษฎีและกรอบแนวคิดของโครงการวิจัย	13
บทที่ 2 สาระห้วงความรู้	14
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลเมือง	15
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง	18
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7	23
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
บทที่ 3 วิธีวิจัย	66
3.1 วิธีดำเนินการวิจัย	66
3.2 ระยะเวลาการทำวิจัย	72
บทที่ 4 สรุปผลการวิจัย	73
4.1 ข้อมูลโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)	73
4.2 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)	86
4.3 รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	107

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.4	ประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ	
	ประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	110
4.5	คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย	
	แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	115
บทที่ 5	สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	126
5.1	สรุปผล	126
5.2	อภิปรายผล	133
5.3	ข้อเสนอแนะ	143
บรรณานุกรม		144
บุคลากร		148
ภาคผนวก ก	เครื่องมือในการวิจัย	150
ภาคผนวก ข	หนังสือเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	157
ภาคผนวก ค	รวมภาพถ่ายการเก็บรวบรวมข้อมูล	161
ประวัตินักวิจัย		186

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 สารที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม	58
4-1 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษา	74
4-2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาเพื่อส่งเสริม ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย	77
4-3 หลักสูตรแผนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	91
4-4 โครงการสนับสนุนหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริม ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย	92

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1-1 คดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ	6
1-2 ระดับการศึกษาและอาชีพของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ปี 2557	7
1-3 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ ตามฐานความผิด	7
1-4 สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ปี 2557	8
2-1 กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง	20
4-1 แผนภูมิโครงสร้างการบริหารโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)	
4-2 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 (C-PLUS Model)	108
4-3 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 (C-PLUS Model)	115
5-1 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 (C-PLUS Model)	139

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่ดี เพราะให้อำนาจประชาชนในการปกครองมากที่สุด ในฐานะที่ประชาชนคือสมาชิกหรือพลเมืองของประเทศ ที่มีสิทธิ เสรีภาพ ที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายที่ยุติธรรม สำหรับสังคมไทยซึ่งประสบกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองที่ผ่านมา จึงเริ่มที่จะพูดคุยถกเถียงกันมากในเรื่องประชาธิปไตย ความเข้าใจประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน¹ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยควรจะเป็นอย่างไรกันมากขึ้น ความอ่อนแอของสังคมการเมืองที่ขาดพลเมืองซึ่งรู้ทันการเมืองและรับผิดชอบต่อผลประโยชน์สาธารณะ เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของความฉ้อฉล ความยากจน และขาดโอกาสทางการศึกษา โดยทางออกในเรื่องนี้ คือการสร้างพลเมืองที่มีอุปนิสัยและระบบคุณค่าที่สอดคล้องกับระบอบและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์ของไทยที่ผ่านมาพยายามที่จะผลักดันในการจัดการศึกษาให้มีวิชาหน้าที่พลเมือง แต่การที่จะมุ่งหน้าหายุทธศาสตร์การพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีส่วนรับผิดชอบต่อประโยชน์สุขสาธารณะนั้นดูจะยังไกลความเป็นจริง² ดังที่ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ ลาสเวล (Harold Lasswell) ได้ตั้งคำถามไว้ว่า “Is There a Democratic Personality?” หมายความว่าใครบ้างที่มีบุคลิกภาพเป็นประชาธิปไตย สังคมประชาธิปไตยต้องการพลเมืองที่เป็นนักประชาธิปไตย แต่จะมีพลเมืองมากน้อยแค่ไหนที่มีบุคลิกภาพประชาธิปไตย³ ฉะนั้น การสร้างพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงต้องอยู่ในกระบวนการจัดการศึกษาที่เน้นเป้าหมายและผลลัพธ์ให้พลเมืองเข้าใจและแสดงบทบาทของตนเองอย่างเหมาะสม มีอุปนิสัยและบุคลิกภาพเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติได้ต่อไป

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาของไทยได้มีความพยายามในการพัฒนาคนเพื่อให้เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น และสืบต่อเนื่องมาจนถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรของไทย ฉบับชั่วคราว

¹ สถาบันพระปกเกล้า. (2555). รายงานวิจัย การสร้างความปรองดองแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สถาบันปกเกล้า. หน้า 16-17.

² วิชัย ตันศิริ. (2557). ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : บริษัทพรเพรส จำกัด. หน้า 10.

³ อ่างแล้ว, หน้า 18.

พ.ศ. 2557 ได้บัญญัติคำว่า “พลเมือง” ลงไปในเนื้อหาซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในกฎหมายรัฐธรรมนูญในฉบับที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นว่าพลเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะหลังจากวิกฤตความแตกแยกของประชาชนในประเทศ การสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจะช่วยลดความรุนแรงและความขัดแย้งทางการเมืองลงได้ ด้วยเหตุผลที่พลเมืองมีคุณลักษณะสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ ประการที่ 1 มีความเชื่อในวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Non-Violence) ประการที่ 2 มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในรัฐหรือชุมชนการเมือง (Body Politics) เดียวกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันก็ควรปฏิบัติต่อกันอย่างสุภาพชน (Politeness) และประการที่ 3 คือ พลเมืองในรัฐหรือชุมชนการเมืองเดียวกัน ควรจะไฝหาสันติมากกว่าสงคราม (Peace-Loving)⁴ รัฐบาลชุดปัจจุบัน (พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา) จึงกำหนดนโยบายเร่งด่วน นโยบายด้านที่ 4 การศึกษาและเรียนรู้ การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อปฏิรูปการศึกษา ใน 5 ยุทธศาสตร์ย่อย คือ 4.1) จัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษาทางเลือกไปพร้อมกัน เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้สามารถเรียนรู้ พัฒนาตนได้เต็มตามศักยภาพ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนากำลังคนให้เป็นที่ต้องการเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรม และธุรกิจบริการ 4.2) ในระยะเฉพาะหน้า จะปรับเปลี่ยนการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการศึกษาให้สอดคล้องกับความจำเป็นของผู้เรียนและลักษณะพื้นที่ของสถานศึกษา จัดระบบการสนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปมีสิทธิเลือกบริการการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยอาจจะพิจารณาจัดให้มีคู่มือการศึกษาเป็นแนวทางหนึ่ง 4.3) ให้องค์กรภาคประชาสังคม ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปมีโอกาสร่วมจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและทั่วถึง และร่วมในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ 4.4) พัฒนาระบบการผลิตและพัฒนาครูที่มีคุณภาพและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู เน้นครูผู้สอนให้มีวุฒิตรงตามวิชาที่สอน นำเทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยครูหรือเพื่อการเรียนรู้ด้วยตัวเอง และ 4.5) ทำนุบำรุงและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกระจายอำนาจทางด้านการศึกษาให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลด้านการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น ซึ่งสร้างโอกาสในการพัฒนาศักยภาพทางการศึกษาให้พัฒนาอย่างสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น และมุ่งสู่การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559 ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญใน

⁴ อ้างแล้ว, หน้า 21.

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ โดยในด้านการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศนั้น ตามยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในด้านการศึกษา การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมให้มีการเรียนรู้ เข้าใจ และมีแนวปฏิบัติของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวถึงการสร้างนักเรียนให้เป็นพลโลก หรือพลเมืองโลก (Global Citizen) ไว้ในวิสัยทัศน์ของหลักสูตร ที่ว่า “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมั่นในความสามารถของทุกคนในการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2555-2559) ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 เรื่อง การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม โดยมีเป้าประสงค์ คือ สร้างเสริมองค์ความรู้ให้เป็นพื้นฐานเพื่อความมั่นคงของประเทศโดยการสร้างความเข้มแข็งของสังคม การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต และความผาสุกของประชาชน มุ่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต สวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชีวิต ตลอดจนการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การสร้างความเข้มแข็งและการสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นและสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน และมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพเยาวชน ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ และผู้สูงอายุ และการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ

สถานศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษา เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีบทบาทต่อการสร้างและกล่อมเกลาศักยภาพ แนวคิด และแนวทางในการดำเนินชีวิต การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงควรเริ่มต้นที่สถาบันการศึกษา โดยการจัดการศึกษาที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง (Civic Education) เพราะความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มี

ความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มี การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวช่วยให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก⁵ ซึ่งหากสถานศึกษามีการบริหารจัดการและดำเนินงานในแนวทางสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ย่อมที่จะสร้างการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันให้กับผู้เรียนได้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในสถาบันการศึกษาจะมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเกี่ยวกับพลเมือง หรือหน้าที่พลเมือง แต่ในกระบวนการของการจัดการเรียนการสอนของครู หรือบทบาทของผู้เรียน อาจจะยังไม่บรรลุเป้าหมายของการสร้างความเป็นพลเมือง ซึ่งจะต้องมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมือง ในเรื่องนี้ วิชัย ตันศิริ⁶ ให้ความคิดเห็นว่าการสอนความเป็นประชาธิปไตยในวิชาพลเมืองที่มีการแยกรายวิชาออกมาเป็นอิสระจากเดิมที่อยู่ในวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย ซึ่งการแยกส่วนหรือไม่เช่นนั้นไม่สำคัญเท่ากับการให้คิดวิเคราะห์เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้อธิบายเพิ่มเติมว่าควรปรับปรุงเป้าหมายของวิชานี้เป็นวิชาที่เรียกว่าวัฒนธรรมพลเมืองเพื่อประชาธิปไตยที่มีคุณธรรมนำหน้า เพราะวัฒนธรรมพลเมืองจะครอบคลุมทุกมิติ ตั้งแต่เรื่ององค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการปกครองในระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เกี่ยวกับเรื่องระบบคุณค่า อุดมการณ์ ทศนคติที่ควรจะต้องเกิดขึ้น ตลอดจนเรื่องทักษะภาคปฏิบัติ โดยมีทั้งมิติด้านปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ และการประพฤติปฏิบัติ โดยมีเป้าหมายคือการทำ ความเข้าใจให้เกิดขึ้น ให้เกิดความคิดที่ถูกต้อง ที่ควรจะเป็นให้แก่เยาวชน ผลการวิจัยของสถาบันพระปกเกล้า⁷ ในการศึกษาสำรวจวิจัย เรื่องความเป็นพลเมืองในประเทศไทย พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับหลักการปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรมความเป็นพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมือง แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ในฐาณะพลเมือง และการมีส่วนร่วมของพลเมืองมีน้อยที่สุด นอกจากนี้ ยังพบว่าความคิดเห็นของประชาชนที่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองจำแนกตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย โดยภาพรวมพบว่า อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 143.34 จากคะแนนเต็ม 170 คะแนน ในส่วนของภาคใต้ อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 130.70 ให้

⁵ ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมเหษณ์. (2555). รายงานวิจัยความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand). กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 4

⁶ อ้างแล้ว, หน้า 6-7.

⁷ สถาบันพระปกเกล้า. 2555.

ความสำคัญอยู่ที่อันดับ 3 ของ 5 ภูมิภาค สูงกว่ากรุงเทพมหานคร แต่เมื่อพิจารณาถึง ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่เป็นอยู่จริงจำแนกตามภูมิภาคที่อยู่อาศัย โดยภาพรวมพบว่า อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 129.19 จากคะแนนเต็ม 170 คะแนน พบว่าในส่วนของภาคใต้กลับพบว่า ความเป็นพลเมืองที่มีอยู่จริง อยู่ที่อันดับ 4 ของ 5 ภูมิภาค ค่าเฉลี่ย 126.96 โดยสรุปจะเห็นได้ว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระดับที่น่าพอใจ แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าการปฏิบัติในระดับที่ค่อนข้างต่ำมาก แสดงให้เห็นช่องว่างระหว่างการรับรู้ และการปฏิบัติจริง

การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมือง จึงต้องมีการส่งเสริมพัฒนาตั้งแต่วัยเด็ก อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาพบว่ามีปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนจำนวนมาก ทั้งนี้ในความหมายของเด็ก ตามกฎหมาย หมายถึง ผู้มีอายุไม่ถึง 15 ปีบริบูรณ์ และเยาวชน หมายถึง ผู้มี อายุเกิน 15 ปี บริบูรณ์ แต่ไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ ในวันที่มีการกระทำความผิด (พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดี เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553) ในปี 2557 คดีเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มลดลง แต่กลุ่มอายุไม่เกิน 15 ปี และกระทำความผิดซ้ำเพิ่มขึ้น โดยลดลงจาก 46,371 คดี ในปี 2552 เหลือเพียง 36,537 คดี ในปี 2557 ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการใช้ พระราชบัญญัติศาล เยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ซึ่งให้ความคุ้มครองในการจับกุม เด็กและเยาวชนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม จำนวนคดีเด็กและเยาวชนใน กลุ่มอายุมากกว่า 10 ปี แต่ไม่เกิน 15 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 6,841 คดี ในปี 2552 เพิ่มขึ้นเป็น 10,776 คดี ในปี 2557 โดยมีสัดส่วนต่อคดี เด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 14.75 เป็นร้อยละ 29.49 ในช่วงเวลาเดียวกัน ขณะที่การกระทำความผิดซ้ำลดลง ในช่วงต้นและกลับเพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2555 โดยในปี 2557 มี จำนวน 6,401 คดี หรือร้อยละ 17.52 ของคดีทั้งหมด⁸

⁸ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสาม ปี 2558 ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 เดือนพฤศจิกายน 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/article_attach/Book_Social3-2558.pdf . สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2560.

คดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ

	2552	2553	2554	2555	2556	2557
จำนวนคดีทั้งหมด	46,371	44,057	35,049	34,276	36,763	36,537
สัดส่วนผู้กระทำผิดอายุ 10 ปีแต่ไม่ถึง 15 ปี	14.75	13.74	14.50	17.82	29.03	29.49
สัดส่วนชาย : หญิง	92 : 8	92 : 8	92 : 8	92 : 8	93 : 7	93 : 7
จำนวนคดีที่ทำผิดซ้ำ	6,294	5,559	4,125	6,849	7,490	6,401
ร้อยละคดีทำผิดซ้ำต่อคดีทั้งหมด	13.57	12.62	11.77	19.98	20.37	17.52

ภาพที่ 1-1 คดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558 : 20)

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นเพศชายกว่าร้อยละ 90 ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีสัดส่วนร้อยละ 43.1 รองลงมาเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและสูงกว่าร้อยละ 37.2 โดยระดับประถมศึกษาที่มีสัดส่วนร้อยละ 16.6 เนื่องจากปัจจุบัน เด็กส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานเพิ่มขึ้น ขณะที่ด้าน การประกอบอาชีพ พบว่า ผู้กระทำผิดไม่ประกอบอาชีพร้อยละ 45.3 รองลงมาเป็นนักเรียนนักศึกษาร้อยละ 31.4 คดีส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เมื่อจำแนกตามฐานความผิดพบส่วนใหญ่เป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด โดยในปี 2557 มีจำนวน 16,508 คดี คิดเป็นร้อยละ 45.2 ของคดีทั้งหมด รองลงมาเป็นความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินและความผิดเกี่ยวกับชีวิต และร่างกาย คิดเป็นร้อยละ 19.7 และ 10.3 ตามลำดับ โดยการทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษมีแนวโน้มเพิ่มสูงมากจาก 12,352 คดี ในปี 2552 เพิ่มเป็น 16,508 คดี ในปี 2557 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6 ต่อปี และมีสัดส่วนต่อคดีทั้งหมดเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 26.6 ในปี 2552 เป็นร้อยละ 45.2 ในปี 2557 ขณะที่คดีฐานความผิดอื่นๆ มีแนวโน้มลดลง ซึ่งจากการจำแนกสาเหตุของการกระทำผิดของสถาน พินิจฯ ในปี 2554 โดยสาเหตุของการกระทำผิดพบว่า สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการคบเพื่อนมากที่สุดร้อยละ 43.2 รองลงมาเป็นความ คึกคะนอง และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ร้อยละ 19.3 และ 6.3 ตามลำดับ⁹

⁹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. ภาวะสังคมไทยไตรมาสสาม ปี 2558 ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 เดือนพฤศจิกายน 2558 เข้าถึงได้จาก

http://www.nesdb.go.th/article_attach/Book_Social3-2558.pdf สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2558.

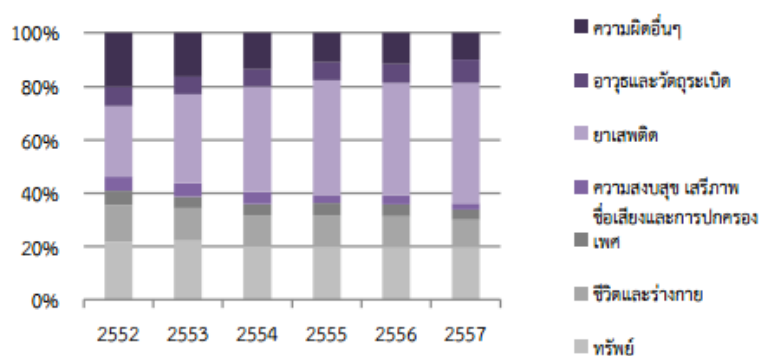
ระดับการศึกษาและอาชีพของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ปี 2557

ภาพที่ 1-2 ระดับการศึกษาและอาชีพของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ปี 2557

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558 : 21)

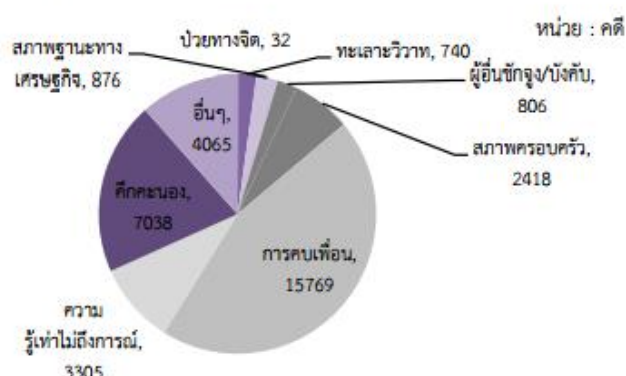
จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ ตามฐานความผิด

ภาพที่ 1-3 จำนวนคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ ตามฐานความผิด

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558 : 21)

สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ปี 2554

ภาพที่ 1-4 สาเหตุของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ปี 2557

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558 : 21)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในเยาวชน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองให้เป็นวิถีชีวิตจริง แต่ที่ผ่านมาการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนของรัฐโดยส่วนใหญ่จะดำเนินการโดยใช้มาตรการทางกฎหมายโดยการบังคับใช้กฎหมายให้เข้มแข็งขึ้น หรือ การจัดโครงการรณรงค์ ป้องกัน และปราบปราม ฟืนฟูบำบัด ซึ่งจะเป็นรายกรณีไป เช่น กรณีผู้ผู้ติดยาเสพติด กรณีผู้ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุเป็นการเฉพาะหน้า และไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างรอบด้าน โดยผู้วิจัยเห็นว่าการแก้ปัญหาจะต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างคนหรือพลเมืองที่เข้มแข็ง ต้องสร้างตั้งแต่ต้นน้ำ ด้วยให้การศึกษา ฝึกอบรม พัฒนา และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับช่วงวัยและความต้องการ นอกจากนี้ จากการทบทวนงานวิจัยและหลักสูตรการฝึกอบรมขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมือง ดังเช่น สถาบันพระปกเกล้าพบว่า มีงานวิจัยและหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาพลเมืองที่ยังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะและยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับสถาบันการศึกษาที่สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และยังไม่มีการบูรณาการการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองเข้ากับหลักสูตรทางศาสนา

ในทางรัฐศาสตร์การพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดีมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยรวม ผู้วิจัยจึงสนใจการวิจัยเพื่อการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย งานวิจัยครั้งนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียน

มัธยมศึกษา ตามผลวิจัยของ ศรัณย์ เลิศรักษัมมงคล¹⁰ ที่ศึกษาเรื่องการสร้างตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า ตัวชี้วัดด้านสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค สอดคล้องกับหลักธรรม คือ สัปปุริสธรรม 7 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ผู้วิจัยจึงมีการบูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย 1) อัมมัญญา คือ รู้จักเหตุ 2) อัตถัญญา คือ รู้จักผล 3) อุตตัญญา คือ รู้จักตน 4) มัตตัญญา คือ รู้จักประมาณ 5) กาลัญญา คือ รู้จักกาล 6) ปริสสัญญา คือ รู้จักชุมชน และ 7) ปุคคัลลัญญา คือ รู้จักบุคคล โดยการใช้กรอบแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองให้มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ตามแนวคิดของพริ้นท์และเลจ¹¹ การพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องกระทำอย่างควบคู่กันในทุกระดับทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยการทำให้เป็นวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับประชาชนนั้น จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การพัฒนาจากระดับฐานราก นั่นคือการพัฒนาในระดับท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ เข้าใจ และพัฒนาเป็นวิถีชีวิตประชาธิปไตย และเข้าใจการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตยได้มากขึ้น งานวิจัย เรื่อง รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ตอนบน จึงมุ่งเน้นการนำหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 มาเป็นกรอบแนวคิดหลักในการบูรณาการกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อนำไปสู่การสร้างคู่มือการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ตอนบน ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการนำไปเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และการปฏิรูปการศึกษาที่นำไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยต่อไป

โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะโรงเรียนที่สังกัดในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นสถาบันการศึกษาที่ได้รับการถ่ายโอนอำนาจในการจัดการศึกษาจากส่วนกลางซึ่งมีความใกล้ชิดกับชุมชนโดยตรง และมีโอกาสมากกว่าในการจัดหลักสูตรเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองได้อย่างเข้าใจบริบทความเป็นชุมชนมากขึ้น

¹⁰ นายศรัณย์ เลิศรักษัมมงคล. (2555). การสร้างตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

¹¹ Print and Lange. (2012). *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Sysney : Sense Publishers. pp. 20-22.

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2.2 สร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2.3 เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2.4 เพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

ในการทำวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1.3.1 **พื้นที่เป้าหมาย** คือ ศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยผู้วิจัยเลือกพื้นที่เป้าหมาย 1 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1.3.2 **ขั้นตอนการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้แบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษากรณีศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำไปสู่การทดลองรูปแบบดังกล่าวนี้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

ระยะที่ 3 การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทดลองและตรวจสอบรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจากที่มีการพัฒนาขึ้นในผลการวิจัยระยะที่ 2 แล้ว ในระยะที่ 3 จะมีการวิจัยกึ่งทดลอง คือ การจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมาย คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ 4 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อการหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยในระยะที่ 3 และนำข้อมูลมาเสนอเพื่อการหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ

1.4 กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

1.4.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1 โดยใช้วิธีการศึกษา คือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 10 คนประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือตัวแทนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน
2. ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเป็นครูประจำชั้นในแต่ละระดับโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 คน
3. ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือตัวแทน จำนวน 1 คน
4. ครูฝ่ายวิชาการหรือตัวแทน จำนวน 1 คน
5. ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 3 คน
6. ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน

1.4.2 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 3 การนำรูปแบบไปทดลองใช้ โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 ประกอบด้วย 33 คน ได้แก่

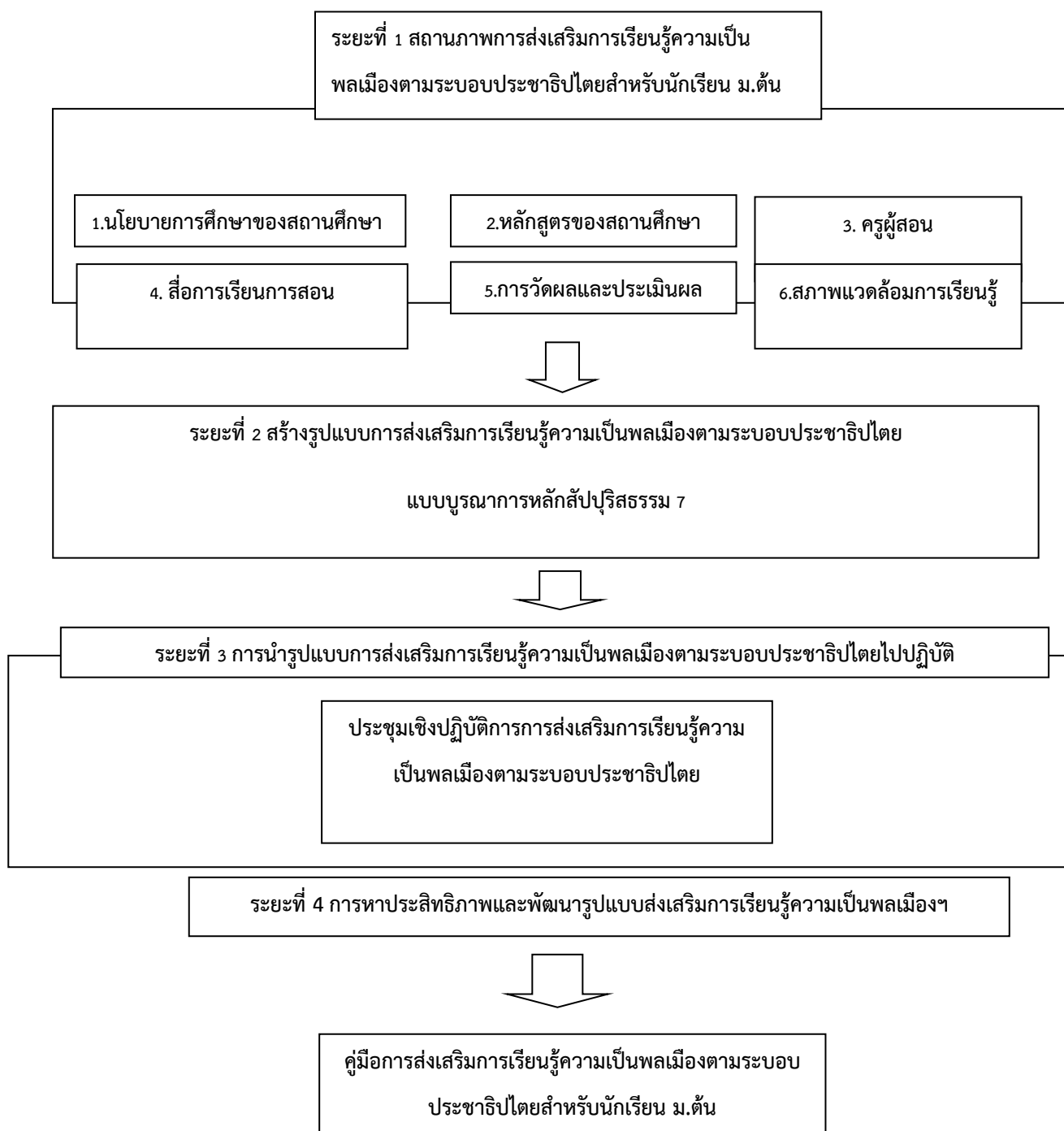
1. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 1 จำนวน 10 คน
2. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 2 จำนวน 10 คน
3. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 3 จำนวน 10 คน
4. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 1 จำนวน 1 คน
5. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 2 จำนวน 1 คน
6. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 3 จำนวน 1 คน

1.4.3 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 4 คือ การหาประสิทธิภาพและพัฒนา
รูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสนทนากลุ่ม

1. ผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือตัวแทนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน
2. ตัวแทนจากพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 รูป
3. นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือตัวแทน จำนวน 1 คน
4. ตัวแทนครูและบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 คน
5. ผู้เชี่ยวชาญด้านพลเมืองในภาคใต้ จำนวน 1 คน

1.5 ทฤษฎี สมมุติฐาน และกรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ” ผู้วิจัย ได้กำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งนำแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสัปปริสธรรม 7 ดังนี้

บทที่ 2

สังเคราะห์องค์ความรู้

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลเมือง
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองระดับมัธยมศึกษา

ตอนต้น

- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพลเมือง

พลเมืองเป็นคำที่ถูกเรียกมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนถึงยุคโรมัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิของพลเมือง แต่ความหมายของพลเมืองไม่สามารถนิยามได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีการให้ความหมายใหม่ๆ อยู่เสมอ โดยแนวคิดเกี่ยวกับพลเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และการเมือง Print and Lange¹² ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับพลเมือง โดยนำแนวคิดของ Marshall ซึ่งเป็นนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง ว่าได้ให้ความหมายของพลเมืองว่าประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ พลเมืองที่ได้รับการสนับสนุนด้านสิทธิ คือ 1) สิทธิสำหรับพลเมือง คือ สิทธิจำเป็นขั้นพื้นฐานของบุคคลที่มีอิสรภาพในการพูด คิด เชื่อ สิทธิในทรัพย์สิน ความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย 2) สิทธิทางการเมือง คือ สิทธิภายใต้ระบบกฎหมายของศาลยุติธรรม สิทธิในการมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมือง การเป็นสมาชิกทางการเมือง หรือการได้รับเลือกตั้ง และ 3) สิทธิทางสังคม คือ สิทธิเกี่ยวกับสวัสดิการของรัฐ สิทธิทางการศึกษา การดูแลสุขภาพอนามัย การมีรายได้ เป็นต้น นอกจากนี้ได้นำแนวคิดของ Beiner ซึ่งได้กำหนดลักษณะสำคัญของพลเมืองไว้ 3 ประการ คือ เรื่องอิสรภาพ การติดต่อสื่อสาร และชุมชนการเมืองที่สันติสุข และได้อ้างถึง Birzea ที่ระบุไว้ว่าความเป็นพลเมือง

¹² Print and Lange. (2012). *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Sydney : Sense Publishers. pp. 20-22pp. 20-22.

จำแนกได้เป็น 2 มิติ คือ มิติทางด้านสถานภาพและบทบาท และอีกมิติหนึ่งคือ ด้านความยุติธรรมทางสังคม และการมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน¹³

พลเมืองเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคมประชาธิปไตย ซึ่งพลเมืองในที่นี้ หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลได้แสดงตัวตนในฐานะของสมาชิกสังคม ในบริบทแนวคิดชุมชนนิยมที่เน้นการสร้างอำนาจทางการเมืองจากการสร้างอำนาจทางสังคมผ่านกลุ่ม องค์กร ขบวนการทางสังคม โดยคุณสมบัติของพลเมืองที่สำคัญจะต้องมีคุณสมบัติ คือ มีความรู้ความเข้าใจ มีความสามารถ เสียสละทำงานสาธารณะ ซึ่งพบมากในผู้นำ อย่างไรก็ตามระดับการเป็นพลเมืองในสังคมนั้นไม่น่าจะเท่าเทียมกัน เพราะคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองนั้นไม่น่าจะเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของพลเมืองทุกคนที่เหมือนกัน ซึ่งในสังคมการเมืองแล้วในบริบทที่เป็นสังคมเปิด ส่งผลต่อการเปิดปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งการเป็นพลเมืองย่อมนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแบบแผนความสัมพันธ์ตามโครงสร้างอำนาจแบบเก่าสู่ความสัมพันธ์ทางอำนาจทางการเมืองใหม่ พลเมืองจึงเป็นตัวกระทำทางการเมืองในบริบทการเมืองและสังคม¹⁴

ประวัติศาสตร์ของความเป็นพลเมือง ในยุคสมัยโบราณกาล ความเป็นพลเมืองเป็นเอกลักษณ์ของชนชั้นสูงซึ่งมีอิสระทั้งด้านเศรษฐกิจ ความคิด และเวลา เพื่อปฏิบัติหน้าที่พลเมือง เช่น การสมัครรับการเลือกตั้ง การเป็นทหาร เป็นต้น ในสมัยนั้นความเป็นพลเมืองเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นฐานันดรศักดิ์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีสิทธิในความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะ สตรี ทาส หรือคนป่าเถื่อน ต่อมาในยุคสมัยกลาง ซึ่งเป็นยุคของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป แนวคิดแบบพลเมืองก็ได้สูญหายไป เน้นเพียงแต่ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เท่านั้น พลเมืองไม่มีสิทธิเข้ามามีบทบาททางการเมืองจึงไม่ต้องมีจริยธรรมแบบพลเมือง ไม่มีสัญญาประชาคมระหว่างประชาชนและรัฐ มีแต่ความสัมพันธ์แบบความจงรักภักดีระหว่างกษัตริย์และประชาชน ตั้งแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกาเป็นต้นมา กระแสเสรีนิยมก่อให้เกิดแนวคิดที่ว่าประมุขและรัฐไม่ได้รวมเป็นอันเดียวกัน และหลักการที่ว่าประชาชนต้องนับถือรัฐมากกว่าตัวบุคคลที่ปกครองรัฐ จึงทำให้เกิดความเป็นพลเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนและรัฐแทน ดังนั้น ความจงรักภักดีต่ออุดมคติทางการเมืองจึงมาแทนความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้ การปฏิวัติของสหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสได้ประกาศใช้หลักการเหล่านี้ในรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศคือ Declaration of Independence (1776) and Declaration of the Rights of Man and the Citizen (1789) ซึ่งจากการปฏิวัติฝรั่งเศสเป็นเหตุเริ่มต้นของการผสานของความเป็นพลเมืองกับชาติ ไปด้วยกัน

¹³ Ibid, pp. 20-21.

¹⁴ รงค์ บุญสายขวัญ. (2557). **ตัวชี้วัดการเมืองภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 172-173.

ระหว่างศตวรรษที่ 19 และ 20 อุดมการณ์แบบเสรีนิยมทำให้ค่านิยมของความเป็นพลเมืองกลายเป็นเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นอุดมคติของความเสมอภาคและเสรีภาพ ค่านิยมดังกล่าวมีข้อสมมุติฐานว่าพลเมืองทุกคนมีเหตุผลและมีทางเลือกที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของคนชั้น หรือ เพศ แต่อย่างไรก็ตาม ในสมัยนี้ ความเสมอภาคก็ยังเป็นได้แค่ความเสมอภาคในประเด็นของกฎหมายเท่านั้น แต่หลังจากสงครามโลกที่ 2 สิทธิของพลเมืองรวมถึงสิทธิทางการเมืองและสิทธิทางสังคม เนื่องจากได้พิสูจน์ว่าความเสมอภาคด้านกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ทำให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริง ดังนั้น รัฐมีหน้าที่คุ้มครองพลเมืองทางด้านสังคมด้วย ด้วยเหตุนี้ รัฐสวัสดิการจึงเกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อทัศนคติของประชาชน อาจจะทำให้ประชาชนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องตอบแทนอะไรแก่รัฐ จากเหตุวิกฤตนี้ จะเห็นได้ว่าประชาชนในยุโรปและอเมริกาไม่ค่อยได้ไปเลือกตั้งหรือเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเท่าที่ควร เพราะอาจคิดว่าการเมืองในระดับชาตินั้นไม่ได้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงในสมัยโลกาภิวัตน์แล้ว ดังนั้น อนาคตของความเป็นพลเมือง อาจจะเป็น “พลเมืองโลก” ซึ่งในยุโรปมีสถานการณ์ของการเป็นพลเมืองของยุโรปแล้ว (European Citizenship)¹⁵

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นคำที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยด้วย กล่าวคือ มีสมาชิกของสังคมที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยมีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพกติกา ในนานาประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีจัดให้มีการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ขึ้นมา และประสบความสำเร็จในการสร้างพลเมือง จนเป็นตัวอย่างให้กับประเทศต่างๆ และปัจจุบันการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองได้กลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ ทั่วโลก¹⁶

รงค์ บุญสวยขวัญ ได้สรุปผลตัวชี้วัดความเป็นพลเมือง ตามผลการศึกษาออกเป็น 4 ตัวบ่งชี้ คือ 1) คุณลักษณะของกลุ่ม องค์กร หรือขบวนการทางสังคม 2) คุณลักษณะของผู้นำ แกนนำ 3) คุณลักษณะของสมาชิก และ 4) คุณลักษณะของการเชื่อมโยงเครือข่าย¹⁷

สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ จะศึกษาความเป็นพลเมืองตามตัวบ่งชี้ ที่ 2 และ 3 คือคุณลักษณะของผู้นำ (ครู) และ คุณลักษณะของสมาชิก (นักเรียน) เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองในโรงเรียน ซึ่งในด้านตัวบ่งชี้ที่ 2 จะประกอบด้วยคุณลักษณะเฉพาะตัว การยอมรับ และการเชื่อมโยง ส่วนตัวบ่งชี้ที่ 3 จะประกอบด้วยการเรียนรู้ ฐานสมาชิกกลุ่ม และคุณธรรมพลเมือง

¹⁵ ถวิลวดี บุรีกุล และรัชติ แสงมเหหมัด. (2555). รายงานวิจัยความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand). กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

¹⁶ ถวิลวดี บุรีกุล และรัชติ แสงมเหหมัด. อ้างแล้ว. หน้า 4.

¹⁷ รงค์ บุญสวยขวัญ. อ้างแล้ว. หน้า 180.

ศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล¹⁸ ศึกษา เรื่องการสร้างตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า พลเมืองที่ดี คือการสร้างสังคมให้มีความสันติ สงบสุข สามารถนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติของความเป็นพลเมืองในด้านสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค โดยตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองด้านสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคนั้นมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนในสังคม ชุมชน ดังนั้น การที่พลเมืองในสังคมจะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข จะต้องนำเอาหลักสัปปุริสธรรมข้อที่ว่าด้วยการรู้จักชุมชนมาปรับใช้ร่วมด้วย เพราะการนำหลักสัปปุริสธรรมมาปรับใช้ย่อมมีโอกาสทำให้คนในสังคมแต่ละคนรู้จักสิทธิ เสรีภาพของตน การรู้จักเคารพสิทธิ เสรีภาพระหว่างกันอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคด้วย นอกจากเรื่องการรู้จักชุมชนแล้ว การปรับตัวของพลเมืองตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ข้ออื่นก็มีความสอดคล้องกับตัวชี้วัดในด้านนี้เช่นเดียวกัน คือ การรู้จักประมาณ สอดคล้องกับตัวชี้วัดข้อที่ 6 การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน ข้อที่ 7 การเข้าใจ ยอมรับบุคคลในสถานะ เชื้อชาติ ศาสนาที่แตกต่างกัน ข้อที่ 10 การสนับสนุนนโยบายลดช่องว่างของความไม่เท่าเทียมกันในสังคม การรู้จักบุคคล สอดคล้องกับตัวชี้วัดข้อ 6 การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน ข้อ 7 การเข้าใจ ยอมรับบุคคลในสถานะ เชื้อชาติ ศาสนาที่แตกต่างกัน ข้อ 8 ความตระหนักต่อความไม่เท่าเทียมกันในสังคม จะเห็นได้ว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 สามารถนำมาใช้กับการปฏิบัติตนเพื่อความเป็นพลเมืองที่ดีได้ ทั้งเรื่องของการรู้จักสิทธิ เสรีภาพของตน การเคารพสิทธิ เสรีภาพ ของผู้อื่นตลอดจนการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างเท่าเทียมหรืออย่างเสมอภาคกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้จักเหตุ-ผล รู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล รู้จักประมาณ และรู้จักเวลา อันจะทำให้การปฏิบัติตามหลักสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของพลเมือง มีเหตุผล มีความเหมาะสม พอประมาณ ตามบุคคล ตามชุมชน และตามกาลเทศะ

¹⁸ ศรัณย์ เลิศรักษ์มงคล. (2555). การสร้างตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง (Civic Education)

แนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง เริ่มแรกพัฒนาขึ้นสำหรับประเทศในยุโรปและเยอรมัน และขยายไปสู่ประเทศทางตะวันตกที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองของผู้เรียน โดย Print and Lange ได้อ้างงานของ Patnum (2000) ที่ได้กล่าวว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบทางการเมืองรูปแบบหนึ่งที่จะไม่สามารถทำงานหรือพัฒนาได้ หากปราศจากความเข้มแข็งจากภาคพลเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ต้องเกิดจากพลเมืองที่เข้มแข็งด้วยโดย ศรีณยุ หมั่นทรัพย์¹⁹ ได้ให้ความหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองไว้อย่างง่ายว่าหมายถึง การจัดการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ตระหนักและมั่นใจในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เกิดทัศนคติและแรงจูงใจในการกระทำหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีแห่งประชาธิปไตย

การเริ่มต้นของการนำแนวคิดการศึกษาเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมือง ควรเริ่มต้นตั้งแต่ชีวิตในวัยเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและอย่างช้าที่สุดคืออยู่ในช่วงมัธยมศึกษา โดยมีระบบคุณค่าของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อันประกอบด้วยเรื่องความอดทน ความเห็นอกเห็นใจกัน การสร้างประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพให้กับตนเอง การเปลี่ยนแปลงสำหรับการรับรู้ การสร้างวิธีการอยู่ร่วมกับความขัดแย้งทั้งหลาย ความสามารถในการตัดสินใจอย่างเสมอภาค และ ยุติธรรม เป็นต้น²⁰ ซึ่งมีความท้าทายที่สำคัญหลายประการต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองในโรงเรียน เช่น การกำหนดปัจจัยสำคัญของคุณลักษณะของความเป็นพลเมือง คือ ทักษะของผู้เรียน สิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ และความเชี่ยวชาญทางการศึกษาของครูผู้สอนที่จะช่วยสนับสนุนผู้เรียนให้เข้ามามีส่วนร่วม การพัฒนาพลเมืองที่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากับผู้เรียนทุกๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ให้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมพลเมืองให้เป็นวิถีปฏิบัติของการศึกษาในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการประเมินตนเองด้านการเรียน และการขอคำชี้แจงจากผู้สอนในการประเมินผล โดยการให้ข้อมูลป้อนกลับในด้านต่างๆ การเรียนรู้โดยใช้โครงการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง การเข้าใจความแตกต่างของบุคคล และการพัฒนาเป็นรายบุคคล การสร้างโอกาสให้ทุกโรงเรียนได้ยึดหลักการของการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมือง การสร้างนโยบายที่ใช้สำหรับการกำกับเรื่องการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมือง ตลอดจนการศึกษาวิจัยที่จะช่วยพัฒนาในเรื่องนี้²¹ การศึกษาเกี่ยวกับพลเมืองอาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาแนวคิดทฤษฎีความเป็นพลเมืองตามแบบอย่างนักรัฐศาสตร์

¹⁹ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์. 2560. เข้าถึงได้จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_135.pdf. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2560

²⁰ Print and Lange, Ibid p. 9.

²¹ Ibid, pp. 8-14.

และอีกประเภทหนึ่งคือการสอนเพื่อการพัฒนาพลเมือง (Teaching good citizenship) ซึ่งสำหรับประเภทหลังนี้เป็นการแสดงให้เห็นหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิที่จะศึกษา (Right to education) และการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Effective Citizenship)²²

แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในต่างประเทศ²³ เช่น ในประเทศสหพันธรัฐเยอรมนี ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในการเมืองการปกครองและวิถีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง มีกฎหมายว่าด้วยการศึกษาด้านการเมืองในระดับประเทศและระดับมลรัฐ กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาต่อเนื่องของรัฐ เข้าทุกกลุ่มชนเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน แหล่งความรู้มีความหลากหลาย วิธีการให้ความรู้ เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ต้องมีการสนับสนุน และความร่วมมือกันของหลายฝ่าย ทั้งองค์การภาครัฐ และภาคเอกชน มูลนิธิ หรือสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ได้รับการสนับสนุน ด้านการเงินจากฝ่ายการเมือง ต้องมีความเป็นกลาง มีการตั้งศูนย์การศึกษาการเมืองเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง กลุ่มเป้าหมายหลักคือเยาวชน มุ่งเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียว ของประชาชนต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยยั่งยืนได้ประชาชนต้องเห็นพ้องและให้การสนับสนุนจากประชาชน และการเอาใจใส่ ยืนยันสิทธิประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย (Pluralism) เนื้อหาการศึกษา ประกอบด้วย สถาบันทางการเมือง รัฐธรรมนูญและกฎหมาย เศรษฐกิจประวัติศาสตร์ คุณค่าประชาธิปไตยจริยธรรม แนวคิดทางการเมือง สันติमानฉันทและการป้องกันการใช้ความรุนแรง ความหลากหลายและทางวัฒนธรรม มิติหญิงชาย สื่อ สิ่งแวดล้อม ประชาคมยุโรป โลกาภิวัตน์ และสมรรถนะด้านองค์การและการสื่อสาร

ในประเทศแคนาดา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับบริบทสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ มีการเปิดสอนในภาษาทางการทั้งสองภาษาคืออังกฤษและฝรั่งเศส และมีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation) มีความเชื่อมั่นว่าประชาชนมีศักยภาพในการใช้อำนาจในการปกครองของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง (Politics) มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม รวมทั้งมีความรู้ด้านสังคม และเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการร่วมมือของชุมชน (Culture and Collaboration) ที่สัมพันธ์กับชีวิตของตนด้วย

ใน ประเทศสหรัฐอเมริกา แนวคิดด้านการจัดการการเรียนการสอนและการอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐ โดยการศึกษาวิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเป็น

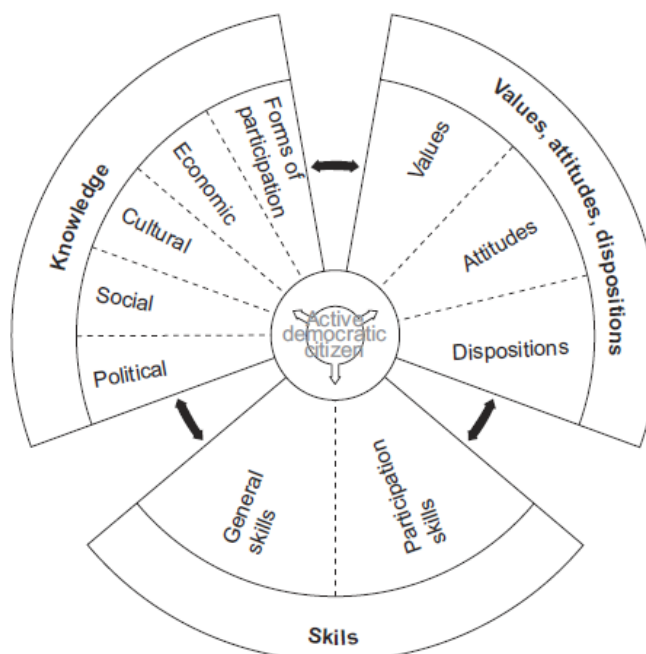
²² Ibid,p.19

²³ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว.

แบบเรียนและตามมาตรฐานกลางสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน ที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน การเรียนการสอนมุ่งสร้างให้พลเมืองเกิดความรู้ ทักษะ และ ทักษะคิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ขอบเขตการศึกษา ประกอบด้วย เรื่องของการเป็นพลเมืองในบริบทของสิทธิ มนุษยชนภายใต้สังคมเปิดและการเมืองโลก ระบอบการปกครอง รัฐ สถาบัน และกระบวนการอันเกี่ยวกับประเด็นสาธารณะ ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวอยู่ ภายใต้ศูนย์การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ทรงอิทธิพลมากของประเทศชื่อว่า Center for Civic Education ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากกระทรวงศึกษาธิการ

ในประเทศไทยหลักการสอนความเป็นพลเมืองให้ความสำคัญกับหลัก 3 ประการ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบของพลเมืองต่อสังคมและจริยธรรม (Social and Moral Responsibility) (2) ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง (Political Literacy) และ (3) การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Involvement)

กรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง (Curriculum Framework of Civic Education)²⁴ เป็นแผนสำหรับการสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนภายใต้ทิศทางนโยบายหรือเป้าหมายของโรงเรียน ซึ่งเป็นการแสดงออกทั้งในและนอกโรงเรียน ซึ่ง Print and Lange ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ดังภาพที่ 2-1

ภาพที่ 2-1 กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

Print and Lange (2002 : 31)

²⁴ Print and Lange, Ibid p. 31

กรอบแนวคิดหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองมี 3 ประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ ซึ่ง Print and Lange กำหนดขอบเขตเนื้อหา²⁵ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านความรู้ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ความรู้ทางการเมือง (Political Knowledge)	ความรู้ทางสังคม (Social Knowledge)
-ระบบการเมือง และระบบกฎหมาย -แนวคิด หลักการเบื้องต้น และสถาบันต่างๆ ของระบอบประชาธิปไตย -การแบ่งแยกอำนาจและอำนาจหน้าที่ในประวัติศาสตร์ -แนวคิดพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย -สิทธิพลเมืองและและความรับผิดชอบ และสิทธิมนุษยชน -การตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ -ประเด็นทางการเมืองในกระแสปัจจุบัน -สื่อ และบทบาทสื่อในชีวิตของบุคคลและสังคม -ความมั่นคงของชาติและนานาชาติ	-ความสัมพันธ์ทางสังคม -สิทธิทางสังคม -บทบาทหน้าที่และการทำงานของกลุ่มและภาคประชาสังคม -ความแตกต่างทางสังคม (สวัสดิการ ความมั่นคงทางสังคม สุขภาพ เป็นต้น)
ความรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Knowledge)	ความรู้ทางเศรษฐกิจ (Economic Knowledge)
-ประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ -ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในบริบทของท้องถิ่น ภูมิภาค ระดับชาติและระดับโลก -การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	-สิทธิทางเศรษฐกิจ -หลักการทางเศรษฐศาสตร์และพัฒนาการทางเศรษฐกิจ -หลักการทางการเงินและการเชื่อมโยงเนื้อหาทางเศรษฐกิจ -การพัฒนาที่ยั่งยืนระดับท้องถิ่นและนานาชาติ
รูปแบบการมีส่วนร่วม (Forms of Participation knowledge)	
ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจในชีวิต	

²⁵ Print and Lange, Ibid p. 31-35.

2. ขอบเขตด้านทักษะในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ทักษะทั่วไป (General Skill)	ทักษะการมีส่วนร่วม (Participation Skills)
-การคิดเชิงวิพากษ์	-การตรวจสอบและการมีส่วนร่วมในนโยบาย การตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการต่อต้านอย่างสันติ
-การตรวจสอบข้อมูลที่วิพากษ์	-การแก้ปัญหาความขัดแย้งในวิถีทางสันติ
-ความแตกต่างระหว่างความจริงและข้อคิดเห็น	-มีส่วนร่วมในองค์กรอาสาสมัครหรือเป็นสมาชิกกลุ่ม
-การเข้าถึงการตัดสินใจที่สมดุล การตัดสินใจหรือข้อคิดเห็นอยู่บนพื้นฐานของการตรวจสอบข้อมูลที่วิพากษ์และความมีเหตุผล	-แสดงออกความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
-การแก้ปัญหาได้	-การสร้างความร่วมมือ
-การตัดสินใจได้	-อยู่ร่วมในสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
-มีความคิดสร้างสรรค์	-การจัดการกับความแตกต่างทั้งหลายได้ ทั้งความแตกต่างทางเพศ สังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนา
-มีทักษะที่จำเป็น	-มีพันธะผูกพันในการปกป้องสิ่งแวดล้อม
-มีทักษะในการสื่อสาร	
-มีการใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร	

3. ขอบเขตด้านทัศนคติ ค่านิยม และเจตคติ ในหลักสูตรการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง

ทัศนคติ (Attitudes)	ค่านิยม (Values)	เจตคติ (Disposition)
-ยึดมั่นต่อความจริง	-การยอมรับกฎหมาย	-ความตั้งใจในการมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง
-เปิดใจ	-เคารพในความเป็นมนุษย์	-ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างกระตือรือร้น
-ยึดมั่นต่อสันติภาพและการสร้างแนวทางแก้ปัญหา	-เคารพในสิทธิมนุษยชน	-ความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม
-รู้สึกมั่นใจต่อพันธะทางการเมือง	-เชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	
-เชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตย สถาบัน และกระบวนการต่างๆ ว่าสำคัญเช่นเดียวกับการกระทำ	-เชื่อมั่นในสันติภาพ	
	-เชื่อมั่นในสังคม ความยุติธรรม และความเท่าเทียมกันของพลเมือง	
	-ปฏิเสธความรุนแรงทั้งหลายและการครอบงำ	

ทัศนคติ (Attitudes)	ค่านิยม (Values)	เจตคติ (Disposition)
ของภาคพลเมือง	-เชื่อมั่นในความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน	
-รู้สึกรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ	เดียวกัน	
-ยึดมั่นในค่านิยมของการสร้าง	-เคารพต่อความอดทนต่อความ	
ความเข้าใจซึ่งกันและกัน	แตกต่างหลากหลาย	
ไว้วางใจกันและมีความเป็นน้ำ	-เชื่อมั่นในการปกป้อง	
หนึ่งใจเดียวกัน	สิ่งแวดล้อม	
-ยึดมั่นต่อหลักการพัฒนาที่	-เชื่อมั่นในการพัฒนาที่ยั่งยืน	
ยั่งยืน	-ให้คุณค่ากับอธิปไตย	
-มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ	-ให้คุณค่ากับความยุติธรรม	

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ Print and Lange ได้ชี้ให้เห็นว่าควรนำไปปรับใช้ในการสร้างกิจกรรมการศึกษาในหลักสูตร ซึ่งแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจในการนำแนวคิดไปใช้มากกว่า สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้ จะนำกรอบแนวคิดขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตรไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทการศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน โดยการเชื่อมโยงกับหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ซึ่งได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7

หลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน

2.3.1 ความหมายสัปปุริสธรรม

สัปปุริสธรรม คือหลักธรรมที่ทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้และถือปฏิบัติ เพราะศาสนาพุทธที่จะสอนให้ทุกคนเป็นคนดี หลักธรรมของพระพุทธศาสนามีลักษณะเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรมที่กำหนดคุณสมบัติของคนดี คือ สัปปุริสธรรม 7 ประการ จึงสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม ดังต่อไปนี้

สัมปฐิระ เป็นภาษาบาลี ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า สัตบุรุษะ ภาษาไทยใช้คำว่า สัตบุรุษแปลว่าคนดี คนสงบ หมายความว่า เป็นคนดีรอบด้าน และเป็นคนที่สงบจากความชั่ว ไม่ยอมทำ ความชั่วสัปปุริสธรรม ข้อปฏิบัติของคนดีมี 7 ประการ²⁶

สัปปุริสธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษคำว่า “สัตบุรุษ” หมายถึง คนดี นักปราชญ์ หรือบัณฑิตสัปปุริสธรรม จึงหมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มี 7 ประการ²⁷ ดังนั้นนักวิชาการได้ให้ความหมายเพิ่มเติมคือ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของผู้นำในความสัมพันธ์กับ ผู้ร่วมงานที่ไปด้วยกันนั้น คือคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นผู้นำ บุคคลที่เป็นผู้นำจะต้องมีธรรมะ หรือ คุณสมบัติในตัวของผู้ผู้มี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จัก ชุมชนและรู้จักบุคคล²⁸

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึง สัปปุริสธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ เป็นคุณธรรม หรือคุณสมบัติของคนดี เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี เป็นผู้ควรแก่การยกย่องนับถือ เป็นคนที่สามารถให้การแนะนำในการดำเนินชีวิตที่ถูกด้วยต้องความปรารถนาดีมี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล²⁹

สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน) ตรัสว่า สัปปุริสธรรม เป็น หลักธรรมที่สำคัญของมนุษย์ เป็นสมบัติเป็นคุณลักษณะของมนุษย์ มีปัญญารู้ได้ ทำได้ เข้าใจว่า ความกตัญญู กตเวทีเป็นคุณธรรมที่ดี ที่ประเสริฐ มนุษย์มีสติปัญญารักษาความดีงามของให้สมบูรณ์ ด้วยหลักธรรม นี้ เพื่อให้ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คงอยู่ สัปปุริสธรรม เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถ นำไปแนวทางในการปฏิบัติงานเพื่อทำให้การทำงานร่วมกับผู้อื่นประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เป็นคนตระหนักรู้ เหตุผลรู้จักการวางตัวพอเหมาะพอดีทั้งทางเศรษฐกิจ และ สังคมรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม และมีความเป็นตัวของตัวเอง³⁰

²⁶ จรัญ พัทธมราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. (ม.ป.ป.). หนังสือเรียนสมบุรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด. หน้า 53.

²⁷ อ.ส.ต.ด.ก. 37/65/236.

²⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. หน้า 10.

²⁹ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *ภาษาธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสียงเขียน. หน้า 170.

³⁰ สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). *ธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา. หน้า 15.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ ได้กล่าวว่า “ผู้นำต้องมีคุณธรรม หรือหลักดำเนินการบริหาร เพื่อความสุข และความเจริญก้าวหน้าในการทำ หรือดำเนินงาน หลักธรรมนั้นได้แก่ สัปปริสธรรม คือ ธรรมของคนดี คนที่สมบูรณ์ มีคุณสมบัติ 7 ประการ³¹

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ กล่าวว่า “สัปปริสธรรม คือ ธรรมอีกหมวดหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์มากต่อการดำเนินชีวิตในสังคม ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เมื่อศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตามอย่างถูกต้องย่อมเชื่อว่าเป็นสัตบุรุษ หรือเป็นคนดี”³²

ทองย้อย แสงสินชัย ได้กล่าวถึง “หลักสัปปริสธรรม 7 ว่าเป็นธรรมของสัตบุรุษ คือ ธรรมของคนดี หรือ สมบัติผู้ดีของผู้นำ และได้กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ดีนั้นว่าไม่ได้ดีเพราะเป็นผู้ที่เกิดในตระกูลสูงผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจผู้มีอำนาจทางการเมืองผู้มีอำนาจทางการทหารและผู้มีการศึกษา”³³

ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวว่า “สัปปริสธรรม คือ คุณสมบัติของสัตบุรุษ หรือพลเมืองดี เป็นเครื่องหมายว่าผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ ใครก็ตามไม่ว่าจะมีฐานะอย่างไรถ้ามีคุณสมบัติ 7 ประการนี้ผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ แต่ถ้าขาดคุณสมบัตินี้แล้ว แม้ว่าจะเป็นคนมีชาติสกุลมีวิทยฐานะสูง มียศศักดิ์ อัครฐาน มั่งมีเงินทอง สักปานใดก็ไม่เรียกว่า สัตบุรุษธรรม”³⁴

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้กล่าวว่า “สัปปริสธรรม เป็น ธรรมของคนดี ธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดีมีอยู่ 7 ประการ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน และรู้บุคคล สรุปลงสั้น ๆ ว่าการรู้จักเทศะ เพราะว่า คนที่รู้จักเทศะเป็นคนดี เป็น สุภาพบุรุษเป็นสุภาพชน”³⁵

หลักสัปปริสธรรม 7 คือ หลักคุณธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดีเป็นคุณธรรมพื้นฐานในการพัฒนาตนเอง องค์การ สังคม ชุมชน และการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นคุณธรรมที่เน้นการแสดงออก 7 ประการ คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาล การรู้จักชุมชน และการรู้จักบุคคล

³¹ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. (2538). **หลักการดำเนินดำรงชีวิตในสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 179.

³² ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, **สัปปริสธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ, 2529), หน้า 3.

³³ ทองย้อย แสงสินชัย, **สัปปริสธรรม 7 ประการ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2530), หน้า 1-5.

³⁴ ปิ่น มุทุกันต์, **แนวสอนหลักธรรมหลักสุตรนักรธรรมชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, 2514), หน้า 300-303.

³⁵ เสถียรพงษ์ วรรณปก, **มัชฌิมปฏิปทา : สายกลางสองมิติสัปปริสธรรม 7 นัยที่สอง**, (กรุงเทพมหานคร : พี อาร์ คัลเลอร์ พรินท์, 2547), หน้า 37.

2.3.2 องค์ประกอบหลักสัปปริสธรรม 7

สัปปริสธรรม 7 (Virtues of a Gentleman) คือ ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คำว่า “สัตบุรุษ” คือ คนดี นักปราชญ์ หรือบัณฑิตสัปปริสธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี มี 7 ประการ³⁶ คือ

1. ัมมัญญตา คือ การรู้จักเหตุ (Dhammannuta : Knowing the Law and the Cause)
2. อตถัญญตา คือ การรู้จักผล (Attannuta : Knowing the Meaning, the Purpose and the Consequence)
3. อัตตัญญตา คือ การรู้จักตน (Attannuta : Knowing Oneself)
4. มัตตัญญตา คือ การรู้จักประมาณ (Mattannuta : Moderation, be Temperate and Sense of Proportion)
5. กาลัญญตา คือ การรู้จักกาล (Kalannuta : Knowing the Proper Time, Choose and Keep Time)
6. ปริสสัญญตา คือ การรู้จักชุมชน (Parisannuta : Knowing the Assembly and the Society)
7. ปุคคลัญญตา คือ การรู้จักบุคคล (Puggalannuta : Knowing the Individual and Different Individual)

รายละเอียดของสัปปริสธรรม 7 มีดังนี้

1. ัมมัญญตา คือ การรู้จักเหตุ

ัมมัญญตา (การรู้จักเหตุ) คือ การรู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสถานการณ์และความเป็นไปของชีวิต หรือรู้จักหลักความจริง จะคิด จะทำอะไรก็มีหลัก รู้ว่าเมื่อกระทำสิ่งนี้จะได้ผลตอบแทนเป็นความสุข แต่ถ้ากระทำอีกอย่างหนึ่งจะได้ผลเป็นความทุกข์ เช่น ถ้าหมั่นขยันศึกษาเล่าเรียนก็จะได้รับความรู้ความเข้าใจวิชาการต่าง ๆ เมื่อถึงเวลาสอบก็จะสามารถสอบได้คะแนนดีเป็นต้น³⁷

ัมมัญญตา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินกิจการงานต่าง ๆ รู้และเข้าใจในสิ่งที่ตนจะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่งฐานะ อาชีพการงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนั้นเป็นต้น ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือ รู้เท่า

³⁶ อภ.สตุตตก. 37/65/236.

³⁷ อภ.สตุตตก. 37/65/237-238.

พันกฏธรรม หรือหลักความจริงของธรรมชาติเพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น³⁸

อัมมัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง ความรู้จักธรรม รู้จักเหตุผล รู้หลักความจริง รู้หลัก รู้หลักเกณฑ์แห่งเหตุผล รู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล รู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อเห็นผลที่ปรากฏ ก็รู้ว่าเกิดจากเหตุอะไร เช่น เห็นนักเรียนสอบได้คะแนนสูงสุด หรือได้ที่ 1 ก็รู้ว่านักเรียนผู้นั้นรู้จักวิธีเรียนและขยันในการเรียนเห็นคนติดคุกก็รู้ว่าเขาทำผิดกฎหมาย อย่างใดอย่างหนึ่ง³⁹

อัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้วิธีการ ในการดำเนินงาน ผู้นำนั้นจะต้องรู้จักเหตุรู้หลักการ รู้วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อจะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อัมมัญญตา หมายถึง การรู้วันวักคัสตฤศาสน์ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า พระภิกษุที่เป็น ผู้รู้ รู้เรื่อง วันวักคัสตฤศาสน์ คือคำสั่งสอนของพระศาสดา อันเป็นศาสนาธรรม มิ่งคัประกอบอยู่ 9 ประการ หรือที่เรียกว่ารู้ธรรมคำสอนในพระไตรปิฎก คือหลัก ปรีติธรรมนั้นได้แก่การรู้เรื่องของสูตรพระวินัยและพระธรรมอภิธรรมเป็นต้น อันเป็นเหตุ แห่งความเจริญในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของการศึกษา พระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา ภิกษุรูปใดมีความรอบรู้ในหลักธรรมคำสอนดังกล่าวมาแล้ว ภิกษุนั้น ชื่อว่าเป็นผู้รู้ธรรม หรือเหตุแห่งความเจริญ⁴⁰

หลักธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่สำคัญ คือ วันวักคัสตฤศาสน์ 9 ประการ ได้แก่

1. สุตตะ คือ พระสูตรต่าง ๆ
2. เคยยะ คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยคาถา
3. เวยยาकरणะ คือ พระอภิธรรมทั้งหมด
4. คาถา คือ พระธรรมบท เถรคาถา เถรีคาถา
5. อุทาน คือ พระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงเปล่งอุทานด้วยความโสมนัส
6. อิติวุตตกะ คือ พระสูตรที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ข้อนี้สมจริง ดังคำที่พระ

พุทธองค์ตรัส

7. ชาดก คือ พระสูตรที่แสดงเรื่องในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า
8. อัปภูตธรรม คือ พระสูตรที่ประกอบด้วยปาฏิหาริย์

³⁸พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. หน้า 210-219.

³⁹จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. (ม.ป.ป.). *หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา* อ่างแล้ว. หน้า 53.

⁴⁰อง.สตุตค. 37/65/236.

9. เวทัลละ คือ พระสูตรที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายถามแล้วได้รับความรู้และถามยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นต้น⁴¹

นวังคัสตฤศาสน์นี้ เป็นเหตุแห่งความเจริญในการปฏิบัติเพื่อไปสู่จุดหมายสูงสุดของการศึกษาในพระพุทธศาสนา ภิกษุผู้นั้นจะต้องมีความรอบรู้ในหลัก นวังคัสตฤศาสน์ดังกล่าวแล้วเชื่อว่าเป็นผู้รู้จักธรรม หรือเหตุแห่งความเจริญ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญของภิกษุในพระพุทธศาสนาทรงยกเป็นอุปมาเปรียบเทียบ ภิกษุที่จะเข้าถึงฝั่งพระนิพพานมีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 11 ประการ เช่นเดียวกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จจะต้องรู้จักบริหารจัดการฝูงโคประกอบด้วยหลัก 11 ประการ ดังกล่าวซึ่งได้อธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับผู้นำและการทำหน้าที่ของผู้นำที่ดีซึ่งได้แสดงผู้นำตามหลักสปปุริสธรรม 7 เกี่ยวกับหลักธัมมัญญุตาสมาชิกไปสู่เป้าหมาย คือความสำเร็จได้จึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของหัวหน้าเป็นแกนนำขององค์กร ดังข้อความที่ปรากฏในโคบาลสูตรตอนหนึ่งว่า

นายโคบาลประกอบด้วยองค์ 11 ประการ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโคควรทำฝูงโคให้เจริญได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลในโลกนี้เป็นผู้รู้จักอุปาลาดในลักษณะ เป็นผู้คอยเลี้ยง ไซ้ช้าง ปิดบังแผลสุ่มคว้นให้รู้จักทำ รู้จักให้โคดื่มน้ำหรือยังรู้จักทางฉลาดในสถานที่โคเที่ยวหากิน รู้จักรีดนมให้เหลือไว้ รู้จักการบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูง ด้วยการบูชาเป็นอดิเรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลประกอบด้วยองค์ 11 ประการนี้ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโคควรทำให้ฝูงโคเจริญได้⁴²

ภิกษุผู้ที่ประกอบด้วยองค์ 11 ประการเหล่านี้แล้ว ควรจะรักษาหมู่โคและทำให้หมู่โคเจริญได้ด้วยองค์ 11 ประการ จากพุทธพจน์นี้ มีคำอธิบายแนวทางของการเป็นผู้นำที่ถูกต้องตามหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์เพื่อขยายความภาวะผู้นำ ดังนี้

1. การรู้จักรูป คือ ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะของสมาชิกขององค์กรความรู้นี้นอกจากจะสร้างความสนิทสนมกันแล้วยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกันเข้าใจความต้องการประวัติพื้นเพของมวลสมาชิก

2. ฉลาดในลักษณะ คือ เมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคล ก็จะสามารถพิจารณาจัดสรรตำแหน่งงานต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบุคคล การทำงานภายใต้การแนะนำหมายนั้นก็สัมฤทธิ์ผล

3. คอยเลี้ยงไซ้ช้าง คือ ผู้นำสามารถแสดงศักยภาพแก้ไขปัญหาคือข้อบกพร่องด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานต่อความเชื่อถือในอำนาจ

4. คอยปิดบังแผล คือ ผู้นำจะต้องมีความระมัดระวังสำรวจตรวจตรามิให้เกิดความเสียหายอันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคมป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก

⁴¹ ทองหล่อ วงษ์ธรรม. (2538). **ปรัชญา 201 พุทธศาสน์**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์. หน้า 55-59.

⁴² ม.ม. 19/386/55.

5. สุ่มวัน คือ ผู้นำจะสามารถแสดงความสามารถของตนแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องแก่สมาชิก

6. รู้จักทำ (น้ำ) คือ ผู้นำจะต้องแสวงหาความรู้ รู้จักความคิดในการทำงาน มีคณะทำงานที่ดี มีคณะที่ปรึกษาในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิก

7. รู้ว่าใครกินน้ำแล้วหรือยัง คือ ผู้นำจะต้องรู้จัก กระบวนการพัฒนา ให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิก ด้วยการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ฝึกฝนทักษะอาชีพ

8. การรู้จักทาง คือ ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริการจัดการ ขณะเดียวกันก็จะต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน

9. ฉลาดในสถานที่โคจร คือ ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่ม ด้วยการกำหนดเป้าหมาย วางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์

10. รัตนมให้เหลือไว้ คือ ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิกรู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะ พอดี รักษาสมดุลระหว่างการให้การรับ

11. การบูชาโคที่เป็นพ่อฝูง หรือจำฝูง คือ ผู้นำจะสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัดด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดี มีคุณธรรม อันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำและเป็นการปลุกใจในการกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม และมวลสมาชิก⁴³

จะเห็นได้ว่า ผู้นำนั้นมีความสำคัญมากต่อการวางแผนงานหรือนโยบายอันเป็นเหตุแห่งความเจริญต่อสังคมและตนเอง เมื่อบุคคลระดับผู้นำทำตามบทบาทหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายแล้ว จึงเชื่อว่าเป็นการทำเหตุทำตามหลักการที่ดี ตามหลักธัมมัญญตา

ดังนั้น การศึกษาให้รู้จักหน้าที่ของตนให้ถูกต้องตามความเป็นจริง พร้อมทั้งทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์เต็มความสามารถไม่ประมาทในการทำหน้าที่เพื่อให้เป็นผลสำเร็จเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จในส่วนตนหรือส่วนรวม ต้องอาศัยการรู้จักเหตุคือ รู้หน้าที่ การรู้จักเหตุของผู้นำนั้น ยังรวมไปถึงการรู้จักกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม เช่น ผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศชาติก็ต้องรู้หลักรัฐศาสตร์ และรู้กฎหมายของชาติ คือ กฎหมายตั้งแต่รัฐธรรมนูญลงมาแล้วก็นับอยู่ในหลักการ ตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้ชุมชนสังคม องค์การหรือกิจการอะไรก็ตามต้องมีหลักการ มีกฎหมาย ที่ผู้นำจะต้องรู้ชัดแล้วก็ตั้งมั่นอยู่ในหลักการนั้น

ผู้นำหมู่คณะนั้นเมื่อเข้าใจในหลักการกฎเกณฑ์หรือเป็นผู้ที่มีเหตุผลเหล่านี้แล้วย่อมจะนำพาผู้อื่นไปในทิศทางที่ดี และประสบกับความสำเร็จสามารถนำหมู่คณะให้รอดพ้น

⁴³ สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2543). พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 123.

จากความหายนะ ดังเรื่องของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระยานกกระเจาที่นำพาหมู่คณะรอดพ้นจากการดักจับของนายพราน ดังปรากฏเรื่องในสัมโมทมานชาดกว่า

ครั้งนั้นพระยานกกระเจาได้นำพาบริวารไปหากินในราวป่าแห่งหนึ่งและได้ถูกพราน คอยดักจับบริวารของตนอยู่บ่อย ๆ จึงสังเกตและพิจารณาที่ทราบว่าเป็นบริวารของตนถูกนายพรานดักจับด้วยข่ายดั่งนั้น พระยานกกระเจาจึงได้เรียกบริวารประชุมกันและได้กล่าวกับบริวารว่าพวกเราเมื่อถูกข่ายของนายพรานแล้วจงพร้อมใจกันออกแรงบินยกข่ายให้ขึ้นไปบนยอดไม้⁴⁴

บริวารนกเหล่านั้น เมื่อถูกข่ายแล้วจึงได้พร้อมกันทำตามตามที่ประชุมตกลงกันไว้ในที่สุดพวกนกกระเจาเหล่านั้นก็รอดพ้นจากความตายเพราะเหตุที่พระยานกกระเจาที่เป็นผู้นำมีความรอบรู้ในเหตุ หลักการ และวิธีการในอันจะนำหมู่คณะของตนให้พ้นจากภัยอันตรายได้นั้นก็คือการใช้ความสามัคคี พร้อมใจกันบินขึ้น เพื่อที่จะยกข่ายนั้นให้ลอยขึ้นไปบนยอดไม้และในที่สุดนกเหล่านั้นก็พ้นจากความตายได้ เพราะผู้นำมีหลักการ ผู้นำจะทิ้งหลักการหรือจุดยืนนั้นไม่ได้ เพราะทำให้การดำเนินงานไม่ตรงกับวัตถุประสงค์

ผู้นำจากตัวอย่างดังกล่าว ต้องเคารพในหลักการ หากไม่เคารพในหลักการแล้วจะทำให้องค์กรนั้นๆ เกิดความวุ่นวายขึ้น ดังนั้น ผู้นำต้องยึดหลักการไว้ก่อนแล้วผู้ใต้บังคับบัญชา ก็จะเดินตาม ทำให้กิจการนั้นๆ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามหลักการในธัมมัญญาตาของผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ

1. รู้หลักความจริง คือ รู้ว่าเรื่องราว เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นนั้นๆ มีหลักความจริงอย่างไร ทฤษฎี ความเห็น ข้อคิดเห็นนั้นๆ ความจริงเป็นอย่างไร
2. รู้หลักการ คือ รู้ว่าการทำงานที่มีหลักการในการทำอะไร จะทำให้เกิดผลอย่างไร
3. รู้หลักเกณฑ์ คือ รู้เรื่องนั้นๆ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ไว้อย่างไร มีขอบเขตในการกระทำแค่ไหน อย่างไร จะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์นั้นๆ
4. รู้กฎธรรมดา คือ กฎของธรรมชาติว่าสิ่งนี้จะต้องเป็นอย่างไร เช่น มนุษย์เกิดมาแล้วจะต้องแก่ เจ็บและตาย เป็นต้น
5. รู้กฎแห่งเหตุผล คือ รู้ว่าทุกอย่างย่อมเกิดมาแต่เหตุ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นมาลอยๆ แม้แต่ตัวเหตุที่เป็นตัวการที่ทำให้เกิดขึ้นก็มาแต่เหตุเป็นต้น
6. รู้หลักการที่ทำให้เกิดผล คือรู้ว่าถ้าทำตามหลักการข้อนี้ๆ ย่อมจะเกิดผลอย่างไร⁴⁵

⁴⁴ พุ.ชา. 55/335-338.

⁴⁵ ทองย้อย แสงสินชัย. (2530). สัปปุริสธรรม 7 ประการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา. หน้า 8-9.

จากเรื่องราวที่ปรากฏในพระสูตร ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่า หากต้องการให้กุศลหรืออกุศลวิตกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เสื่อมหรือเจริญจะต้องควบคุมที่ต้นเหตุหรือที่ หลักการเมื่อหลักการดีจะส่งผลดีตามมา เช่น รู้ว่าการทำความดี มีความเมตตาปราณี เป็นเหตุ นำมาซึ่งความสุข การทำทุจริตผิดศีลธรรม เป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ เมื่อผู้นำรู้จักว่าสิ่งนี้เป็นเหตุ แห่งสุขสิ่งนี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ผู้นำที่มีหลักการในข้อนี้จะดำเนินการใดๆ ทั้งส่วนกาย วาจา จะต้อง เข้าใจใคร่ครวญก่อนว่า ทำอย่างนี้ถูก สมควรทำ อย่างนี้ผิดไม่สมควรทำ แล้วละเว้นทางผิด เลือกทางดี เสมอไม่ใช่ทำอย่างสักแต่ว่าทำไม่คิดใคร่ครวญให้รอบคอบ เหมาะสมเสียก่อน มักได้รับความผิดพลาด จากความประสงค์⁴⁶

2. อัตถัญญตา คือ การรู้จักผล

อัตถัญญตา หมายถึง รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ รู้ความหมาย และความ มุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ ได้ประโยชน์อะไร หรือควรจะได้บรรลุถึงผลหรือเป้าหมายอย่างไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง ฐานะ การงานอย่างนั้น เขากำหนดความมุ่งหมายอะไร กิจการงานที่ตนกระทำ อยู่ในขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอย่างไรบ้าง เป็นผลดี หรือผลเสีย เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุด คือ รู้ ความหมาย ของคตินิยม และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต⁴⁷

อัตถัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึง ความรู้จักอรรถ รู้ความมุ่งหมาย รู้ความหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก รู้จักว่าสุขเป็นผลแห่งเหตุอันนี้ ทุกข์เป็นผลแห่งเหตุอันนี้ เมื่อเห็นเหตุแล้วรู้ว่าจะเกิดผลอย่างไร เช่น เห็นคนขยันขันแข็งในการทำงานก็รู้ว่าเขาจะตั้งตัวได้ เห็นคนติดการพนันก็รู้ว่าเขาจะยากจน เอาตัวไม่รอด เป็นต้น สปัปฺริสธรรม ข้อ 1 และ ข้อ 2 ต้องไปด้วยกันแยกจากกันไม่ได้ กล่าวคือ ผู้มีสปัปฺริสธรรม ต้องเป็นคนมีเหตุไม่เป็นคนงมงาย คนมีเหตุผลย่อมเชื่อในสิ่งที่มีเหตุผล ก่อนจะปลง ใจเชื่อสิ่งใดก็ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างรอบคอบอีกประการหนึ่ง คนมีเหตุผลย่อมทำงานด้วยเหตุผล ไม่ใช่ทำด้วยอารมณ์การทำงาน เช่น การศึกษา การปกครองคน การสั่งงาน การตัดสินใจ การลงโทษ การให้บำเหน็จความชอบ จะต้องยึดเหตุผลที่ถูกที่ควรเป็นใหญ่ ไม่ใช่ใช้อารมณ์หรืออคติเป็นใหญ่⁴⁸

⁴⁶ ข.ไมตรีจิตต์, คู่มือธรรมวิภาค น.ธ.ตรี, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียงจงเจริญ, 2467), หน้า 108-110.

⁴⁷ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อ้างแล้ว, หน้า 210-219.

⁴⁸ จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ, หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา, อ้างแล้ว,

อรรถกถา คือ การรู้จักผล ตามหลักสัปปริสธรรม 7 หรือ หลักธรรมเพื่อความเป็นผู้นำ ในข้อนี้ คือ รู้จักผล หมายถึง รู้จักผลที่เกิดมาจากเหตุ เพราะเหตุกับผลนั้น จะเป็นปัจจัยที่เนื่องถึงกันและกัน เมื่อเหตุเป็นอย่างไร ผลก็เป็นเช่นนั้น แต่เพื่อความเข้าใจกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้อธิบายโดยนำเรื่องในชาดก และพระสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง มาประกอบดังนี้

พระพุทธศาสนา ได้กล่าว อรรถกถา คือ ความเป็นผู้รู้หรือรู้ จักจุดหมาย รู้ประโยชน์ดังพุทธพจน์ว่า ภิกษุที่เป็นรู้จักผลว่า ภิกษุในพระพุทธศาสนานี้เป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเนื้อความใจความ ความมุ่งหมายประประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนาแล้วถึงภิกษุที่เป็นผู้รู้จักผลว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้รู้ความหมายแห่งภาษิต คือ ถ้อยคำที่เป็นประโยชน์นั้นเป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ หากภิกษุไม่รู้เนื้อความแห่งภาษิตนั้นเลยว่าเป็นความหมายแห่งภาษิตเลยว่าเป็นความหมายแห่งภาษิตนี้เป็นความหมายแห่งภาษิตนี้ ไม่พึงเรียกเธอ เป็นอรรถกถา แต่เพราะภิกษุรู้ความหมายแห่งภาษิตนี้ฉะนั้น ควรเรียกภิกษุนั้นว่าเป็น อรรถกถา⁴⁹

การรู้จักผลหรือเป้าหมายนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากอีกประการหนึ่งสำหรับบุคคลที่เป็นผู้นำหากไม่เข้าใจในผล หรือความมุ่งหมายของถ้อยคำหรือการกระทำแล้ว จะชื่อว่า เป็นผู้นำที่ประเสริฐไม่ได้ดังเรื่องที่ปรากฏในปโรสหัสสชาดก ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสยกย่องพระสารีบุตรและอาจารย์กับศิษย์มีความว่า

ครั้งนั้น พวกเธอเล่าเรียนศิลปวิทยาในเมืองตักศิลา และออกบวชเป็นฤาษี เจริญฌานอภิญญา มีบริวาร 500 รูป พอถึงฤดูฝนลูกศิษย์คนโตจึงได้พาบริวารครึ่งหนึ่งไปอยู่ในถิ่นของมนุษย์ในขณะนั้นพระโพธิสัตว์กำลังจะสิ้นชีวิตพอดีลูกศิษย์ที่อาศัยอยู่กับท่านจึงถามท่านว่า ข้าแต่ท่านอาจารย์ท่านได้คุณพิเศษชนิดไหน อาจารย์จึงตอบว่า ไม่มีแม้แต่น้อย แล้วท่านก็ได้เสียชีวิตลงไปเกิดที่พรหมโลกชั้นอาภัสสระ เพราะท่านได้เจริญสมาธิจนถึงฌาน ตามคุณธรรมที่ท่านได้

เมื่อพระองค์ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ เกิดในสกุลอุททิจพราหมณ์เมื่อเจริญวัยแล้ว เมื่อ ลูกศิษย์เหล่านั้นได้ฟังคำที่อาจารย์ตอบว่า คุณพิเศษไม่มีแม้แต่น้อยจึงพากันเข้าใจคำตอบของท่านว่าไม่มีคุณธรรมพิเศษอะไร ๆ แม้แต่น้อย จึงไม่พากันทำสักการะความเคารพอาจารย์ เมื่อศิษย์ผู้ใหญ่ กลับมาจากที่อยู่ของมนุษย์แล้วจึงได้ถามศิษย์คนรองว่า อาจารย์ไปที่ไหน

ศิษย์ตอบว่า อาจารย์ของเราเสียชีวิตแล้ว ศิษย์ผู้ใหญ่จึงได้ถามอีกว่า พวกเจ้าได้ถามถึงคุณพิเศษของอาจารย์ หรือไม่ ตอบว่า ถาม และท่านตอบว่า ไม่มีแต่น้อย เหตุนี้พวกเรายังไม่ทำความเคารพท่าน ฝ่ายศิษย์ผู้ใหญ่ จึงได้กล่าวว่า พวกท่านไม่รู้ความหมายของถ้อยคำของอาจารย์ ท่านได้มานาภิเษกจนตายจนสมบัติแล้ว ศิษย์เหล่านั้นก็ไม่เชื่อในถ้อยคำของเขาแม้จะกล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่า

⁴⁹ อก.สตตก. 37/65/236.

พระโพธิสัตว์ทราบเหตุ นั้น จึงได้คิดว่า คนเหล่านี้เป็นคนอันธพาล ไม่เชื่อใน ถ้อยคำของศิษย์คนใหญ่ จากนั้นพระโพธิสัตว์จึงได้ยืนอยู่ในอากาศ ด้วยอานุภาพอันใหญ่แล้วกล่าวว่า แม้จะมีผู้มาประชุมกันตั้ง 1,000 คน พวกเหล่านั้นให้พิจารณาตั้ง 100 ปี ก็ไม่มีปัญญาทราบได้แต่ บุรุษผู้มีปัญญารู้แจ้งในถ้อยคำความมุ่งหมายของเรากล่าวเพียงผู้เดียวเท่านั้นประเสริฐกว่า⁵⁰

ในชาดกนี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลผู้รู้จักความมุ่งหมาย หรือผลของถ้อยคำ หรือ การกระทำนั้นๆ เป็นบุคคลที่ประเสริฐควรแก่การยกย่อง ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงยกย่องพระสารี บุตรเถระและแต่งตั้งท่านไว้ในฐานะอัครสาวกระดับผู้นำอันเป็นฐานะที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถของท่านในความเป็นผู้รู้ผล แม้แต่ในทางสังคมหรือราชอาณาจักรก็เช่นเดียวกัน บุคคลที่เป็นผู้นำนั้นหากเป็นผู้รู้ในความมุ่งหมายหรือผลที่ปรากฏเกิดขึ้นในสังคม และวางแผนในการ สร้างสรรค์หรือแก้ไขในเหตุการณ์นั้นๆ แล้ว ย่อมจะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องและเชื่อถือจากบุคคลใน สังคม

แต่หากผู้นำไม่รู้จุดหมายไม่รู้ว่าจะนำคนและกิจการไปทิศทางใดนอกจากผู้นำ จะต้องรู้จุดหมาย มีความชัดเจนในจุดหมายแล้วจะต้องมีความแน่วแน่มุ่งมั่นที่จะไปถึงจุดหมายด้วย ข้อนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญมาก เมื่อใจมีจุดหมาย แม้มีอะไรมากระทบกระทั่งก็ไม่หวั่นไหว อะไร ไม่เกี่ยวข้องไม่เข้าเป้าไม่เข้าแนวทางก็ไม่มัววุ่นวาย ใครจะพูดว่ากล่าวอย่างไรก็ตาม เมื่อไม่ตรงเรื่องก็ไม่ควรใส่ใจ ไม่เก็บเป็นอารมณ์ ไม่ยุ่งกับเรื่องที่ไม่มีสาระ ใส่ใจแต่ในเรื่องที่เป็นแนวทางสู่จุดหมาย อย่างชัดเจน⁵¹

เมื่อผู้นำมีเป้าหมายมีจุดประสงค์ในการทำงาน และเชื่อว่าจุดหมายที่ดีย่อมมา จากหลักการหรือเหตุที่ดีดังกล่าวแล้วเมื่อประสบกับผลหรือสิ่งที่กำลังได้รับอยู่ในปัจจุบันก็สามารถ เชื่อมโยงกลับไปหาเหตุได้ว่าผลที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุอะไร แม้ในบางครั้งผลปรากฏขึ้น แต่เหตุไม่ ปรากฏบุคคลที่เป็นผู้นำที่เข้าใจในหลักสัพพริสนธรรม 7ข้อนี้ สามารถเข้าใจได้ว่ามาจากเหตุตนเอง⁵²

ดังนั้น เหตุผลจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับความเป็นผู้นำ จะเป็นเรื่อง ความเสื่อมหรือความเจริญ ขึ้นอยู่กับผู้นำมีเหตุผลหรือไม่ในเรื่องนี้ พระพุทธองค์ได้ทรงเปรียบเทียบ พระภิกษุผู้ที่จะข้ามถึงฝั่ง คือ พระนิพพาน ด้วยนายโคบาลผู้ต้อนโคข้ามฝั่ง ซึ่งนายโคบาลนั้นมีทั้งผู้ที่ มีความฉลาดใคร่ครวญในเหตุผลและผู้ไม่มีการใคร่ครวญอย่างมีเหตุผลหรือจุดหมาย ดังปรากฏในพระ สูตร เรื่องจุฬโคบาลสูตรว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้วนายโคบาลชาวมคธผู้มีมาแล้วนายโคบาล ชาวมคธผู้มีปัญญาทึบไม่นึกถึงฤดูสารทในเดือนท้ายฤดูไม่ตรวจตรา ดูฝั่งแม่น้ำคงคาข้างนี้เริ่ม

⁵⁰ พุ.ชา. 56/99/379-381.

⁵¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา. หน้า 24.

⁵² พระราชาธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตยาโณ). (2546). *นิเทศธรรม*. กรุงเทพฯ : เอมีเทรตติง. หน้า 233.

ตอนฝูงโคข้ามไปฝั่งวิเทหรัฐปากโน้นโดยไม่ถูกทำเลย ทันใดนั้นฝูงโคได้ว่ายเวียนวนในท่ามกลาง กระแสแม่น้ำคงคา ถึงความวอดวายเสียที่ตรงนี้เองข้อนี้ เป็นเพราะเหตุไร

ภิกษุทั้งหลายก็เพราะที่นายโคบาลชาวมคธ ผู้มีปัญญาทราบดีถึงกฏสาธ ในเดือนท้ายฤดูฝนไม่ตรวจตราฝูงแม่น้ำคงคาข้างนี้เริ่มต้นฝูงโคให้เข้าไปฝั่งวิเทหรัฐปากโน้นโดยไม่ ถูกทำเลย ภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่ง ที่ไม่ฉลาดต่อโลกนี้ไม่ฉลาดต่อโลกหน้าไม่ ฉลาดต่อสิ่งใดอำนาจมาร ไม่ฉลาดต่อสิ่งเหนืออำนาจมาร ไม่ฉลาดต่อสิ่งใดอำนาจมฤตยู ไม่ฉลาดต่อสิ่ง เหนืออำนาจมฤตยู คนเหล่าใดจะสำคัญ สิ่งที่ควรพึงควรเชื่อต่อสมณพราหมณ์เหล่านั้นข้อนี้ไม่เป็น ประโยชน์ และให้ทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนานเช่นนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลายนายโคบาลชาวมคธผู้มีปัญญา นึกถึงกฏสาธในเดือนท้ายฤดูฝน ได้ตรวจตราฝูงแม่น้ำคงคาข้างนี้แล้วเริ่มต้นฝูงโคให้เข้าไปฝั่งเหนือแห่งวิเทหรัฐปากโน้นโดยถูกทำที่ เดียว เข้าจับตอนเหล่าโคอุสภ เป็นโคพ่อฝูงเป็นโคนาหน้าฝูงข้ามไปก่อนมันได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำ คงคาถึงฝั่งโดยสวัสดิ์ต่อนั้นจึงต้อนโคอื่นโคที่ใช้การได้โคที่พอจะฝึกได้ต้อนโคผู้เป็นโคเมียที่รุ่นคณอง ต้อนลูกโคและโคที่ชูปนมมันก็ได้ว่ายตัดตรงกระแสแม่น้ำคงค จนถึงฝั่งโดยสวัสดิ์⁵³

จากเรื่องราวที่ปรากฏในพระสูตร ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่า ผู้นำตามหลักสัปปริสรธรรม 7 นี้สามารถคาดการณ์และวางแผนในการทำงาน การแก้ไข การพัฒนา ตนเองและสังคมได้โดยการใช้หลักการนี้ เช่น เมื่อเวลาประสบกับเหตุการณ์ต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เห็นบุคคลทำบาปอกุศล หรือทำคุณความดี ขยันศึกษาเล่าเรียน ก็สามารถที่จะคาดผลล่วงหน้าได้ ว่า เหตุอย่างนี้จะต้องส่งผลอย่างนั้นอย่างนี้เรียกว่า รู้ผล ระหว่างเหตุกับผลนี้ นับว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่ คนละเรื่องกัน เมื่อกล่าวถึงข้อหนึ่งก็กระเถิบถึงอีกข้อหนึ่ง เหตุกับผลจึงเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน เหตุ อย่างไร ผลก็อย่างนั้น⁵⁴

3. อัตตัญญูตา คือ การรู้จักตน

อัตตัญญูตา หมายถึง รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น เป็นอย่างไร มีลักษณะแบบ ไหน และนำมาประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับตน และกระทำให้สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของตน ก็จะทำให้สัมฤทธิ์ผลตลอดจนรู้จักปรับปรุงแก้ไขตนเองให้เจริญก้าวหน้าและสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป⁵⁵

อัตตัญญูตา คือ การรู้จักตัวเอง ได้แก่ รู้เรื่องที่ตัวเองเป็นและรู้เรื่องที่ตัวเองมี การรู้เรื่องที่ตัวเองเป็นหมายความว่า รู้ภาวะของตัว รู้ว่าตัวเองเป็นอะไร เพราะแต่ละคนเป็นอะไรๆ

⁵³ ม.ม. 19/389-391/68-70.

⁵⁴ ปิ่น มุฑกันต์, พุทธศาสตร์ ภาคที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 219-230.

⁵⁵ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, อ่างแล้ว, หน้า 210-219.

อยู่หลายอย่าง เช่น เป็นลูก เป็นนักเรียน เป็นเพื่อนเป็นพี่ เป็นน้อง เป็นประชาชน รวมถึงเป็น พุทธศาสนิกชน เป็นต้นการรู้เรื่องที่ตัวเองมี หมายความว่า รู้ฐานะของตัวเอง เช่น รู้ว่าเรามีความรู้ เพียงใด มีกำลังกายเพียงใด มีรายได้เพียงใด มีศีลธรรมเพียงใด มีอำนาจหน้าที่เพียงใด เป็นต้นคนที่ไม่ รู้จักภาวะและฐานะของตนมักจะทำตัวไม่เหมาะสม ได้รับตำหนิติเตียน ส่วนคนที่รู้ภาวะและฐานะ ของตนจะประพฤติตนเหมาะสมกับภาวะและฐานะนั้นๆ⁵⁶

อัตตัญญูตา คือ ผู้รู้จักตัวตน การรู้จักตัวตนนั้นเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่จะส่งผลให้ผู้ดำเนินกิจการหรือบริหารบุคลากรในหน่วยงานให้บรรลุเป้าหมาย เพราะหากผู้นำไม่ รู้จักภาวะของตนเองแล้วก็ยากต่อการที่จะรู้จักผู้อื่นและสิ่งอื่นได้ ดังนั้น คุณสมบัติที่ดี ของผู้นำตาม หลักสัปปริสธรรม 7 ได้มีนักปราชญ์หลายท่านอธิบายไว้ ดังนี้

พระพุทธศาสนาได้กล่าวว่า อัตตัญญูตา หมายถึง การรู้จักตนเกี่ยวกับ ศรัทธา ศีล จาคะ สติ ปัญญา เป็นต้น ดังพุทธพจน์ว่า พระภิกษุในศาสนานี้ รู้จักตนคือว่าตนเองนั้นมีศรัทธา ความเชื่อมีศีลระเบียบวินัย มีสุตตะคือการศึกษาเล่าเรียนได้ยินได้ฟัง มีจาคะ การสละแบ่งปันการ ปล่อยาวมีสติปัญญาความรู้ความสามารถ อยู่ประมาณเท่าใดบ้าง และวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ ภาวะ ความรู้ความสามารถของตนเอง ไม่ทำให้เกิน ความรู้ความสามารถของตนเอง ดังนี้ เรียกว่าผู้ รู้จักตน⁵⁷

การรู้จักตนเอง พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญ ในการศึกษาเรื่องการรู้จัก ตนเองมากจึงกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดของ พระพุทธศาสนาก็อยู่ที่การรู้จักตนเองอย่างแจ่มแจ้ง จนสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกาย ทางวาจา และทางใจ ของตัวเองได้แน่นอนตนเอง ทั้งนี้เพราะ ปัญหาที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ก็คือ ปัญหาที่เกิดจากตัวมนุษย์นั่นเอง ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรม มนุษย์เป็นภัยที่น่ากลัวที่กำลังคุกคามมนุษย์ การไม่รู้จักตนเองย่อมเป็นเหตุให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา⁵⁸

ตามทัศนะของ ปิ่น มุทุกันต์ มุ่งการรู้จักตน คือ การรู้จักตัวของตัวเอง รู้ว่าตนเอง คือ ใครมีฐานะ ตำแหน่งความรู้ความสามารถกำลังเป็นอย่างไร การรู้จักตน รู้จักในเรื่องต่อไปนี้

1. รู้เรื่องที่ตัวเป็น หมายความว่า รู้จัก ภาวะของตัวว่า ตัวเรานี้เป็นอะไร จะได้ ไม่ลืมนั่น เช่น เป็นพระ เป็นนักเขียน เป็นแม่พ่อ เป็นบุตร เป็นผู้นำหรือผู้ตาม เป็นต้น
2. รู้เรื่องที่ตัวมี คือรู้ฐานะตัวเองว่า มีศีลธรรมประจำใจขนาดไหน มีความรู้ เพียงใด มีอำนาจกำลัง และรายได้เพียงใด⁵⁹

⁵⁶ จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. อ้างแล้ว. หน้า 55.

⁵⁷ อัง.สตตค. 37/65/237.

⁵⁸ ทองย้อย แสงสินชัย. อ้างแล้ว, หน้า 21.

⁵⁹ ปิ่น มุทุกันต์. อ้างแล้ว, หน้า 270.

การรู้จักตนอีกประการหนึ่ง คือ รู้ตามความจริงว่าตัวเรานั้นว่าโดยฐานะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถและคุณธรรมเป็นต้น แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับ ภาวะนั้นๆ และรู้จักแก้ไขปรับปรุงส่งเสริม ทำการงานต่าง ๆ ให้ถูกต้องตรงทาง⁶⁰

ประพจน์ให้สมควรแก่ที่เป็นอยู่อย่างไร ด้วยมุ่งให้เป็นข้อปฏิบัติของชนทั่วไปทั้งหญิงและชาย จึงมุ่งหนักไปในทางให้รู้จักฐานะตนวางตนให้เหมาะสมพอดีแก่ความเป็นอยู่ ของตนเป็นสำคัญ เพราะการดำเนินชีวิตที่ผิดจากความเป็นจริงนับเป็นความผิดทุกประการ ความเป็น ผู้รู้จักตนนี้ นับว่ามีความสำคัญอยู่มาก เพราะเมื่อซึ่งน้ำหนักรู้ผิดคิด ย่อมวางตนไม่เหมาะสมกับ ฐานะมีแต่ความผิดพลาดตลอดตน ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน สัพพทาสชาดก เป็นเรื่องพระโพธิสัตว์กับ สุนัขจึงจอกมีความว่า⁶¹

วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์คิดว่า จักสาธยายมนต์นั้น บนหินดาตที่เนินผา บุโรหิต ทำการสาธยาย มีสุนัขจึงจอกตัวหนึ่งนอนอยู่ในโพรงนั้น ได้ยินมนต์นั้นเหมือนกัน ได้ท่องจำจน แคล้วคล่อง เพราะว่าสุนัขจึงจอกตัวนั้นในอดีตได้เป็นพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งคล่องแคล่วในปฐวีวิชย มนต์ พระโพธิสัตว์ทำการสาธยายแล้วลุกไปกล่าวว่า มนต์ของเราเนี่ย แคล้วคล่องหนอ สุนัขจึงจอกออก จากโพรงกล่าวว่า “ท่านพราหมณ์ผู้เจริญ มนต์นั้นแคล้วคล่องแก่ข้าพเจ้ายิ่งกว่าท่านเสียอีกแล้ววิ่งหนี ไป

พระโพธิสัตว์ คิดว่าสุนัขจึงจอกตัวนี้จักทำอกุศลใหญ่หลวงแน่ จึงติดตามไปได้ หน่อยหนึ่ง สุนัขจึงจอกได้หนีเข้าไปในป่า สุนัขจึงจอกนั้นร้ายปฐวีวิชยมนต์ บังคับสุนัขจึงจอกเป็นร้อย ๆ ไว้ในอำนาจ กระทำสัตว์ 4 เท้า มีช้าง ม้า สิงห์ เสือ กระต่าย สุนัขและเนื้อ เป็นต้น ทั้งหมดไว้ใน อำนาจของตนและได้เป็นพญาสัตว์ชื่อว่าสัพพทาส ราชสีห์ยืนอยู่บนหลังช้างสองเชือก พญาสุนัข จึงจอกนั่งบนหลังราชสีห์กับนางสุนัขจึงจอกผู้เป็นเมีย นับเป็นยศยิ่งใหญ่

พญาสุนัขจึงจอกเมื่อด้วยศมหันต์ เกิดความคิดชิงราชสมบัติของพระเจ้า กรุง พาราณสี และมีบริวารแวดล้อม 12 โยชน์ ได้ส่งสาสน์ ไปถึงพระราชาว่า จงมอบราชสมบัติให้แก่เรา หรือจะรบ ชาวกรุงพาราณสี ต่างพากันสะดุ้งหวาดกลัว ได้ปิดประตูพระนครแล้วตั้งมั่นอยู่ พระ โพธิสัตว์กล่าวเป็นอุบาย เพื่อยุให้สุนัขทำให้พญาสีห์ราช ผดเสียดใจ จากนั้น ราชสีห์จึงเฝ้าปากเปล่งสี หนาท บนหลังช้าง 3 ครั้ง อย่างไม่เคยเปล่งมาเลย ช้างทั้งหลายต่างสะดุ้งตกใจ สลัดสุนัขจึงจอกให้ตก ไปที่พื้นและถูกช้างเหยียบจนแหลกละเอียดไป

⁶⁰ ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2538). หลักการดำเนินดำรงชีวิตในสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง. หน้า 184.

⁶¹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์). (2506). คำนำสวดมนต์แบบมจร. ที่ระลึกงานสมโภช สุพรรณบัฏ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ. หน้า 148-152.

สุนัขจึงจอกสัพพาทฐะ ถึงแก่ความตาย ณ ที่นั่นเอง ช้างเหล่านั้นได้ยินเสียง ราชสีห์แล้วก็กลัวภัย คือ ความตายต่างก็สับสนซุลมุนวุ่นวายแทงกันตาย ณ ที่นั่น สัตว์ 4 เท้าทั้งหมด แม้ที่เหลือ มีเนื้อและสุกรเป็นต้น มีกระต่ายและแมวเป็นที่สุด ยกเว้นราชสีห์ทั้งหลายได้ถึงแก่ความตาย ณ ที่นั่นเอง⁶²

จากเรื่องราวที่ปรากฏในจากชาดกนี้ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่า การไม่รู้จักตนเองว่าอยู่ในฐานะตำแหน่งหน้าที่อย่างไร มีความรู้ความสามารถหรือไม่ คือ ผู้นำที่ไม่มีการประเมินตนเองให้ดีกว่าแล้วกระทำลงไป ย่อมจะนำตนและผู้อื่นให้ได้รับความลำบาก เพราะเหตุที่ผู้นำไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้ภาวะของตน การรู้จักตนนั้นจะต้องรู้ว่าตนคือใคร อยู่ในฐานะตำแหน่งหน้าที่อย่างไรเป็นผู้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น มีศีล ศรัทธา จาคะ สติปัญญามากน้อยเพียงใดรู้ว่าตนเองมีความรู้ความสามารถความถนัดเท่าใดและประเมินว่าตนเองมีคุณธรรมของผู้นำหรือไม่ แล้วไม่ควรลืมน และจะพองค์กรที่ตนรับผิดชอบไปสู่ความสำเร็จด้วยวิธีใด⁶³ สิ่งทีกล่าวนี้นี้ ผู้บริหารจะต้องสำรวจตนเอง พัฒนาตนเองเตือนตนเอง และไม่ใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางที่ผิด เมื่อผู้บริหารรู้จักตนเองสำรวจตนเอง ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของตนเอง ย่อมสามารถนำตนเอง องค์กร และสังคมไปสู่ความสุขความเจริญได้

4. มัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณ

มัตตัญญูตา หมายถึง รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการใช้จ่ายทรัพย์รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด ในการปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ตลอดจนรู้จักประมาณในการพักผ่อนหลับนอนและการสนุกสนานรื่นเริงต่างๆ ทำกิจการทุกอย่างด้วยความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เพื่อผลที่ดีอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อเห็นแก่ความพอใจ ความชอบใจ หรือเอาแต่ใจตนเองเพียงอย่างเดียว⁶⁴

มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณตน มัตตะ แปลว่า ประมาณ หมายถึง ความพอดี ความเหมาะสม ความสมควร มัตตัญญูตา จึงหมายถึง ความรู้จักพอดีในกิจที่ทำและเรื่อง ที่พูดลักษณะ ของความพอดี คือ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป แต่ความพอดีของแต่ละคนไม่เท่ากัน เช่น การบริโภคอาหาร การใช้ความพยายาม การยกของหนัก เป็นต้น แต่ละคนจึงต้อง รู้จักประมาณ คือ ความพอดีของตนเอง ส่วนการพูดพอจะกำหนดความพอดีได้ด้วยเรื่องที่พูดเวลาที่พูดและความสนใจของ

⁶² ชุ.ชา. 53/332/474-479.

⁶³ อัง.สตุตถก. 37/65/237.

⁶⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. อ่างแก้ว. หน้า 210-219.

ผู้ฟัง ถ้าพูดมากจนไม่มีใครฟังแล้วถือว่าเกินพอดี ถ้าพูดน้อยเกินไปจนไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ผู้ฟัง ก็ถือว่าขาดความพอดีเช่นกัน⁶⁵

มัตตัญญูตา คือ การรู้จักประมาณ ความพอดี หรือการรู้จักประมาณ เป็นลักษณะของคนดีเพราะคนดีจะต้องรู้จักประมาณในการจ่ายและคุณประโยชน์ที่มีต่อสังคมบุคคลได้รับความลำบากในปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งสาเหตุมาจากความไม่รู้จักประมาณ และความรู้จักประมาณนี้ ในทางพระพุทธศาสนาได้ มุ่งให้รู้จักประมาณเกี่ยวกับการใช้ปัจจัยสี่ ดังพุทธพจน์ว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักประมาณในการบริโภคปัจจัยสี่ในการเลี้ยงชีพ เช่น การรู้จักประมาณในการรับ หรือการใช้สอยจีวร การรับอาหารบิณฑบาตและการบริโภคอาหารให้พอประมาณแก่ อัตตภาพของตน ไม่มากไม่น้อยเกินไป การใช้ เสนาสนะที่อยู่อาศัย ให้พอเหมาะสมกับสมณะสาธูป ยารักษาโรค และบริวารอื่น ๆ ที่ภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องให้รู้จักความพอดีแก่ตนเอง หากภิกษุในรู้จักประมาณในการรับปัจจัยสี่จึงเรียกว่า เป็นมัตตัญญู⁶⁶

ในการใช้สอยปัจจัยสี่ของภิกษุตามหลัก มัตตัญญูตานี้ ได้มีพระเถระรูปหนึ่งเป็นผู้ที่มีความมกน้อยในปัจจัยสี่ตามมีตามได้ ดังปรากฏใน มหาสุรราชชาดก เป็นเรื่องที่พระพุทธองค์ตรัสกับภิกษุ และท้าวสักกะกับพญานกแขกเต้า ดังมีใจความว่า ภิกษุรูปหนึ่งได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า และพระพุทธองค์ทรงตรัสถามว่า

“...ดูก่อนภิกษุเธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต หรือเสนาสนะเป็นที่สบายดีหรือภิกษุรูปนั้น ทรงกราบทูลให้ทรงทราบ พระศาสดาครั้งทรงทราบว่าเขา มีเสนาสนะเป็นที่สบายแล้วก็ควรละความโลภอาหารเสวยยินดีฉันตามที่ได้มานั้นกระทำสมณธรรม ไปโบราณบัณฑิตทั้งหลาย แม้เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เคี้ยวผงแห้งในดินไม้ที่ตนอยู่อาศัยยังละความโลภอาหารมีความสันโดษไม่ทำลายมิตรธรรมไปเสียที่อื่นเหตุไร เธอจึงมาคิดว่าบิณฑบาตน้อย ฉันไม่อร่อย และละทิ้งเสนาสนะที่สบายเสีย

ดูก่อนพญานกแขกเต้า เมื่อใดต้นไม้ไม่มีผลสมบุรณ์ เมื่อนั้นฝูงวิหคทั้งหลายย่อมพากันมาบริโภคผลไม้จากกิ่งไม้ในสำนักนี้ แต่โดยรู้ว่าต้นไม้ที่ตนนั้นสิ้นไปแล้วไม่มีผลแล้ว ฝูงวิหคทั้งหลายก็พากันจากต้นไม้ที่ตนนั้นบินไปสู่ที่ตนน้อยทิศใหญ่ ดูก่อนนกแขกเต้าผู้มีจะงอยปากแดง ท่านจงไปยังที่ที่ควรเกิดอย่าได้มาตายเสียเพราะตระหนงตนว่า เป็นสัตว์บุรุษ ท่านจงยอมละทิ้งเพื่อนผู้สิ้นทรัพย์ไปเกิดไม่ได้เลย และนกแขกเต้าได้กล่าวว่า

ข้าแต่พญาหงส์ เราก็คือเป็นหนึ่งในบรรดาสัตว์บุรุษ ต้นไม้นี้เป็นทั้งญาติเป็นทั้งเพื่อนของเรา เราต้องการเพียงเพื่อความเป็นอยู่จึงไม่อาจละทิ้งต้นไม้ที่ตนนั้นไปได้ การที่เราจะละทิ้งไปเพราะได้ทราบว่าเป็นต้นไม้ที่สิ้นผลแล้วดังนี้ ย่อมไม่ยุติธรรมความเป็นเพื่อน ความมีมิตร ความสนิทสนมกันท่านได้ทำไว้เป็นพยานดีแล้ว ถ้าท่านชอบใจนั้น ท่านก็เป็นผู้ควรที่วิญญูชนทั้งหลายพึง

⁶⁵ จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. หนังสือเรียนสมบุรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา. อ้างแล้ว, หน้า 55.

⁶⁶ อัง.สตุตก. 37/65/237.

สรรเสริญ ดูก่อนพยานกษัตริย์ชาติ วิหคมีปีกเป็นพยานมีคอโค้งเป็นสง่าเรานั้นจะให้พรแก่
ท่าน ท่านจงเลือกเอาพรตามที่ใจปรารถนาเถิด...”⁶⁷

จากชาดกเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า การที่บุคคลมีความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมี และ
รู้จักตั้งคุณค่าของที่อยู่อาศัยย่อมเป็นที่ชื่นชมสรรเสริญของนักปราชญ์บัณฑิต ดังนั้นการรู้จัก
ประมาณในความเป็นอยู่เช่นที่อาศัย รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณให้เหมาะสมกับ
รายรับ รายจ่ายของตนเอง ไม่ทะเยอทะยานจนเกินฐานะแล้วย่อมจะได้รับความสุขและนำความเจริญ
มาสู่สังคมที่อยู่ของตนเองและมารู้จักประมาณอีกประการหนึ่งคือรู้จักประมาณในการรับและการ
ให้รู้จักประมาณตนว่า ควรรับอะไรจากใครเพียงใด ควรให้อะไรแก่ใครเพียงใดควรวางตัวอย่างไร ควร
ปฏิบัติอย่างไรให้พอเหมาะพอดีให้พอประมาณ และทรงตรัสถึงหลักธรรมที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้จัก
ประมาณ นั่นคือหลักสันโดษ คือความยินดีด้วยปัจจัยที่ตนมีตนได้ไม่แสวงหาในสิ่งที่ไม่สมควรมีความ
ขยัน ไม่เกียจคร้าน ความสันโดษนั้นแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ⁶⁸

1. พอดีกับสิ่งได้มาหรือมีอยู่ (ยถาลาภะ) คือ เอาสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่เป็นเกณฑ์
แล้ว ทำให้พอเหมาะพอดีกับสิ่งที่ได้มาหรือมีอยู่เช่นมีเงินอยู่ 100 บาท ก็ใช้เงิน 100 บาท ให้
พอเหมาะพอดีกับความจำเป็นก่อนหลังเพื่อให้เกิดคุณค่าที่แท้จริง

2. พอดีกับกำลังความสามารถ (ยถาลาภะ) คือ เอากำลังความสามารถเป็น
เกณฑ์วัดแล้วให้พอเหมาะพอดีกับความสามารถนั้น เช่น มีกำลังกายที่จะแบกหามได้เท่านี้ก็ทำเท่านี้
ไม่ทำให้เกินกำลังความรู้ความสามารถทำงานก็ให้เหมาะกับความรู้ความสามารถ

3. พอดีกับฐานะ (ยถาสารูปะ) คือ เอาฐานะหรือความเหมาะสมสมควรเป็น
เกณฑ์แล้วทำให้เหมาะกับฐานะนั้น ๆ เช่นอยู่ในฐานะเป็นพ่อทำอะไรอย่างใดแค่ไหนจึงจะเหมาะสมและ
สมควรก็ทำให้พอดีกับความเหมาะสม เช่น อยู่ในฐานะลูกก็ทำให้พอเหมาะพอดีกับฐานะลูก อยู่ใน
ฐานะครูอาจารย์ ฐานะนักเรียนนักศึกษาอยู่ เป็นผู้นำหรือในฐานะใด ๆ ก็ทำให้พอเหมาะพอดีกับ
ฐานะนั้นๆ ลักษณะ 3 อย่างนี้ควรใช้ประกอบกันและกันจึงจะช่วยให้สามารถทำอะไร ๆ ให้พอเหมาะ
พอดีอย่างได้ผลเต็มที่⁶⁹

การรู้จักประมาณอีกประการหนึ่ง คือ ทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทาซึ่งเป็น
หนทางในการทำงานของผู้นำจะต้องไม่ตึงและไม่หย่อนเกินไปทรงทดลองปฏิบัติเคร่งครัด ก็ไม่ประสบ
ผลสำเร็จ ต่อเมื่อพระองค์นั้นหันมาปฏิบัติทางสายกลาง จึงประสบผลสำเร็จ ดังที่พระองค์ได้ตรัสไว้ใน
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีข้อปฏิบัติที่ไม่ควรดำเนินอยู่ 2 อย่าง คือ

⁶⁷ พุ.ชา. 59/1226-1230/627-628.

⁶⁸ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). (2527). **ธรรมประดับใจ**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา. หน้า 64.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 64-67.

1. ข้อปฏิบัติหย่อนยานที่ยึดคามคุณค่าความพอใจในอารมณ์ของตน เป็นหลักการกระทำที่ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุธรรม

2. ข้อปฏิบัติตึงเกินไปการทรมานตน ให้ได้รับความทุกข์เวทนาด้วยประการต่างๆ ดังนั้น พระองค์จึงตรัสถึงทางปฏิบัติสายใหม่ขึ้น นั่นคือมัชฌิมาปฏิปทาได้แก่ มรรค 8 หรือ ศีลสมาธิ ปัญญา อันเป็นทางแห่งความพอประมาณนั่นเอง⁷⁰

จากเรื่องราวที่ปรากฏในจากชาดกนี้ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่าการที่บุคคลมีความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนมี และรู้จักกตัญญูรู้คุณค่าของที่อยู่อาศัยย่อมเป็นที่ชื่นชมน่าสรรเสริญของนักปราชญ์บัณฑิต ดังนั้นการรู้จักประมาณในความเป็นอยู่เช่นที่อาศัยรู้จักประมาณ ในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณให้เหมาะสมกับรายรับ รายจ่ายของตนเอง ไม่ทะเยอทะยานจนเกินฐานะแล้ว ย่อมจะได้รับความสุขและนำความเจริญมาสู่สังคมที่อยู่ของตนเองและมารู้จักประมาณอีกประการหนึ่ง คือ รู้จักประมาณในการรับและการให้รู้จักประมาณตนว่า ควรรับอะไรจากใครเพียงใด ควรให้อะไรแก่ใครเพียงใดควรวางตัวอย่างไร ควรปฏิบัติอย่างไรให้พอเหมาะพอดีให้พอประมาณ และทรงตรัสถึงหลักธรรมที่จะทำให้บุคคลเป็นผู้ที่รู้จักประมาณนั้นคือ หลักสันโดษ คือ ความยินดีด้วยปัจจัยที่ตนมีตนได้ไม่แสวงหาในสิ่งที่ไม่สมควรมีความขยัน ไม่เกียจคร้านความสันโดษ⁷¹

5. กาลัญญตา คือ การรู้จักกาลเวลา

กาลัญญตา หมายถึง รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และรู้ระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจการต่าง ๆ รู้จักแบ่งเวลาให้เหมาะสมในแต่ละกิจการที่ตนกระทำ เช่น แบ่งเวลาเรียน เวลาทำงาน เวลาอ่านหนังสือ เวลาเล่น เวลาพักผ่อน เป็นต้น นอกจากนั้นจะต้องเป็นคนตรงต่อเวลารับผิดชอบต่อเวลาที่ตนกำหนดที่ตนได้วางแผนไว้ เพื่อผลสำเร็จที่มีต่อตนเองอย่างแท้จริง⁷²

กาลัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาล การรู้จักเวลา ได้แก่ การรู้เรื่องเวลา การรู้ค่าของเวลา และการรู้จักใช้เวลาการรู้ค่าเรื่องเวลา คือ รู้ว่าชีวิตและการงานของตนอยู่ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงของเวลา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ระลึกถึงความสำคัญของเวลาว่า กาลเวลาย่อมกินชีวิตของสรรพสัตว์กับทั้งตัวมันเองและวันคนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ ซึ่งหมายความว่า เวลาล่วงไปชีวิตของคนเราก็สั้นลงเรื่อย ๆ เราทำงานประสบความสำเร็จอะไรบ้าง ถ้ายังไม่ประสบความสำเร็จ ก็เร่งมือให้ประสบความสำเร็จเสียการรู้จักใช้เวลา มีหลักควรคำนึงถึง 4 ประการ คือ ทำทันเวลา ทำถูกเวลา ทำตามเวลาและทำตรงเวลา งานที่มีกำหนดเวลา เช่น การทำนา การสอนนักเรียน เมื่อทำตามกำหนดเรียกว่า ทำทันเวลา งานบางอย่างขึ้นอยู่กับจังหวะและโอกาส เช่น โอกาสควรพูดในที่ประชุม

⁷⁰ ชัยวัฒน์ อัดฉม. หลักการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน. อ่างแล้ว. หน้า 186.

⁷¹ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). ธรรมประดับใจ. อ่างแล้ว, หน้า 67.

⁷² พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. อ่างแล้ว, หน้า 210-219.

ควรพูดประเด็นก่อนหลัง เมื่อทำในจังหวะที่เหมาะสม เรียกว่า ทำถูกเวลางานบางอย่างต้องทำตามเวลาที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ทำในเวลาอื่นไม่ได้ เช่น ทำพิธีบูชาในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา เมื่อทำตามวันที่กำหนดนั้น เรียกว่า ทำตามเวลาเป็นต้น งานบางอย่างมีการนัดหมาย เช่น การประชุม การพบปะ เจรจากดลกกัน หรืองานที่มีฤกษ์ เป็นต้น เมื่อไปตามเวลานัดหรือเวลากำหนด เรียกว่า ทำตรงเวลารวมความแล้ว ชาวพุทธจะต้องรู้เรื่องเวลา รู้ค่าของเวลา รู้จักใช้เวลา โดยทำให้ทันเวลา ทำถูกเวลา ทำตามเวลาและทำตรงเวลา⁷³

กาลัญญута คือ รู้จักเวลาตามหลักสัปปริสธรรม 7 โดยมุ่งรู้จักการเวลาที่ควรประกอบกิจการต่าง ๆ หรือทำงานให้ทันกับเวลา เหมาะกับเวลา และรู้คุณค่าของเวลา ผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นส่วนหนึ่งจะต้องเป็นผู้รู้จัก การบริหารเวลาหรือการวางแผนให้เหมาะกับเวลา ดังนี้

ในทางพระพุทธศาสนา กล่าวว่า กาลัญญута ไว้ว่าการรู้จักแนวปฏิบัติ อันเหมาะสมกับกาลเทศะ ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ว่าภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบได้ด้วยความรู้ว่า เวลานั้นเป็นเวลาอันควรศึกษาควรถาม เวลานั้นควรเป็นเวลาทำความเพียร ควรหลีกเลี่ยงจากหมู่คณะ คือรู้จักการปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับกาลเทศะให้เหมาะสมกับสมณสาธูป รู้คุณค่าของเวลา เมื่อภิกษุ มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เวลาย่อมเป็นผู้ที่มีความเจริญในพระพุทธศาสนาเพราะทำให้ถูกกับกาลเวลา⁷⁴

ในการทำกิจการต่างๆ เมื่อทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแล้วย่อมได้รับประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น แต่หากว่าการทำอะไรไม่สอดคล้องกับความเหมาะสม ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับภิกษุที่ละเลยกิจวัตร ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป ดังปรากฏในอภการาวิชาดซึ่งมีเนื้อความว่า

ภิกษุชาวพระนครสาวัตถีรูปหนึ่ง บรรพชาในพระศาสนาแล้วไม่เรียนวัตรหรือสิกขา เธอไม่รู้ว่าเวลานี้ควรทำวัตร เวลานี้ควรปรนนิบัติ เวลานี้ควรเล่าเรียน เวลานี้ควรท่องส่งเสียงดัง ในขณะที่ตนตื่นขึ้น ทั้งในปฐมยาม มัชฌิมยาม ปัจฉิมยาม ภิกษุทั้งหลายไม่เป็นอันได้หลับได้นอน ต่างพากันกล่าวโทษของเธอในธรรมสภาว่าผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุบรรพชาในพระศาสนา คือ รัตนะเห็นปานนี้ ยังไม่รู้จักรวัตร หรือสิกขากาลหรือมิใช่กาล

ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้พวกเธอประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไร ภิกษุทั้งหลาย กราบพูลให้ทรงทราบแล้วตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่ในบัดนี้เท่านั้นที่ภิกษุนี้ส่งเสียงไม่เป็นเวลา แม้ในกาลก่อนพระภิกษุรูปนี้ได้เกิดเป็นไก่ ก็ส่งเสียงไม่เป็นเวลาเหมือนกันการที่เขาไม่รู้จักรกาลเวลาชั้น จึงเป็นเหตุได้ถูกบิณฑกจนถึงสิ้นชีวิต⁷⁵

⁷³ จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. อ้างแล้ว, หน้า 55-56.

⁷⁴ อภ.สตตก. 37/65/237.

⁷⁵ ขุ.ชา. 56/119/451-453.

ในอดีตกาลพระเจ้าพรหมทัตเสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี และเมื่อพระโพธิสัตว์บังเกิดในสกุลอุทิจจพราหมณ์ และเจริญวัยแล้วสำเร็จการศึกษาในศิลปวิทยาทุกอย่าง เป็นอาจารย์ทิศาปาโมกข์บอกศิลปะแก่มาณพประมาณ 500 มี ไก่ขันยามอยู่ตัวหนึ่ง พวกเขาพากัน ลุกตามเสียงขันของมัน ศึกษาศิลปะอยู่ และไก่ได้ตายเสียจากพวกเขา จึงเที่ยวแสวงหาไก่อื่นมาณพผู้หนึ่งหักฟืนอยู่ในป่าช้าเห็นไก่ตัวหนึ่ง ก็จับมาใส่กรงเลี้ยงไว้ไก่นั้นไม่รู้ว่าจะขันในเวลาไหน เพราะมันเติบโตในป่าช้าบางครั้งก็ขันดึกเกินไป ไม่อาจศึกษาได้จนอรุณขึ้นพากันนอนหลับไป แม้ข้อที่ท่องจำได้แล้วก็เลื่อนลืม ในเวลาที่มีมันขันสว่างเกินไปต่างก็ไม่ได้ท่องบ่นเลย มาณพกล่าวกันว่า เดียวมันขันดึกไป เดียวก็ขันสายไปอาศัยไก่นี้พวกเราเรียนศิลปะวิทยาไม่สำเร็จ แล้วช่วยกันปิดคอกถึงสิ้นชีวิตแล้วอาจารย์บอกว่า ไก่ที่ขันไม่เป็นเวลา พวกผมฆ่ามันเสียแล้ว อาจารย์กล่าวว่ามันถึงความตายเพราะมันเจริญเติบโต โดยมีได้รับการสั่งสอนเลยไก่นี้ไม่ได้เติบโตอยู่กับพ่อแม่ไม่ได้อยู่ในสำนักของอาจารย์ ย่อมไม่รู้จักกาลที่ควรขันและไม่ควรขัน ดังนี้⁷⁶

ในชาดกนี้มุ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการรู้จักกาลเวลา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับบุคคลในระดับผู้นำจะต้องดูแลควบคุมจัดแบ่งการทำงานให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอนในการทำงานรู้จักเลือกใช้เวลาที่เหมาะสมไม่ว่าจะเป็นการทำการกิจการต่างๆ หากทำไม่ถูกต้องกับเวลาแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายได้ สมเด็จพระญาณสังวรตรัสถึงกาลัญญูตา รู้จักกาล คือ ความรู้จักเวลาว่า

เวลาไหนควรทำอะไร เวลาไหนไม่ควรทำอะไร เวลาไหนควรพูดอย่างไร ไม่ควรพูดอย่างไรเวลาใดควรคิดหรือไม่อย่างไร การรู้จักกาลเวลานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งแก่ทุกคน ผู้ที่ทำผิดพลาดไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร หรือล้มเหลวจำนวนมากนั้นเกิดจากการไม่รู้กาลเวลาหรือกาลเวลาควรสามัคคีกันเพื่อความมั่นคงของชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ แต่ก็ไม่สนใจ ไปสนใจทำอื่นเสียหมด เช่นนี้ย่อมมีโทษทั้งแก่ตนเองและส่วนรวมการรู้จักกาลเวลาดังกล่าวนี้นี้ที่จริงแล้วอาศัยความมีปัญญา รู้ว่ากาลใดควรทำอะไร กาลใดไม่ควรทำ ดี หรือชั่วอย่างไร เมื่อมีปัญญารู้แล้วก็ปฏิบัติให้ถูกต้อง ไม่พูดไม่ทำให้ผิดกาลเวลา โอกาสที่จะได้รับผลดีผลสำเร็จจึงมีมากกว่า บุคคลที่ทำไม่เลือกเวลาทุกคนจึงควร คำนึงถึงเรื่องกาลเวลาให้มากจะคิดทำอะไร พูดอะไร คำนึงให้รอบคอบว่าเป็นเวลาควรคิด ควรพูดหรือไม่อย่างไร⁷⁷

ดังนั้น จึงไม่ควรทำอะไรตามใจ ตามอารมณ์ของตนเอง หัดคิดใคร่ครวญ ให้ละเอียดถี่ถ้วน ในทุกๆ เรื่องทุกเวลา ไม่ควรพูด ไม่ควรทำในเมื่อยังไม่ถึงกาลเวลา เพราะจะเป็นการเสียแรงเปล่า ไม่สำเร็จประโยชน์เท่าที่ควร ตามทศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึงกาลัญญูตา การรู้จักเวลาของผู้ผู้นำ คือ การรู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระเบียบ จังหวะ ประมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าเรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหนจะทำอะไรอย่างไรจึงจะเหมาะสม ดังจะเห็นว่า

⁷⁶ ขุ.ชา. 56/119/453.

⁷⁷ สมเด็จพระญาณสังวร. **ธรรมประดับใจ**. อ่างแล้ว. หน้า 119.

แม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลา ตลอดจนรู้จักวางแผนงานในการใช้เวลา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังคมมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไรในเวลาข้างหน้า หรือเหตุการณ์ทำนองนี้จะเกิดขึ้นเรา จะวางแผนรับกับสถานการณ์นั้นอย่างไร⁷⁸

ตามทัศนะของพระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ) กล่าวถึง กาลัญญตาว่า “คือ ความเป็นผู้รู้จักกาล เวลา ว่าเวลานี้เป็นเวลาอะไร เราอยู่ที่ไหนและควรทำอะไร เช่น เวลานี้ เป็นเวลาเล่นก็เล่นเรียนเป็นเรียนพักผ่อนเป็นพักผ่อนทำงานเป็นทำงาน คือ ให้รู้จักการกระทำที่ สัมพันธ์และสอดคล้องกับกาลเวลานั้น ๆ”⁷⁹ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสนา) ทรงให้แนวคิดถึง ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลาของผู้ผู้นำว่า

ควรรู้ว่าเวลาใด ควรประกอบกิจการ หรือ ควรลงมือบริหาร ทำให้เหมาะสม กับเวลา ทันเวลา ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ให้รู้จักคุณค่าของเวลา อย่าให้เวลาล่วงเลยไป โดยไม่เกิด ประโยชน์ เพราะเวลาเมื่อล่วงเลยผ่านไปแล้ว ไม่สามารถที่จะเรียกกลับคืนมาได้ อีก ดังนั้นการทำงาน ของผู้นำ หรือของบุคคลทั่วไป ไม่ควรผลัดเพี้ยนว่าหนานัก ร้อนนัก สายนัก

ผู้ใดไม่ให้ความสำคัญกับความหนาว ความร้อน ยิ่งกว่าหญ้า เพราะหญ้านั้นจะ หนาว หรือร้อน ก็เป็นตามธรรมชาติของฤดูกาล ผู้นั้นไม่ถือเป็นประมาณ ทำงานแข่งเวลา ตามหน้าที่ ของตนยอมไม่พลาดไปจากความสุข ความเป็นผู้รู้จักกาลเวลานี้ต้องนำเข้ามาปรับปรุงตนเองอย่าง ละเอียดถี่ถ้วน จึงจะเหมาะสมกับเป็นคุณธรรมของผู้เป็นสัตบุรุษกล่าวคือ พิจารณาให้เหมาะสมกับ ชีวิตปัจจุบัน ตามเวลาที่ผ่านมามีความดำรงตนอยู่ในหน้าที่อะไรบ้าง ควรจะตรวจว่าตนได้ปฏิบัติ หน้าที่ที่เหมาะสมกับกาลสมัยหรือไม่ เมื่อมีสำนึกในกาลเวลามีความสำคัญมากต้องเร่งปรับปรุงตนเอง ให้เหมาะสม ทันต่อกาล ทันเวลาเสมอไปเช่นดำรงตำแหน่งให้สอดคล้องกับวัยทั้ง 3 ควรนำมาเพียงไร หากเห็นข้อบกพร่อง ก็ควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ตรงตามเวลา ประกอบการงาน ตำแหน่ง หน้าที่ เวลานั้นดหมาย เต็มความสามารถ ด้วยสติปัญญา⁸⁰

จากเรื่องราวที่ปรากฏในจากชาดกนี้ ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่า การรู้จักกาลเวลา เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับบุคคลในระดับผู้นำจะต้องดูแลควบคุม จัดแบ่งการ ทำงานให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอนในการทำงาน รู้จักเลือกใช้เวลาที่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการทำ กิจการต่าง ๆ หากทำไม่ถูกต้องต้องกับเวลาแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายได้⁸¹

⁷⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *ภาวะผู้นำ*. อ่างแล้ว. หน้า 26.

⁷⁹ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ). *นิเทศธรรม*. อ่างแล้ว, หน้า 235.

⁸⁰ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสนา). *คำนำสวดมนต์แบบมจร*. อ่างแล้ว. หน้า 163-165.

⁸¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. อ่างแล้ว, หน้า 219.

6. ปรีชาญาณ คือ การรู้จักชุมชน

ปรีชาญาณ หมายถึง รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักชุมชน รู้ในสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติต่อท้องถิ่นของตน มีความรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่น หรือชุมชนของตน เข้าใจและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน ไม่รังเกียจหรือดูหมิ่นเหยียดหยามท้องถิ่นหรือชุมชนของตน ควรให้การสงเคราะห์ ช่วยเหลือหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นหรือชุมชนของตน เป็นต้น⁸²

ปรีชาญาณ ความเป็นผู้รู้จักชุมชนความเป็นผู้รู้จักชุมชน หมายถึง การรู้สังคมกลุ่มชน หรือหมู่หนึ่งคณะหนึ่ง กลุ่มชนนั้น ๆ มีขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีแตกต่างกัน เช่น พวกนักศึกษา พวกทหาร พวกตำรวจ พวกชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น พวกพระภิกษุ เป็นต้น ผู้ฉลาดจะเข้าสู่สังคมใด ต้องศึกษาขนบธรรมเนียมของสังคมนั้นก่อนแล้วปรับตัวเข้ากับเขา แต่พอตั้งงานในทำนองเข้าเมืองตาหลิ่วต้องหลิ่วตาตามพอใจไม่เก้อ ไม่เป็น ไม่เป็นที่ดูถูกเหยียดหยามของคน ในสังคมนั้น ๆ แต่ไม่จำเป็นต้องยอมรับขนบธรรมเนียมของเขามาเป็นของตน⁸³

ปรีชาญาณ คือ รู้จักชุมชนหรือสังคม ผู้นำนั้นจะต้อง รู้จักสังคมแต่ละสังคมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันโดย ทางด้านศาสนา กฎ กติกา ระเบียบ วัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม ความเชื่อถือ และค่านิยมต่าง ๆ ตลอดทั้งความแตกต่างระหว่างบุคคล ในสังคม เมื่อ ผู้นำทราบชัดเจนในเรื่องดังกล่าวและวางตนให้เหมาะสมแล้ว ย่อมได้รับความเชื่อถือ ดังนั้น ผู้นำจึงควรรู้และเข้าใจในเรื่องชุมชนหรือสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและสังคมให้เจริญต่อไป

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าว ปรีชาญาณ โดยมุ่งการรู้จักบริษัทและแนวทางปฏิบัติของบริษัท ดังพุทธพจน์ว่า ภิกษุเป็นผู้รู้จักบริษัทคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้จักบริษัท รู้จักชุมชนเหล่านี้เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นคหบดีชนเหล่านี้ เป็นสมณะในชุมชนนั้นควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวอย่างนี้ ควรสงบอย่างนี้ หากภิกษุไม่รู้จักชุมชนเหล่านั้น และวางตนไม่เหมาะสมกับสังคม หรือชุมชนนั้นแล้ว ไม่ควรเรียกเธอว่าเป็นปรีชาญาณ แต่เพราะภิกษุรู้ว่า นี่เป็นกษัตริย์ เป็นพราหมณ์ เป็นคหบดีเป็นสมณะในบริษัทนั้นเราควรเข้าไปหาอย่างนี้ ควรยืนควรนั่งอย่างนี้ ควรกล่าวสงบอย่างนี้ จึงเรียกว่าเป็นปรีชาญาณ⁸⁴

ในการรู้จักชุมชนของผู้นำและหลักการบริหาร กิจการบ้านเมือง ของผู้นำ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองรัฐ ตามหลักปรีชาญาณความเป็นอยู่ของประชาชน สาเหตุของการเกิดปัญหาและแนวทางแก้ไขที่จะทำให้ปัญหานั้นหมดไป ผู้นำจะต้องศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จะต้องทำเข้าใจในชุมชน ทำให้สมาชิกในสังคม มีความเป็นอยู่ที่เหมาะสม เช่น ชาวนาจะต้องได้สิ่งที่จำเป็นแก่การทำนา

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 210-219.

⁸³ จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. อ้างแล้ว, หน้า 56.

⁸⁴ อัง.สตุตก. 37/65/237.

พ่อค้าจะต้องมีทุน ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานมีงานทำ มีเงินได้พอเลี้ยงชีพ บุคคลผู้เดือดร้อนควรที่จะได้รับการช่วยเหลือ เช่น ผู้ที่ได้รับอุบัติเหตุ จากคลื่นยักษ์สึนามิ ถล่มใน 6 จังหวัด ของภาคใต้ในกฎพันตสูตร ได้กล่าวถึงผู้นำที่รู้จักชุมชน ซึ่งมีข้อธรรมที่พอสรุปได้ ดังนี้⁸⁵

1. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ ชะมักเขม้นในกสิกรรม และโครักษากรรม ขอพระองค์จงเพิ่มข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

2. พลเมืองเหล่าใด ในบ้านเมืองของพระองค์ ชะมักเขม้นในพาณิชย์กรรม ขอพระองค์จงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร

3. ข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ ขยันขอพระองค์จงพระราชทานเบี้ยเลี้ยง และเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้น ในโอกาสอันสมควร⁸⁶

และในอัครัญสูตร กล่าวถึง กำเนิดของมนุษย์ สังคม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือรัฐ ดังมีใจความบางตอนที่พอสรุปได้ ดังนี้

สภาพธรรมชาติของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงเริ่มด้วยสมัยที่โลกพินาศ สัตว์โลกที่มีบุญ ได้เกิดในชั้นอาภัสสรพรหม มีปิตีเป็นอาหารไม่มีเพศ มีรัศมี อยู่ในวิมานอันงามเมื่อโลกกำลังเกิดใหม่จักรวาลยังเป็นน้ำมีตมไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวันกลางคืน ต่อมาเกิดพื้นดินลอยขึ้นอยู่บนผิวน้ำมีสี มีกลิ่นและรสดี สัตว์โลกตนหนึ่งจึงลงชิมดูและสัตว์โลกอื่น ๆ ก็ชิมตาม ตัณหาหรือความอยากก็ เกิดขึ้นร่างกายก็หยาบขึ้น แล้วเกิดการดูหมิ่นผิวพรรณ จึงทำให้เกิดชนชั้นวรรณะ และระบบสังคมในเวลาต่อมา⁸⁷

จะเห็นว่า มนุษย์สมัยแรกของโลกไม่ค่อยมีปัญหาจึง เลือกลง หรือ มอบหมายบุคคลบางคนที่เขาเห็นว่าเขามีความฉลาด สามารถให้เป็นหัวหน้า มีอำนาจในการควบคุม การจัดระเบียบสังคมให้น่าอยู่ ลงโทษผู้ที่กระทำผิดและยกย่องผู้ที่ทำคุณประโยชน์แก่สังคม ดังนั้น บุคคลที่คอยดูแลสวัสดิการที่ดีต่อสังคมจนบุคคลในสังคมมีความสุขมีความพอใจขึ้นใจบุคคลดังกล่าวนี้จึงเชื่อว่าราชา คือ ผู้ที่ให้ความอ้อมใจสุขใจ แก่คนอื่น นับว่าเป็นผู้นำที่รู้จักสังคม หรือชุมชน

การที่ผู้นำจะรู้จักชุมชนได้ดีอีกประการหนึ่งนั้น ผู้นำจะต้องเข้าใจใน บทบาท และหน้าที่ของบุคคลในสังคมซึ่งจะปฏิบัติต่อกันในข้อนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสกับสังคาบุตร ในเรื่อง ทิศทั้ง 6 ซึ่งมีสาระสำคัญ ต่อผู้นำในการบริหารชุมชนที่ควรรู้ ดังต่อไปนี้

1. ทิศเบื้องหน้า ได้แก่ บิดามารดา จะต้องดูแลบุตรธิดาของตน มิให้ทำชั่ว แนะนำให้เป็นคนดี ให้การศึกษา เป็นต้น เมื่อ บุตรธิดาได้รับการดูแล เช่นนั้นแล้ว ควรปฏิบัติตนต่อท่านในทางที่ดี เช่น เลี้ยงดูท่านในคราวจำเป็น ดำเนินกิจการ รักษาวงศ์สกุลของท่านมิให้เสื่อมเสีย

⁸⁵ที่.ปา. 12/199-237/40-67.

⁸⁶ที่.ปา. 12/199-237/67.

⁸⁷ที่.ปา. 15/55-57/150-154.

2. ทิศเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์ จะต้อง แนะนำศิษย์ด้วยดี ไม่ปิดบังอำพราง ยกย่องใน หมู่คณะ เป็นที่พึ่งของศิษย์ได้เป็นต้นเมื่อศิษย์ได้รับการอนุเคราะห์จากครูอาจารย์แล้วพึงตอบแทนท่านด้วยการ รับใช้ท่าน เชื่อฟังท่าน เคารพท่าน และตั้งใจศึกษา

3. ทิศเบื้องหลัง ได้แก่ ภรรยาและสามี จะต้องปฏิบัติต่อกันดังนี้ ภรรยาจะต้อง จัดงานบ้านด้วยดี สังเคราะห์ญาติของสามี ซื่อสัตย์ต่อสามี รักษาทรัพย์ที่สามีด้วยดี เป็นต้น และสามีควรปฏิบัติต่อภรรยาด้วยการยกย่อง ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ ให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

4. ทิศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรหรือเพื่อนที่จะปฏิบัติต่อกันดังนี้ เช่น ด้านการกล่าวถ้อยคำไพเราะ ช่วยทำธุระงานของเพื่อน วางตนเสมอต้นเสมอปลายต่อเพื่อน เป็นต้น และเพื่อนควรกระทำตอบ เช่น ดูแลเพื่อนที่ประมาทแล้ว รักษาทรัพย์ของเพื่อนที่ประมาทแล้ว เป็นที่พึ่งของกันและกันได้ ไม่ทิ้งเพื่อนในยามวิบัติ และนับถือวงศ์ตระกูลของเพื่อน

5. ทิศเบื้องล่าง ได้แก่ คนงาน คนรับใช้หรือผู้ใต้บังคับบัญชา จะต้องปฏิบัติต่อนายจ้าง หรือเจ้านาย คือ ลูกทำงานก่อนนายเลิกทีหลังนาย ถือเอาเฉพาะของที่นายให้ทำงานให้ดียิ่งขึ้น ยกย่องนาย เป็นต้น และนายควรจะดูแลคนงานด้วยการจัดงานให้เหมาะสมกับกำลัง ให้อาหารหรือรางวัล พยาบาลในคราวเจ็บป่วย ให้พักผ่อนตามสมควร ให้ของที่มีรสชาติแปลกและใหม่ เป็นต้น

6. ทิศเบื้องบน ได้แก่ สมณะ นักบวช ผู้ทรงคุณธรรมอันสูง ควรอนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ เช่น ห้ามไม่ให้ทำชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม อธิบายข้อความให้แจ่มชัดและบอกทางสวรรค์ให้ คฤหัสถ์เมื่อได้รับความอนุเคราะห์ควรตอบแทนด้วยการ จะพูด จะทำ จะคิด ต้องประกอบด้วยความเมตตา การต้อนรับด้วยดี และการให้ทานด้วยปัจจัยสี่⁸⁸

เมื่อผู้บริหารเข้าใจและปฏิบัติตามหลักทิศทางทั้ง 6 หรือหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของสังคมนี้แล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความสามัคคีต่อกัน นั่นก็หมายถึง เป็นผู้บริหาร ผู้นำที่รู้จักชุมชนตามหลักปรัชญาตามพระพุทธศาสนาของ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฒโน) ตรัสถึงปรัชญาตามทรงมุ่งให้ รู้จักสังคมและชุมชนว่า

รู้ชุมชนที่รวมกันอยู่เป็นหมู่คณะ การรู้หมู่คณะใดเป็นอย่างไร การไม่รู้จักรู้ว่าหมู่คณะใดดีหรือคณะใดไม่ดี มีคุณ มีโทษ การหลงเข้าไปในหมู่คณะ หรือสังคมที่ไม่ดีนั้นนับว่ามีโทษมากแต่ถึงแม้ว่า ทุกคนจะกลัวโทษของการเข้าอยู่กับหมู่หรือสังคมที่ไม่ดีหากไม่ศึกษาให้เข้าใจแล้ว ย่อมมีโอกาสที่จะเข้าไปในสังคมที่ขาดคุณธรรม

การปฏิบัติที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ที่สำคัญคือต้องรอบครอบในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับบุคคลและสังคม อย่าสักแต่เห็นว่าเห็นผู้ใดเป็นที่นิยม ก็ตัดสินใจว่าผู้นั้นเป็นคนดี การตัดสินใจเช่นนี้เรียกว่า มือคด คือ การลำเอียงเพราะหลงที่เรียกว่า โมหาคติ หลงตามเขาไป หลงตามคนส่วนมาก ความคิดเห็นของคนส่วนมากไม่จำเป็นว่าจะต้องดีถูกต้องเสมอไป ดังนั้น จึงอย่ายึดคิดว่าคนส่วนมาก

⁸⁸ที่.ปา. 16/198-204/87-91.

เห็นว่าดี แล้วจะดีตามที่เขาว่า หรือคนส่วนใหญ่ว่าชั่วจะต้องชั่วตามเขาไปต้องใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบครอบเหตุ เหตุผล ตามความเป็นจริง พบสังคมใดเป็นที่สนใจของคนหมู่มากก็อย่าเพิ่งลงความเห็น ว่าสังคมนั้นดี จงใคร่ควรให้ดีแล้วจึงเชื่อว่าสังคมนั้นดี⁸⁹

จากเรื่องราวที่ปรากฏไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่าการรู้จักชุมชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับบุคคลในระดับผู้นำจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามหลักทิศทางทั้ง 6 หรือหลักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของสังคมนั้นแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดความสามัคคีต่อกัน นั่นก็หมายถึงเป็นผู้บริหาร ผู้นำที่รู้จักชุมชน ตามหลักปรัชญาสุตา สามารถดูแลควบคุม จัดแบ่งการทำงานให้เป็นระบบ เป็นขั้นตอนในการทำงาน รู้จักเลือกดำเนินการในชุมชนที่เหมาะสม⁹⁰ ไม่ว่าจะเป็นการทำกิจการต่าง ๆ หากทำไม่ถูกต้องต้องกับชุมชนแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายได้

7. บุคคลปโรปรัชญาสุตา คือ การรู้จักบุคคล

บุคคลปรัชญาสุตา หมายถึง รู้จักบุคคล คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ว่าแต่ละคนมีบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมที่แตกต่าง กัน ควรจะรู้จักปฏิบัติต่อแต่ละบุคคลอย่างไร เช่นไร บุคคลไหนควรคบไม่ควรคบ บุคคลไหนที่เราควรให้ความเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนบุคคลไหนที่เราควรให้คำแนะนำ สั่งสอน ช่วยเหลือ เป็นต้น หากต้องการเป็นคนดีของสังคม ให้เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น ควรปฏิบัติตนตามหลักของสัปปริสธรรม 7 ประการนี้ จึงจะได้ ชื่อว่า “มีคุณสมบัติของความเป็นคนดีที่สมบูรณ์”⁹¹

บุคคลปโรปรัชญาสุตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคลแต่ละคน บุคคลปโรปรัชญาสุตา เรียกสั้น ๆ ว่า บุคคลปรัชญาสุตา ก็ได้หมายความว่า รู้จักบุคคลแต่ละคน เพื่อเลือกปฏิบัติต่อคนนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องการเลือกคบคนนั้นต้องดูให้รู้ว่าใครเป็นคนดี ใครเป็นคนชั่ว สิ่งที่ต้องดู คือกายกรรม และวจีกรรมของบุคคลนั้นๆ อันจะสะท้อนให้ทราบถึงมโนกรรม อุปนิสัย และอหยาศัย ถ้าเขาชอบทำกายทุจริต พุทธวจีทุจริต ก็สันนิษฐานได้ว่าความคิดของเขาเป็นมโนทุจริตเช่นกัน คนเช่นนั้นไม่ควรคบ ตรงกันข้าม ถ้าเขาทำแต่กายสุจริต พุทธวจีสุจริต ก็แสดงว่าความคิดของเขาเป็นมโนสุจริต คนเช่นนั้นคบได้ การคบคนนั้นมีหลายฐานะ เช่น คบเป็นมิตร คบเป็นครู เป็นศิษย์คบเป็นเจ้านาย ลูกน้อง คบเป็นสามีภรรยา ซึ่งต้องดูให้เหมาะสมตามฐานะนั้นๆ การรู้จักคนเพื่อประโยชน์ในการปกครอง นอกจากดูว่าใครเป็นคนดี ไม่ดีแค่ไหนเพียงไรแล้วต้องดูความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ สุขภาพกาย สุขภาพจิต การชอบสังคมหรือไม่ชอบสังคมของเขาด้วย เพื่อจะใช้คนให้ถูกกับงาน จะช่วยให้งานสำเร็จเรียบร้อยและเป็นที่พอใจด้วยกันทุกฝ่าย⁹²

⁸⁹ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). *ธรรมประดับใจ*. อ่างแล้ว, หน้า 63.

⁹⁰ ที.ปา. 16/198-204/91.

⁹¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. หน้า 210-219.

⁹² จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. อ่างแล้ว, หน้า 56.

บุคคลโปรปรัญญา คือ รู้จักบุคคล รู้จิตนิสัยต่าง ๆ และรู้จักเลือกบุคคลที่ควรคบ ตลอดทั้งรู้จักผู้ที่มีคุณธรรมยิ่งหย่อนอย่างไร รู้จักบุคคลทั่ว ๆ ไปในสังคมที่ผู้นำจะเข้าไปเกี่ยวข้อง การรู้จักบุคคลของผู้นำอธิบาย ดังนี้

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง บุคคลโปรปรัญญา คือ การรู้จักบุคคลและลักษณะความต้องการของบุคคล 2 จำพวก ได้แก่

1. รู้ลักษณะคนที่บัณฑิต รู้บุคคลที่มีความต้องการจะพบบุคคล ผู้ที่เป็นพระอรียะ หรือผู้ที่เป็นบัณฑิต เป็นคนดีมีศีลธรรม สนใจในคำสั่งสอน แล้วนำมากระทำตามคำสอนนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น
2. รู้จักลักษณะบุคคลที่ไม่ใช่บัณฑิตไม่ต้องการเห็นบุคคลที่เป็นบัณฑิต หรือพระอรียะและไม่ต้องการฟังธรรมคำแนะนำสั่งสอนจากท่านผู้รู้⁹³

บุคคลโปรปรัญญา เป็นคุณธรรมมุ่งที่จะให้ผู้นำ รู้จักบุคคลที่ดี ควรคบ และบุคคลที่ไม่ดีไม่ควรคบ การเป็นผู้นำย่อมมีความสำคัญมากในเลือกบุคคลที่ควรคบหรือไม่ควรคบ เพราะเมื่อคบคนเช่นใด ส่วนมากจะเป็นตามลักษณะของบุคคลที่เราคบ เมื่อคบกับบุคคลที่ดีมีศีลธรรมแล้วย่อมจะนำความเจริญความเจริญมาสู่ตนเองและสถานบันหน่วยงานของตน หากว่าผู้นำไม่พิจารณาในการเลือกคบบุคคลแล้วย่อมทำให้เกิดเสียหาย ในการรู้จักบุคคลหรือการเลือกคบคนนั้น พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นความสำคัญในข้อนี้ ดังปรากฏในชาดกเรื่อง สันติกุมพชาดกซึ่งมีใจความว่า

ณ ป่าจิวโก๊ส ๑ กับภูเขาลูกหนึ่ง มีลูกนกแขกเต้า 2 ตัวอาศัยอยู่ ทางด้านทิศเหนือของภูเขาอาศัยของหมู่บ้านโจร 500 ส่วนทางด้านทิศใต้ของภูเขาเป็นที่อยู่ของพระฤๅษี วันหนึ่งลูกนกแขกเต้าถูกพายุพัดไปตกในต่างทิศทางกัน ตัวหนึ่งถูกพัดไปตกที่หมู่บ้านโจร 500 โจรได้เลี้ยงไว้ตั้งชื่อว่า พุ่มหอก อีกตัวหนึ่งลมพัดไปตกที่อาศรมของฤๅษี พวกฤๅษีเลี้ยงไว้ตั้งชื่อว่าดอกไม้

พระราชาทรงพระนามว่าปัญญาละ เสด็จทรงรถไปสู่ป่าพร้อมข้าบริพารเพื่อล่าเนื้อพระองค์ได้ล่าติดตามเนื้อแต่ไม่พบ จึงเสด็จกลับได้หยุดพักผ่อนสร้งน้ำเสวยน้ำและบรรทมใต้ต้นไทรริมฝั่งแม่น้ำใกล้กับหมู่บ้านโจรพวกโจรพากันเข้าป่า คงเหลือแต่นกพุ่มหอกกับคนคร้วสองคนเท่านั้นนกพุ่มหอกได้ออกจากหมู่บ้านบังเอิญพบพระราชากำลังบรรทมอยู่ใต้ต้นไทร จึงบอกคนทำคร้วเป็นภาษามนุษย์ว่า⁹⁴

พวกเราจะปลงพระชนม์พระราชนี้เสียและให้ปลดเสื้อผ้าเครื่องทรงมาให้หมดพระราชาทื่นจากบรรทมได้ยั้งดังนั้น เห็นว่ามีภัยอยู่เฉพาะหน้า จึงหนีไปถึงอาศรมของฤๅษี ซึ่งพวกฤๅษีได้เข้าป่าไปเพื่อเก็บผลไม้คงเหลือแต่นกดอกไม้ตัวเดียว เมื่อนกดอกไม้เห็นพระราชาก็กล่าว

⁹³ อก.สตตก. 37/65/238.

⁹⁴ พุ.ชา. 61/2152/130-134.

ต้อนรับ ขอเดชะพระมหाराชา พระองค์เสด็จมาดีไม่ได้เสด็จมาร้ายเลย พระราชาเมื่อทรงสดับ ดังนั้น ทรงเลื่อมใสใน การต้อนรับทรงสรรเสริญนกดอกไม้ตัวนี้ และทรงตำหนิ นกพุ่มบอกว่า นกดอกไม้เป็นนกที่มีคุณธรรมเยี่ยม มีมารยาทดี แต่นกแขกเต้าอีกตัวหนึ่ง พูดแต่คำหยาบ มักได้ มีความโลภ ในจิตใจ นกดอกไม้เมื่อได้ยินดังนั้น จึงกราบทูลว่า

ขอเดชะ พระราชา ข้าพระองค์เป็นนก่วมมารดาเดียวกันกับนกนั้น แต่เพราะเขาเติบโตในสำนักที่ไม่ดี พวกโจรสอนให้ทำโจรกรรมอยู่ตลอดเวลา ส่วนข้าพระองค์เติบโตใหญ่อยู่ในสำนักของคนดี พวกฤษีแนะนำด้วยธรรมะนั้น ข้าพระองค์ทั้งสอง จึงมีคุณธรรมแตกต่างกัน และนกดอกไม้ได้กล่าวต่อไปอีกว่า

ข้าแต่พระมหाराชา ก็การที่คนคบบุคคลประเภทใด จะเป็นคนดีหรือไม่ดี มีศีล หรือไร้ศีลก็ตามเขา ย่อมตกไปตามอำนาจของคนชนิดนั้น พระราชาได้ทรงสดับอย่างนั้นแล้วเกิดความเลื่อมใส นกดอกไม้จึงอภัยให้แก่กนกแขกเต้าทั้งหลาย และให้คณะของฤษี พำนักในพระราชอุทยาน บำรุงจนตลอดชีวิต⁹⁵

ในชาดกนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความแตกต่างของการคบค้าสมาคมของบุคคล คือ เมื่อบุคคลคบคนเช่นใดก็จะเป็นเหมือนบุคคลเช่นนั้น ข้อสำคัญประการหนึ่งนั้นอยู่ที่การรู้จักเลือกคนที่ควรคบก่อน การรู้จักเลือกหรือ วิเคราะห์ดูว่าบุคคลนี้เป็นคนดีควรคบ บุคคลนี้ไม่ควรคบ ดังที่พระราชาปัญจาละ ที่สังเกตเห็นว่านกตัวแรกนั้นแสดงออกมาในลักษณะของคนพาล ไม่ควร จะอยู่ใกล้ไม่ควรคบ หากอยู่ในสังคมนั้นแล้วย่อมจะได้รับอันตราย พระองค์จึงเสด็จหนีและเมื่อพบ นกแขกเต้าตัวที่อยู่กับฤษี ก็ทรงทราบว่าเป็นสัตว์บุรุษที่ดีควรคบ พระองค์นั้นเป็นผู้นำที่มี หลักธรรม คือ บุคคลปโรปรัญญตา เป็นเครื่องพิจารณา จึงรอดพ้นจากอันตรายได้ และที่นกแขกเต้าทั้ง 2 ตัว แตกต่างกันนั้น ก็เพราะการอยู่ในสังคมของบุคคลที่ดี และไม่ดีย่อมมีพฤติกรรมที่ต่างกันตามทัศนะของ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึง บุคคลปโรปรัญญตา ว่า

ผู้นำจะต้องรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่ร่วมงานร่วมการปฏิบัติร่วม ดำเนินกิจการไปด้วยกันและคนที่ผู้นำไปให้บริการตามความแตกต่างเฉพาะตัว เพื่อปฏิบัติต่อเขาได้ ถูกต้องเหมาะสมและได้ผล จนสามารถให้บริการให้ความช่วยเหลือได้ตรงตามความต้องการ รู้ว่าจะใช้ วิธีสัมพันธ์ให้คำแนะนำติชมหรือจะให้เขายอมรับได้อย่างไร โดยเฉพาะในการใช้คน ซึ่งต้องรู้ว่าคนไหน เป็นอย่างไร มีความถนัดอัธยาศัย ความสามารถอย่างไรเพื่อใช้คนให้เหมาะกับงานนอกจากนั้นก็รู้ ประโยชน์ที่เขาพึงได้เพราะว่าในการทำงานนั้นไม่ใช่ว่าจะเอาเขามาเป็นเพียงเครื่องมือทำงานให้ อย่างเดียว แต่จะต้องให้คนที่ทำงานทุกคนได้ประโยชน์ได้พัฒนาตัวเอง ผู้นำควรรู้ว่าเขาควรได้รับประโยชน์ อะไร เพื่อความเจริญงอกงามแห่งชีวิตที่แท้จริงของเขาด้วย⁹⁶

⁹⁵ พุ.ชา. 61/2152/134-137.

⁹⁶ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำ. อ่างแล้ว, หน้า 26-27.

ตามทัศนะของพระธรรมนิเทศ (ระบบจิตตปัญญา) เกี่ยวกับบุคคลปโรปรัญญูตา ของผู้นำว่า “จะต้องรู้ว่าบุคคลที่จะคบนั้นเป็นใคร มาจากไหน มีตระกูลอย่างไร เป็นคนดี หรือไม่ดี ควรคบหรือไม่ควรคบ จะคบกันระดับใด ควรต้อนรับหรือไม่ควรต้อนรับอย่างไร”⁹⁷

คุณธรรมในข้อนี้ ปิ่น มุทุกันต์ ให้ทัศนะว่า มีความมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือ การดูบุคคลเพื่อเลือกคนที่ควรคบและดูบุคคล เพื่อจะเป็นประโยชน์แก่การปกครองโดยมีหลักการดูว่าเป็นคนดีหรือไม่ดีไม่ใช่ดูเพื่อความสวยงามแต่มีจุดประสงค์ เพื่อให้ทราบว่าเป็นพาลหรือบัณฑิตควรจะคบหรือไม่ การคบค้าสมาคมนั้นนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญไม่น้อยและการคบคนนั้นก็มิหลายสถานะ เช่น การคบเพื่อที่จะเอาเป็นมิตรเอาเป็นสามีเป็นภรรยาเป็นครู เป็นลูกศิษย์ เป็นผู้นำ เป็นผู้ตามเป็นผู้แทนราษฎร เป็นครูอุปฌาย์ เมื่อคบอยู่กับบุคคลที่ดีมีคุณธรรมแล้วย่อมได้รับคุณประโยชน์มาก แต่หากคบกับคนที่ไม่มีศีลธรรมแล้วย่อมนำมาซึ่งความทุกข์ชานับประการวิธีในการเลือกคบคนพอสังเกตได้ 2 ประการ คือ⁹⁸

1. ดูเรื่องที่เขาชวน คือ หากชักชวนไปในทางที่ดี เช่น ชวนพูดในทางที่ดีชวนทำในทางที่ดีแล้วสันนิษฐานได้ว่าเป็นคนดีน่าคบหาก ชักชวนไปในทางไม่ดี ทางเสียหาย เข้าใจได้ว่าเป็นบุคคลที่ไม่น่าคบ

2. ดูเรื่องที่เขาสอบหากชอบในทางที่เจริญทางสร้างสรรค์และมีประโยชน์ก็เข้าใจได้ว่าเป็นคนที่น่าคบค้าสมาคมด้วยแต่ถ้าตรงกันข้ามแล้วเชื่อได้ว่าไม่ควรจะคบ เพราะจะเป็นเหตุนำมา ซึ่งความเสื่อมเสียแก่ตนเองและบุคคลรอบข้าง⁹⁹

ตามพุทธพจน์ทรงสั่งสอนให้รู้จักเลือกคนที่ควรคบและไม่ควรคบ เพราะการคบเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะเพื่อนคือสิ่งที่หล่อหลอมชีวิตของบุคคล ถ้าคบเพื่อนดี ก็จะชักนำไปในทางที่ดี แต่ถ้าคบเพื่อนชั่วจะชักจูงไปทางไม่ดีได้ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในมงคลสูตรว่า “อะเสวะนา จะ พาลานัง ปณิตตานัญจะ เสวะนา” การไม่คบคนพาล และการคบแต่บัณฑิต

มีคนจำนวนไม่น้อยที่เสียใจและเสียคนเพราะเพื่อน พระพุทธองค์ทรงจำแนกมิตรไว้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้ 1. มิตรแท้ 2. มิตรเทียม เพื่อความเข้าใจในการคบมิตร หรือมิตรเทียม และมิตรแท้ วิจิตร อวกุล ได้กล่าวลักษณะเกี่ยวกับมิตรไว้ดังนี้¹⁰⁰

⁹⁷ พระราชธรรมนิเทศ (ระบบ จิตตปัญญา), นิเทศธรรม, อ่างแล้ว, หน้า 235.

⁹⁸ ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาคที่ 3, อ่างแล้ว, หน้า 220.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 221.

¹⁰⁰ วิจิตร อวกุล, เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : O.S.Printing House Co.Ltd., 2528), หน้า 232.

1. ลักษณะมิตรแท้ 4 ประเภท คือ

1.1 มิตรมีอุปการะช่วยป้องกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว ช่วยป้องกันทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้วเมื่อมีภัยก็เป็นที่พักพิงน่านของเพื่อนได้เมื่อมีธุระช่วยออกทรัพย์ให้เกินที่เพื่อนต้องการ

1.2 มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขเปิดเผยความลับของตนแก่เพื่อน ปกปิดความลับของเพื่อน มิให้แพร่พรายไม่ละทิ้งเพื่อนในยามวิบัติหรือยากจน เมื่อเพื่อนมีอันตรายก็เสียสละแทนเพื่อนได้

1.3 มิตรแนะนำประโยชน์ให้ห้ามไม่ให้ทำความชั่วแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี ให้เพื่อนฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังแนะนำทางไปสู่สุคติโลกสวรรค์

1.4 มิตรมีความรักใคร่ เมื่อเพื่อนทุกข์ก็ทุกข์ด้วย เมื่อเพื่อนสุขก็สุขด้วย ได้ถึงคนที่พูดดีเตือนเพื่อนรับรองคนที่พูดสรรเสริญเพื่อน

2. ลักษณะมิตรเทียม 4 ประการ คือ

2.1 เป็นคนปอกลอก คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียวเสียน้อยคิดเอาให้มาก เมื่อมีภัยมาถึงตัวจึงรับทำกิจช่วยเพื่อนคบเพื่อนเพราะเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตน

2.2 เป็นคนดีแต่พูด เก็บของลวงแล้วมาปราศรัย คือ พูดแต่เรื่องทีลวงมาแล้วอ้างเอาของที่ยังไม่มีมาปราศรัยพูดแต่เรื่องที่อยู่ห่างไกลสงเคราะห์ด้วยสิ่งที่หาประโยชน์ไม่ได้ และคอยพูดแสดงความขัดข้องต่าง ๆ ตลอด

2.3 เป็นคนหัวประจบ ทำชั่วก็คล้อยตาม เมื่อเพื่อนปรึกษาในเรื่องการทำชั่วก็คล้อยตาม จะทำดีก็คล้อยตาม คือเมื่อเพื่อนจะทำความดี ก็คล้อยตาม ต่อหน้าสรรเสริญ จะพูดหรือแสดงความคิดเห็นอย่าง เมื่อลับหลังเพื่อนก็ตั้งหน้านินทาว่าร้ายต่าง ๆ

2.4 เป็นคนชักชวนในทางที่เสื่อมชักชวนให้ดื่มน้ำเมาสุราเมรัยหรือสิ่งเสพติดอื่น ๆ ชักชวนเที่ยวกลางคืน เที่ยวตามสถานเริงรมย์ต่าง ๆ เป็นต้น ชักชวนให้มัวเมาในการเล่นการพนัน¹⁰¹

ดังนั้น มิตรเทียมจึงเป็นมิตรที่ไม่ควรคบหรือร่วมทำกิจกรรมใด ๆ เพราะเป็นเหตุพาผู้คบไปสู่อบายมุข ความฉิบหาย ความทุกข์ยากลำบาก หรือปัญหาต่าง ๆ จะตามมาส่วนมิตรแท้เป็นมิตรที่ควรคบค้าสมาคม เพราะจะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขความเจริญให้แก่ผู้คบ หรือนำความเจริญมาสู่วงศ์ตระกูลของผู้คบด้วย ยิ่งผู้บริหรานั้นต้องวิเคราะห์บุคคลให้ได้ทั้งคนสูงกว่าและคนต่ำกว่าได้ปกครอง หรือการบรรจุคนให้เหมาะกับงานและความถนัด ตามทัศนะของพระพุทธศาสนามุ่งให้รู้และพิจารณาถึงพฤติกรรมของคนตามจริตนิสัยและจริตที่เป็นมาตรฐานในการวัดคนมี 6 ประการ คือ

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 232-234.

1. รากะจิริต มีนิสัยรักสวยรักงาม พิถีพิถันในเรื่องการแต่งตัว ชอบรูปสวยงาม เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสที่นุ่มนวล พวกนี้รักความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ยุ่ง่าย มีความพากเพียร

2. โทสะจิริต มีนิสัยโกรธง่ายใจร้อน ทำอะไรอยากให้เป็นใจให้ได้ พวกนี้ไม่คำนึงถึงความสวยงาม ขอให้เสร็จเร็วทันใจเป็นใช้ได้ ชอบการต่อสู้ขั้นแตกหัก มีนิสัยกล้าหาญ ชอบผจญภัย ชอบกล้าเสี่ยง

3. โมหะจิริต มีนิสัยมักทำอะไรผิด ๆ พลาด ๆ ตัดสินใจขาดการพิจารณา และไม่มีความเด็ดเดี่ยวไม่มีจุดยืนเป็นของตัวเองใครเสนอข้อคิดอะไรก็เห็นด้วยทั้งนั้นเป็นคนขาดระเบียบวินัย

4. วิตกจิริต มีนิสัยฟุ้งซ่านใจลอย ทำอย่างหนึ่งแต่ไปสนใจอย่างหนึ่ง ขาดสมาธิเป็นคนช่างคิดช่างฝัน ช่างวิตกกังวล มีลักษณะที่ขาดจุดยืนคล้าย ๆ กับโมหะจิริต

5. ศรัทธาจิริตมีนิสัยเชื่อง่ายคนเหล่านี้ลักษณะเชื่อต่อทุกสิ่งทุกอย่าง โดยเฉพาะอำนาจลึกลับเครื่องรางของขลัง การทำนายทายทักของหมอดูตลอดจนข่าวลือต่าง ๆ เชื่อไปหมดโดยขาดการพิจารณา

6. พุทธิจิริต นิสัยอยากรู้ อยากเห็น คั่นคว้าไม่หยุด สนใจคั่นอะไรก็จะตั้งใจเพียรพยายามเพื่อให้รู้ถึงแก่น หรือที่ไปที่มาชอบทำตัวเป็นคนคงแก่เรียน โดยไม่สนใจสิ่งอื่น ถ้าเป็นปัจจุบันอาจเรียกคนประเภทนี้ว่า หนอนหนังสือ

การนำจิริตทั้ง 6 มาเสนอไว้ในที่นี้ก็เพื่อจะเป็นหลักการของผู้บริหารใช้ในการพิจารณา คนผู้ร่วมงาน จิริตมีส่วนช่วยให้เขาตัดสินใจว่าแต่ละคนมีนิสัย หยาดละเอียดย ชัยน่มก่งาย มานะโอ้อวดชอบทำอะไรผาดโผน กล้าเสี่ยง รักสวยรักงาม สอดรู้สอดเห็น เป็นต้น¹⁰²

จากเรื่องราวที่ปรากฏไว้แล้วตอนต้น แสดงให้เห็นว่า ความสำคัญและความแตกต่างของการคบค้าสมาคมของบุคคล คือ เมื่อบุคคลคบคนเช่นใดก็จะเป็นเหมือนบุคคลเช่นนั้น ข้อสำคัญประการหนึ่งนั้นอยู่ที่การรู้จักเลือกคนที่ควรคบก่อน การรู้จักเลือกหรือ วิเคราะห์ดูว่าบุคคลนี้เป็นคนดีควรคบ บุคคลนี้ไม่ควรคบ ให้รู้จักเลือกคนที่ควรคบและไม่ควรคบ เพราะการคบเพื่อนเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเพื่อนคือสิ่งที่หล่อหลอมชีวิตของบุคคล ถ้าคบเพื่อนดี ก็จะชักนำไปในทางที่ดี แต่ถ้าคบเพื่อนชั่วจะชักนำไปทางไม่ดีได้ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในมงคลสูตรว่า “อะเสวะนา จะพาลานัง ปณิตตานัญจะ เสวะนา” การไม่คบคนพาล และการคบแต่บัณฑิต เมื่อคบกับบุคคลที่ดีมีศีลธรรมแล้วย่อมจะนำความเจริญความเจริญมาสู่ตนเองและสถานบัน องค์กรของตน¹⁰³ หากไม่พิจารณาในการเลือกคบบุคคลแล้วย่อมทำให้เกิดเสียหาย

¹⁰² ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. หลักการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน. อ่างแล้ว. หน้า 193-194.

¹⁰³ วิจิตร อวากุล. เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์. อ่างแล้ว. หน้า 235.

3.3 คุณค่าและประโยชน์ของหลักสัปปริสธรรม 7

หลักสัปปริสธรรม 7 เป็นหลักธรรมพุทธปรัชญา คือ ธรรมสำหรับการเป็น สัตบุรุษ อันมีคุณลักษณะ 7 ประการ สำหรับผู้บริหาร ผู้นำ หรือผู้นำ หลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ¹⁰⁴ ซึ่งมีคุณค่าและคุณประโยชน์ คือ

1. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถรู้วิธีการ หรือหลักการที่จะดำเนินงานให้บรรลุถึงจุดประสงค์
2. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ มีความมุ่งหมาย มีจุดหมาย รู้จักผลประโยชน์ขององค์กร ชุมชน และกลุ่มในสังคมที่ตนดูแลอยู่ ทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ รู้จักตนเองและประเมินตนตามความเหมาะสมกับหน้าที่ เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ ที่รู้จักประมาณในการบริหารต่าง ๆ ทั้งของตน ผู้ร่วมงาน และองค์กรเกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ รู้จักเวลาจังหวะความเหมาะสมในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ
6. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ รู้จักชุมชนและการจัดระบบของสังคมให้ดี
7. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ ที่เข้าใจและรู้จักบุคคลร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนทั้งบุคคลทั่วไปที่ผู้นำเข้าไปเกี่ยวข้อง เมื่อผู้นำ รู้จักบุคคล รู้จิตนิสัยต่าง ๆ และรู้จักเลือกคบคน ซึ่ง นำไปพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านต่าง ๆ ให้ได้รับความเจริญ อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁰⁵
8. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถ รู้จักหลักแห่งการดำรงชีวิต อยู่ในองค์กรและสังคม ได้อย่างมีความสุข
9. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถเป็น ผู้ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น โดยไม่คิดว่าตนเองวิเศษ หรือ ฉลาดกว่าคนอื่น

¹⁰⁴ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ*, อ่างแล้ว, หน้า 11.

¹⁰⁵ พระสมภาร อานนโท (เนตรแสง), “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปริสธรรม”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์ มหามบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2548), หน้า ก.

10. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้เป็นผู้ปลอดภัยจากโรคร้ายไข้เจ็บเพราะไม่ทำอะไรหักโหมเกินกำลังของตน

11. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสถานการณ์ต่างได้ดี

12. ผู้นำ ผู้บริหาร หรือผู้ปฏิบัติ นำหลักสัปปริสธรรม 7 นี้ไปปฏิบัติ ทำให้สามารถยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยความสะดวกเพราะรู้จักคบเพื่อนดี¹⁰⁶

ดังนั้น หลักสัปปริสธรรม 7 คือคุณธรรมของคนดี หรือสัตบุรุษอันเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา ผู้ที่นำ หลักสัปปริสธรรม 7 ประการ¹⁰⁷ อันได้แก่ หลักอัมมัญญาตา (การรู้จักเหตุ) ทำให้สามารถรู้วิธีการหรือหลักการที่จะดำเนินงานให้บรรลุถึงจุดประสงค์ หลักอัตถัญญาตา (การรู้จักผล) มีความมุ่งหมายมีจุดหมาย รู้จักผลประโยชน์ขององค์กร ชุมชน และกลุ่มในสังคมที่ตนดูแลอยู่ ทำให้เกิดผลสำเร็จได้ หลักอัตตัญญาตา (การรู้จักตน) รู้จักตนเองและประเมินตนตามความเหมาะสมกับหน้าที่เกิดผลสำเร็จได้ มัตตัญญาตา (การรู้จักประมาณ) ที่รู้จักประมาณในการบริหารต่าง ๆ ทั้งของตน ผู้ร่วมงาน และองค์กรเกิดผลสำเร็จได้ กาลัญญาตา (การรู้จักกาล) รู้จักเวลาจังหวะความเหมาะสมในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดความสำเร็จได้ ปริสัญญาตา (การรู้จักชุมชน) รู้จักชุมชนและการจัดระบบของสังคมให้ดี และบุคคลัญญาตา (การรู้จักบุคคล) ทำให้สามารถ ที่เข้าใจและรู้จักบุคคลร่วมงาน ผู้ได้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดความสำเร็จได้¹⁰⁸

สรุปหลักสัปปริสธรรม 7 คือ ธรรมของสัตบุรุษ หรือธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คำว่า “สัตบุรุษ” หมายถึง คนดี นักปราชญ์ หรือบัณฑิตสัปปริสธรรม จึงหมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดีมี 7 ประการ¹⁰⁹

1. หลักอัมมัญญาตา (การรู้จักเหตุ) รู้จักเหตุ รู้หลักการ รู้วิธีการ ในการดำเนินงาน
2. หลักอัตถัญญาตา (การรู้จักผล) รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล ของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานที่ตนกระทำ
3. หลักอัตตัญญาตา (การรู้จักตน) รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม
4. หลักมัตตัญญาตา (การรู้จักประมาณ) การรู้จักประมาณ ความพอดี ความพอเหมาะ พอสมควรในการดำเนินงานให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม

¹⁰⁶ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), พุทธศาสนากับสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโคมคิมทอง, 2532), หน้า 33.

¹⁰⁷ อัง.สตุตถก. 37/65/236.

¹⁰⁸ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ภาษารธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2548), หน้า170.

¹⁰⁹ อัง.สตุตถก. 37/65/236.

5. หลักกาลัญญา (การรู้จักกาล) การรู้จักเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องกับกาลเทศะ

6. หลักปริสัญญญา (การรู้จักชุมชน) การรู้จักชุมชนหรือสังคม และความแตกต่างระหว่างชุมชนและสังคม

7. หลักบุคคลัญญา (การรู้จักบุคคล) ความเป็นผู้รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบุคคลซึ่งมีความแตกต่างกัน

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถ กล่าวได้ว่า หลักสัปปริสธรรม 7 คือคุณธรรมของคนดี หรือสัตบุรุษอันเป็นสิ่งที่สังคมปรารถนา เพราะการเป็นบุคคลที่ดีในสังคมย่อมต้องอาศัยความประพฤติ ทางกาย วาจา ใจ อยู่ในความเหมาะสม ผู้ที่นำหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ¹¹⁰ อันได้แก่ หลักธัมมัญญา (การรู้จักเหตุ) ทำให้สามารถรู้วิธีการหรือหลักการที่จะดำเนินงานให้บรรลุถึงจุดประสงค์ หลักอัตถัญญา (การรู้จักผล) มีความมุ่งหมาย มีจุดหมาย รู้จักผลประโยชน์ขององค์กร ชุมชน และกลุ่มในสังคมที่ตนดูแลอยู่ ทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักอัตถัญญา (การรู้จักตน) รู้จักตนเองและประเมินตนตามความเหมาะสมกับหน้าที่ เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ มัตตัญญา (การรู้จักประมาณ) ที่รู้จักประมาณในการบริหารต่าง ๆ ทั้งของตน ผู้ร่วมงาน และองค์กรเกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ กาลัญญา (การรู้จักกาล) รู้จักเวลาจังหวะความเหมาะสมในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปริสัญญญา (การรู้จักชุมชน) รู้จักชุมชนและการจัดระบบของสังคมให้ดี และบุคคลัญญา (การรู้จักบุคคล) ทำให้สามารถที่เข้าใจและรู้จักบุคคลร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา¹¹¹ ตลอดจนบุคคลทั่วไปที่ผู้นำเข้าไปเกี่ยวข้อง มาใช้ในการดำเนินงาน ทำให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ อย่างยิ่ง ในการดำเนินงานของตนเอง ขององค์กร สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนการดำรงชีวิตของตน สามารถ อยู่ในครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศชาติ อย่างอย่างมีความสุขจากคุณค่าและคุณประโยชน์ของหลักสัปปริสธรรม 7 สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการศึกษา ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านสาธารณสุข และด้านการบริการสาธารณะ เพราะสามารถทำให้แก้ไข ลดปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ของการดำเนินงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เกิดความสุข ความเจริญงอกงามในองค์กร สังคม ชุมชน หลักสัปปริสธรรม 7 จึงสอดคล้อง กับการนำมาใช้ประยุกต์ในการดำเนินงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ให้เกิดประโยชน์สุข และความเจริญได้

¹¹⁰ อัง.สตตก. 37/65/236.

¹¹¹ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ภาษาธรรม, อ่างแล้ว, หน้า 170.

เมื่อนำหลักสัปปุริสธรรมทั้ง 7 อันเป็นคุณธรรมของคนดี มาใช้ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง ก็จะช่วยให้มีการบูรณาการกับการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองได้มากขึ้น เพราะเหตุว่าหลักสัปปุริสธรรม 7 นี้ สามารถช่วยปรับให้เกิดความเหมาะสม สอดคล้องกับ หลักการดำเนินงานตามความต้องการ และจุดประสงค์ที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ และทุกฝ่าย ก็เกิดความพึงพอใจในการดำเนินงานด้วย ซึ่งหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ คุณธรรมของคนดี หรือสัปปุริสธรรมอันเป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะการเป็นบุคคลที่ดีในสังคมย่อมต้องอาศัย ความประพฤติ ทางกาย วาจา ใจ อยู่ในความเหมาะสม ผู้ที่นำหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ¹¹² อันได้แก่ หลักธัมมัญญูตา (การรู้จักเหตุ) ทำให้สามารถรู้วิธีการ หรือหลักการที่จะดำเนินงานให้บรรลุถึงจุดประสงค์ หลักอรรถัญญูตา (การรู้จักผล) มีความมุ่งหมาย มีจุดหมาย รู้จักผลประโยชน์ขององค์กร ชุมชน และกลุ่มในสังคมที่ตนดูแลอยู่ ทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักอรรถัญญูตา (การรู้จักตน) รู้จักตนเอง และประเมินตนตามความเหมาะสมกับหน้าที่ เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ มัตตัญญูตา (การรู้จักประมาณ) ที่รู้จักประมาณในการบริหารต่าง ๆ ทั้งของตน ผู้ร่วมงาน และองค์กรเกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ กาลัญญูตา (การรู้จักกาล) รู้จักเวลาจังหวะความเหมาะสมในการดำเนินงาน ก่อให้เกิดความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปริสัณญูตา (การรู้จักชุมชน) รู้จักชุมชนและการจัดระบบของสังคมให้ดีและบุคคลัญญูตา (การรู้จักบุคคล) ทำให้สามารถ ที่เข้าใจและรู้จักบุคคลร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนทั้งบุคคลทั่วไปที่ผู้นำเข้าไปเกี่ยวข้องมาใช้ในการดำเนินงาน ทำให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ อย่างยิ่งในการดำเนินงานของตนเอง ขององค์กรสังคม และประเทศชาติ ตลอดจนการดำรงชีวิตของตน สามารถอยู่ในครอบครัว องค์กร สังคม และประเทศชาติ อย่างอย่างมีความสุข

หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมที่เอื้อประโยชน์ให้บุคคลนั้นเป็นคนดี เมื่อบุคคลนั้นเป็นคนดี เมื่อประกอบกิจการ การดำเนินงานใด ๆ ในองค์กรนั้น ๆ ย่อมนำมา ซึ่งความสำเร็จ และการพัฒนาไปสู่ความเจริญได้ อย่างไม่ต้องสงสัย เพราะหลักสัปปุริสธรรม 7 คือ ธรรมของการทำให้คนเป็นคนดีนั้น เมื่อหน่วยหนึ่ง คนหนึ่งของสังคม หรือชุมชนนั้นเป็นคนดี แล้วบุคคลอื่นก็ได้ยึดหลักในการปฏิบัติตามหลักหลักสัปปุริสธรรมทั้ง 7 ประการเหมือนกัน ความรัก ความสมัคร ความสามัคคี ความปองดอง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และการกลมเกลียว ในการดำเนินงานในองค์กรนั้น ไม่ว่าจะเป็นงานด้านใด ก็แล้วแต่ย่อมประสบความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ โดยแท้จริงเพราะหลักสัปปุริสธรรม 7 นั้นเป็นหลักที่ว่าด้วยของ หลักธัมมัญญูตา การรู้จักเหตุ หลักอรรถัญญูตา การรู้จักผล หลักอรรถัญญูตา การรู้จักตน มัตตัญญูตา การรู้จักประมาณ ปริสัณญูตา การรู้จักชุมชน และบุคคลัญญูตา การรู้จักบุคคล ตามความเหมาะสม ตามสถานภาพ สถานการณ์ ตามความต้องการที่แท้จริงที่เกิดขึ้น จึงกล่าวได้ว่าสามารถแก้ไข ปัญหาไม่ว่าจะเป็นงานที่ดีตัวบุคคลที่ดี

¹¹² องค์กร. 37/65/236.

ตรงตามความต้องการ จึงสามารถลดปัญหา แก้ไขปัญหา เพิ่มศักยภาพขององค์กรนั้น ๆ ให้มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นสร้างความเจริญและความประทับใจให้แก่ผู้ให้บริการและผู้รับบริการ ดังนั้นหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ จึงเป็นธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำมาปรับใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในภาคใต้ตอนบน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลความสำเร็จตรงตามเป้าหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมืองระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551¹¹³

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัดช่วงชั้น		
ม.1	ม.2	ม. 3
1. ปฏิบัติตามกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล 2. ระบุความสามารถของตนเองในการทำประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ 3. อภิปรายเกี่ยวกับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี หรืออาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดต่อกัน	1. อธิบายและปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ 2. เห็นคุณค่าในการปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาทสิทธิ เสรีภาพหน้าที่ในฐานะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย 3. วิเคราะห์บทบาทความสำคัญและความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม	1. อธิบายความแตกต่างของการกระทำความผิดระหว่างคดีอาญาและคดีแพ่ง 2. มีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองผู้อื่นตามหลักสิทธิมนุษยชน 3. อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากลที่เหมาะสม 4. วิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในประเทศและเสนอแนวคิดในการลดความขัดแย้ง

¹¹³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2560. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. www.obec.go.th

ตัวชี้วัดช่วงชั้น		
ม.1	ม.2	ม. 3
4. แสดงออก ถึงการเคารพในสิทธิ เสรีภาพของตนเองและผู้อื่น	4. อธิบายความคล้ายคลึงและความแตกต่างของวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรม ของ ประเทศ ในภูมิภาคเอเชีย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	5. เสนอแนวคิดในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในประเทศและสังคมโลก

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ตัวชี้วัดช่วงชั้น		
ม.1	ม.2	ม. -3
1.อธิบายหลักการ เจตนารมณ์ โครงสร้าง และสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน โดยสังเขป 2. วิเคราะห์บทบาท การถ่วงดุล อำนาจอธิปไตยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน 3. ปฏิบัติตนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง	1. อธิบายกระบวนการ ในการตรา กฎหมาย 2. วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การปกครอง ที่มีผลกระทบต่อสังคมไทยสมัยปัจจุบัน	1. อธิบายระบอบการปกครอง แบบต่าง ๆ ที่ใช้ ในยุคปัจจุบัน 2. วิเคราะห์เปรียบเทียบระบอบ การปกครอง ของไทยกับประเทศอื่นๆ ที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย 3. วิเคราะห์รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในมาตราต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วม และการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิรัฐ 4. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทยและเสนอแนวทางแก้ไข

ตาราง 2-1 สารที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชวดี แสงมเหหมัด¹¹⁴ ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการจัดทำตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย ศึกษาประเด็นความสำคัญที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในทัศนะของประชาชนชาวไทย และ ศึกษาการมีอยู่ของความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทย ผลการศึกษา พบว่า คุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนให้ความสำคัญสูงสุด 5 อันดับแรก คือ การทำงานแบบสุจริต การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่คนไทยเองมีคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองใน 5 อันดับแรกคือ การมีความภูมิใจในการเป็นคนไทย การทำงานแบบสุจริต การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การเต็มใจที่จะเสียภาษี และการปฏิบัติตามกฎหมาย สิ่งที่แตกต่างกันของระหว่างคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่พึงประสงค์กับคุณสมบัติที่มีอยู่จริงของความเป็นพลเมือง คือ การสามารถวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และมีความรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครอง การศึกษานี้ยังทำให้เกิดตัวชี้วัดที่แสดงคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองที่มีอยู่ในสังคมไทย ซึ่งตามทฤษฎีของ Kahne และ Westheimer (2004) สามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ ตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองในด้านที่ให้ความสำคัญกับวิถีวัฒนธรรม ด้านที่เน้นชุมชน และ ด้านการเน้นเรื่องอิสรภาพและความคิดที่ก้าวหน้า นอกจากนี้ เมื่อศึกษาถึงขั้นความสัมพันธ์ในรายการของคุณสมบัติของการเป็นพลเมืองที่ประชาชนมี พบว่าประชาชน ในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันในคุณสมบัติของการเป็นพลเมือง โดยผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองในด้านวิถีวัฒนธรรมมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ภาคกลาง ส่วนผู้ที่คิดว่าตนเองมีความเป็นพลเมืองด้านชุมชนมากที่สุด คือ ผู้ที่อาศัยในภาคกลาง และสุดท้าย ผู้ที่คิดว่าตนเองมีคุณสมบัติของความเป็นพลเมืองด้านความมีอิสรภาพและความก้าวหน้ามากที่สุด คือ ภาคกลาง รองลงมา คือ กรุงเทพมหานคร ดังนั้น การจะเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยให้มีมากขึ้นนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่และลักษณะของประชากรในพื้นที่ด้วย เพื่อที่จะทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

¹¹⁴ ถวิลวดี บุรีกุล และรัชวดี แสงมเหหมัด. (2555). ความเป็นพลเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ปลินธ เพ็ชรฤทธ¹¹⁵ ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน และศึกษาปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

1.1 การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาในสาระหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอน และการจัดบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ

1.3 การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้

1.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ครูสังคมทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการวัดและการประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัด และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือ และประเมินโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินโดยผู้เดียว

2. ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี

2.1 ด้านนักเรียน ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี เห็นว่าทักษะเป็นปัญหาค่อนข้างมาก ส่วนครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 30 ปี

¹¹⁵ ปลินธ เพ็ชรฤทธ. 2550. สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อยและครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย

2.2 ด้านครู ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เป็นปัญหาค่อนข้างน้อย

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี¹¹⁶ ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี โดยมีผลสรุปได้เป็น 3 มิติ คือ

1. ด้านความรู้ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่
2. ด้านความคิดเห็น หรือ เจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น
3. ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม

สุจิตรา วันทอง¹¹⁷ ศึกษาวิจัยและพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และลักษณะการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา เพื่อพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา และ เพื่อวิเคราะห์ผลของการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา บทสรุปของงานวิจัย คือ การใช้การวิจัยเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ของครู มีดังนี้ 1. ครูมีระดับการปฏิบัติและระดับความสำเร็จอยู่ในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ระดับความสำเร็จจะมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับปฏิบัติในทุกรายการ ครูให้ความเห็นว่าการพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนต้องผ่านการจัดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย 2. การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการวิจัย ครูมีระดับ

¹¹⁶ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

¹¹⁷ สุจิตรา วันทอง. (2556). การวิจัยและพัฒนาการจัดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา. ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา.

ปฏิบัติและระดับความสำเร็จอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาตามข้อรายการพบว่า ครูมีระดับความสำเร็จต่ำกว่าระดับการปฏิบัติในทุกข้อรายการ

พระมหาสมควร ศรีสงคราม¹¹⁸ ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรม และพละธรรม กับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสัปปุริสธรรม และพละธรรม กับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรม และพละธรรม กับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาสัปปุริสธรรม และพละธรรม ที่สามารถทำนายการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สัปปุริสธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการรู้จักประมาณ ด้านการรู้จักกาล ด้านการรู้จักบุคคล ด้านการรู้จักผล ด้านการรู้จักตน ด้านการรู้จักชุมชน และด้านการรู้จักเหตุ
2. พละธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกำลังสุจริต ด้านกำลังความเพียร ด้านกำลังการสงเคราะห์ และด้านกำลังปัญญา
3. สัปปุริสธรรมและพละธรรม มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. สัปปุริสธรรม และพละธรรม ร่วมกันทำนายการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา คิดเป็นร้อยละ 82.20

ทรงศิริ วิจิรานนท์¹¹⁹ ศึกษาวิจัยเรื่อง คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจำแนกตามภูมิหลังของนักศึกษา และเพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของนักศึกษา

¹¹⁸ พระมหาสมควร ศรีสงคราม. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพละธรรม กับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่ม เขตกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณพนธ์ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

¹¹⁹ ทรงศิริ วิจิรานนท์ (2556). คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. งานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร โดยมีข้อสรุป คือ นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดี โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก 3.98 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะพื้นฐาน นักศึกษามีคุณลักษณะพลเมืองดีมีความซื่อสัตย์สูงสุด 4.45 และความมั่งคั่ง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3.55 ด้านความรู้และทักษะนักศึกษาสามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่างๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.19 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะพลเมืองที่ดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนครจำแนกตามภูมิภาคของนักศึกษาพบว่าเพศที่ต่างกันมีคุณลักษณะพลเมืองดีด้านคุณลักษณะพื้นฐาน ความรู้ ทักษะ แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

พระจำรัส ฐิตธมโม (สวสโพนิกกลาง)¹²⁰ ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์การวิจัย 1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร 2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยสรุปได้ดังนี้ 1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร 2. ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4 มีอายุ 36-45 ปี จำนวน 65 คนคิดเป็นร้อยละ 27.2 มีสถานภาพสมรสจำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 400-.2 มีการศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 68.2 มีอาชีพอื่นๆ จำนวน 97 คน คิด เป็นร้อยละ 40.7 มีรายได้รวมต่อเดือน 5,000-10,000 บาทจำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 34.7 2. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการ ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยรวม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.80 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ 3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร โดยจำแนก ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้ หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน

¹²⁰ พระจำรัส ฐิตธมโม (สวสโพนิกกลาง). (2554). การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และบุคคลที่มีอายุ อาชีพ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา รายได้รวม ต่อเดือน ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

อรนุช โขพมพิ¹²¹ ศึกษาวิจัยเรื่องภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์คือ 1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น 2. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ตามความคิดเห็นของบุคลากร โดยจำแนกตาม สถานภาพ และประสบการณ์การทำงาน 3. เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยสรุปทวิวิจัยได้ดังนี้ ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ในรายด้านพบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านอรรถกถาญาณุตตา ด้านปริสญาณุตตา ด้านกาลญาณุตตา ด้านบุคคลปโรปรัญาณุตตา ด้านมัตถญาณุตตา ด้านธัมมญาณุตตา และ ด้านอัตถญาณุตตา การเปรียบเทียบภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่นตามความคิดเห็นของบุคลากร โดยจำแนกตามสถานภาพและ ประสบการณ์ พบว่า มีระดับความคิดเห็นในภาพรวมและรายด้านทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญที่ระดับ 0.05 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางส่งเสริมภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติ ธรรมแผนกสามัญ จังหวัดขอนแก่น ผู้บริหารควรนำหลักสัปปุริสธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการ บริหารโรงเรียน และส่งเสริมให้มีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เพื่อที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลในองค์กร การศึกษายิ่งขึ้น

วัชรฯ คำทะเนตร¹²² ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรมของข้าราชการตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7ของข้าราชการตำรวจ สังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 และเพื่อ

¹²¹ อรนุช โขพมพิ. (2555). ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

¹²² วัชรฯ คำทะเนตร. (2555). การปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม ของข้าราชการตำรวจสังกัดกอง บังคับการตำรวจนครบาล 8. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของข้าราชการ ดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล 3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของข้าราชการดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 โดยสรุปผลวิจัยได้ดังนี้ 1. ระดับการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของข้าราชการดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 4.13 และเมื่อ พิจารณาในแต่ละด้าน พบว่าข้าราชการดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของข้าราชการดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 ที่มีเพศแตกต่างกัน ระดับชั้นแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันทุกด้าน ข้าราชการดำรงวงสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8 ที่มีอายุแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ทำให้เกิดปัญหาการติดตามงานเข้ามา สาเหตุมาจากขั้นตอนการสั่งการล่าช้า รีบเร่งในการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติงาน ยังขาดความรับผิดชอบต่องานที่ทำงานไม่เต็มความสามารถเนื่องจากไม่สามารถเลือกงานที่ถนัดได้ สภาพการทำงานไม่เอื้ออำนวยทั้งจำนวนผู้ปฏิบัติงานและเครื่องมือ ทำให้เกิดผลเสีย ตามมา ปัญหาบางอย่างรู้สาเหตุแต่ไม่สามารถแก้ไขได้

เพ็ญภา พิลิก¹²³ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42 มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา 2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ผลสรุปของบทวิจัย คือ 1. ผู้บริหารสถานศึกษามีการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษา และใช้เป็นตัวขับเคลื่อนที่จะนำพาตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชาให้เป็นบุคคลที่มีคุณธรรม ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม 7 ในด้านการครองตน หลักสังคหวัตถุ 4 ในด้านการครองคน และหลักอิทธิบาท 4 ในด้านการครองงาน 2. ความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารมีการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในด้านการครองตน หลักสังคหวัตถุ 4 ในด้านการครองคน และหลักอิทธิบาท 4 ในด้านการครองงาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($X = 1.19$)

¹²³ เพ็ญภา พิลิก. (2556). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทที่ 3

วิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และ เพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methods) โดยผู้วิจัยได้วางแนวทางวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินการวิจัย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยกึ่งทดลอง โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยศึกษาสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำไปสู่การทดลองรูปแบบดังกล่าวนี้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

ระยะที่ 3 การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทดลองและตรวจสอบรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจากที่มีการพัฒนาขึ้นในผลการวิจัยระยะที่ 2 แล้ว ในระยะที่ 3 จะมีการวิจัยกึ่งทดลอง คือ การจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองตามระบอบ

ประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมาย คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ระยะที่ 4 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยในระยะที่ 3 และนำข้อมูลมาเสนอเพื่อการหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยการสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ รายละเอียดของการดำเนินการวิจัยแต่ละระยะ ดังนี้

3.1.1 การวิจัยระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการศึกษากรณีศึกษาของสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ใน 6 ประเด็น ประกอบด้วย

1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
2. หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
3. การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
4. การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน
5. ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และ
6. การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

3.1.1.1 พื้นที่เป้าหมาย

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1.1.2 แหล่งข้อมูล

1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
2. หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

3. แผนการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

4. สํารวจข้อมูลสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

3.1.1.3 กลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารสถานศึกษา (ผู้อำนวยการโรงเรียน) หรือตัวแทนโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 1 คน
2. ครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเป็นครูประจำชั้นในแต่ละระดับโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 3 คน
3. ผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีหรือตัวแทน จำนวน 1 คน
4. ครูฝ่ายวิชาการหรือตัวแทน จำนวน 1 คน
5. ตัวแทนผู้ปกครอง จำนวน 3 คน
6. ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน

3.1.1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เพื่อการรวบรวมข้อมูลด้านสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้แบบบันทึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบบันทึกข้อมูล เพื่อใช้ในการสำรวจข้อมูลด้านสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีรายละเอียดแบบบันทึก ประกอบด้วย

- 1.1 นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
- 1.2 หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
- 1.3 การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
- 1.4 การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

1.5 ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้
ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

1.6 การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2. แบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการสำรวจข้อมูลด้านสถานภาพการเรียนรู้
ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมาย
โดยมีรายละเอียดแบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

2.1 นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความ
เป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.2 หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็น
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.3 การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้
ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.4 การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความ
เป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.5 ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้
ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

2.6 การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็น
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

3.1.1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตาม
ขั้นตอน ดังนี้

1. ทำหนังสือถึงผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บ
รวบรวมข้อมูลและการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย โดยการสำรวจพื้นที่
สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการรวบรวมเอกสารที่จำเป็นเพื่อประกอบการ
วิเคราะห์

3. นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ และการจัด
ระเบียบข้อมูล

3.1.1.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียง จัดหมวดหมู่ และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Method) เพื่อให้ได้ข้อมูลสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ใน 6 เรื่อง ดังกล่าว

3.1.2 การวิจัยระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อนำไปสู่การทดลองรูปแบบดังกล่าวนี้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

3.1.2.1 กลุ่มเป้าหมาย คือ นักวิจัยวิเคราะห์จากข้อมูลในระยะที่ 1 เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

3.1.2.2 รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการออกแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งนำแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสูตร 7 ดังนี้

1. ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสูตร 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ประกอบด้วย ความรู้ทางการเมือง สิทธิพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และความรู้ทางสังคม ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ทางสังคมและความแตกต่างด้านสังคม

2. ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสูตร 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ประกอบด้วย ส่วนที่หนึ่งคือทักษะทั่วไป ได้แก่ ทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการตัดสินใจ และส่วนที่สองคือทักษะการมีส่วนร่วม ได้แก่ ทักษะการแสดงบทบาทความเป็นผู้นำตามระบอบประชาธิปไตย และทักษะการอยู่ร่วมกันในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม

3. ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสูตร 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ ประกอบด้วย ทศนคติ คือมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจ ด้านค่านิยม ในการเคารพสิทธิมนุษยชน และด้านเจตคติ คือความตั้งใจในการมีส่วนร่วมในชุมชนทางการเมือง

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจะสร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในรูปแบบ การประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7

3.1.3 ระยะที่ 3 การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อทดลองและตรวจสอบรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจากที่มีการพัฒนาขึ้นในผลการวิจัยระยะที่ 2 แล้ว ในระยะที่ 3 จะมีการวิจัยกึ่งทดลอง คือ การจัดกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ในพื้นที่เป้าหมาย คือ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.1.3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 3 คือ การทดลองเพื่อตรวจสอบรูปแบบ โดยใช้วิธีการศึกษา ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานด้านการสอนและผู้เรียน จำนวน 33 คน ประกอบด้วย

1. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 1 จำนวน 10 คน
2. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 2 จำนวน 10 คน
3. ตัวแทนนักเรียนระดับ ม. 3 จำนวน 10 คน
4. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 1 จำนวน 1 คน
5. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 2 จำนวน 1 คน
6. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. 3 จำนวน 1 คน

3.1.3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบวัดผลและประเมินผลกิจกรรม โดยมีการประเมินผลรูปแบบกิจกรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองฯ
2. แบบบันทึกพฤติกรรม เพื่อการบันทึกพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

3.1.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขออนุญาตทดลองรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมือง
2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัย โดยการทดลองรูปแบบทั้ง 2 กิจกรรม และการสนทนากลุ่ม
3. นำข้อมูลผลการทดลองใช้มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ และการจัดระเบียบข้อมูล

3.2 ระยะเวลาทำการวิจัย และแผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

3.2.1 ระยะเวลาของการทำวิจัยตลอดระยะเวลา 1 ปี คือ ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2559 ถึง 1 ธันวาคม 2560

3.2.2 แผนการดำเนินการวิจัยตลอดระยะเวลาโครงการ ดังนี้

ระยะเวลา	2559	2560											
แผนการดำเนินการ	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ค.	ธ.ค.
1.ประชุมกับนักวิจัย และที่ปรึกษาวิจัยใน การวางแผนเชิง ปฏิบัติการ	↔												
2.การเก็บรวบรวม ข้อมูลในระยะที่ 1		↔											
3.การเก็บรวบรวม ข้อมูลในระยะที่ 2				↔									
4.การเก็บรวบรวม ข้อมูลในระยะที่ 3						↔							
5.การเก็บรวบรวม ข้อมูลในระยะที่ 4								↔					
6.สรุปผลข้อมูลเป็น รายงานวิจัยสมบูรณ์										↔			
7.จัดทำหนังสือ เผยแพร่ผลงานวิจัย												↔	

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ตอนบน ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

4.2 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

4.3 รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4.4 ประสิทธิภาพและพัฒนาแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

4.5 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ได้จัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานเป็น 5 ฝ่ายโดยแบ่งเป็น ฝ่ายบริหารงานวิชาการ ฝ่ายบริหารงานงบประมาณและการเงิน ฝ่ายบริหารงานบุคลากรและฝ่ายหลักสูตรสองภาษา ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารยึดหลักการบริหาร/เทคนิคการบริหารแบบ PDCA, SBMLD และอธิบายการนำมาใช้ในบริบทของสถานศึกษา

4.1.1 วิสัยทัศน์ โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) จัดการศึกษาได้มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยครูมืออาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

4.1.2 พันธกิจ

1. เสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. จัดการเรียนรู้การสอนที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน มุ่งสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของผู้เรียน
3. จัดการฝึกอบรมตามความต้องการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น สามารถนำทรัพยากรหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นมาประกอบอาชีพได้
4. จัดหาแหล่งเรียนรู้ตามความต้องการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่น มุ่งสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของแต่ละคน

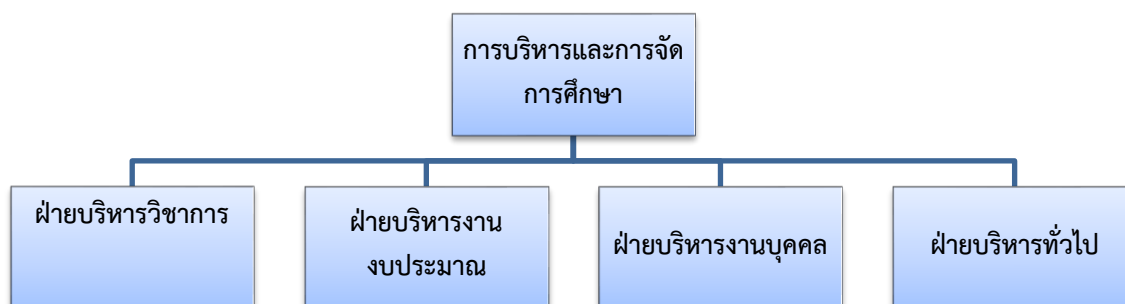
4.1.3 อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

4.1.4 เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

ศิษย์โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)
สวัสดีตอนบ่น้อม

4.1.5 โครงสร้างการบริหารโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

ภาพที่ 4-1 แผนภูมิโครงสร้างการบริหารโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

4.1.6 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษา

ยุทธศาสตร์	แนวทางการพัฒนา
1. ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐาน	1.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 1.2 จัดให้มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชน 1.3 จัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง 1.4 จัดให้มีการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 1.5 จัดให้มีวัสดุ ครุภัณฑ์ทางการศึกษาที่เหมาะสม เพียงพอ
2. ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพผู้เรียน	2.1 พัฒนาขีดความสามารถด้านวิชาการ 2.2 ส่งเสริมความสามารถพิเศษตามศักยภาพผู้เรียน 2.3 พัฒนาการผู้เรียนสู่ประชาคมอาเซียน 2.4 พัฒนาผู้เรียนให้มีสุนทรีย์ สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ห่างไกลยาเสพติด 2.5 ปลุกฝังจิตสำนึกค่านิยมความเป็นไทยและรักระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 2.6 สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. ยุทธศาสตร์พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา	3.1 พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานวิชาชีพ 3.2 พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มี คุณภาพสู่มาตรฐานสากล 3.3 สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา 3.4 จัดหาครูให้เหมาะสมเพียงพอตามสัดส่วนของผู้เรียน

ยุทธศาสตร์	แนวทางการพัฒนา
4. ยุทธศาสตร์ พัฒนาสื่อการเรียน การสอนและแหล่ง เรียนรู้ให้มี ประสิทธิภาพและ เหมาะสม	4.1 พัฒนาและจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยเหมาะสมและ เพียงพอ 4.2 จัด พัฒนา ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน
5.ยุทธศาสตร์ พัฒนาระบบบริหาร จัดการของ สถานศึกษาให้มี ประสิทธิภาพ	5.1 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5.2 ตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาและรายงานผล 5.3 พัฒนา ปรับปรุงห้องเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบและอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน 5.4 จัดให้มีวัสดุ ครุภัณฑ์ เครื่องใช้สำนักงานที่ทันสมัยเพียงพอและ เหมาะสมในการปฏิบัติงาน 5.5 พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 5.6 จัดให้มีระบบรักษาความปลอดภัยและความสะอาดของสถานที่ 5.7 จัดให้มีระบบสาธารณูปโภคที่มีคุณภาพเหมาะสม เพียงพอ

ตารางที่ 4-1 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษา

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอน
เกลี้ยง)

4.1.7 การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาเพื่อ
ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1.	โครงการประชุม ผู้ปกครอง นักเรียน	1.1 เพื่อสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างบ้านกับ โรงเรียน 1.2 เพื่อเปิดโอกาสให้ ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมให้ ข้อมูลข้อเสนอแนะในการ พัฒนาโรงเรียน 1.3 เพื่อให้ผู้ปกครองได้มี โอกาสพบปะกับครูที่ปรึกษา ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดี ระหว่างผู้ปกครองนักเรียน อันเป็นการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูที่ ปรึกษาประจำชั้นและ ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งจะ นำไปสู่ความร่วมมือในการ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนและ ร่วมกันส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน และแก้ไข	จัดประชุมผู้ปกครอง นักเรียน ภาคเรียน ละ 1 ครั้ง	เกิดสัมพันธ์ภาพระหว่างบ้าน กับโรงเรียน นำมาซึ่งความ ร่วมมือในการดูแลปกครอง นักเรียนและการพัฒนา โรงเรียนผู้ปกครองและโรงเรียน ร่วมมือกันส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนากิจการด้านต่าง ๆ ของ นักเรียนได้อย่าง

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	
			(ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2.	โครงการ ปรับปรุง หลักสูตร	2.1 เพื่อให้การจัดการ เรียนการสอนสอดคล้อง กับสภาพปัจจุบัน 2.2 เพื่อให้ครูและ บุคลากรทางการศึกษา จัดการเรียนรู้	ปรับปรุงหลักสูตร ทุกกลุ่มสาระ ครู จำนวน 25 คน ได้รับ การอบรมเรื่องการใช้ หลักสูตร	โรงเรียนมีหลักสูตรที่ตรง ตามความต้องการของ ผู้เรียน ชุมชน และ ท้องถิ่น
3.	โครงการจัดการ เรียนรู้ตาม แนว ปรัชญาของ เศรษฐกิจ พอเพียง	เพื่อศึกษาให้รู้หลัก เศรษฐกิจพอเพียงรู้ วิธีการดำรงชีวิตแบบ เศรษฐกิจพอเพียงทั้งใน โรงเรียนและที่บ้านเพื่อ ฝึกหัดนักเรียนให้ปลูกผัก ต่างๆ ที่บ้านและ โรงเรียน	ให้นักเรียนตั้งแต่ ป.3- ม.3 มีความรู้ ในการดำเนินชีวิต ตามปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง	นักเรียนชั้น ป.3 – ม.3 สามารถปฏิบัติงานได้และ โรงเรียนมีตลาดนัดให้ นักเรียนจำหน่ายผักและ ผลผลิตต่าง ๆ
4.	โครงการศึกษา แหล่งเรียนรู้	4.1เพื่อให้ นักเรียนได้ เพิ่มพูนความรู้และ ประสบการณ์จาก สถานที่จริง ซึ่งจะ นำไปใช้ประโยชน์ใน รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 4.2 เพื่อส่งเสริม ความสัมพันธ์ระหว่าง นักเรียนและครูให้มี	ครูจำนวน 3 คน และนักเรียน จำนวน 75 คน	นักเรียนมีความรู้ ประสบการณ์ โลกทัศน์ที่ กว้างขึ้น มีทักษะในการ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีนิสัยใฝ่เรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		โอกาสทำกิจกรรม ร่วมกัน 4.3 เพื่อให้นักเรียนได้ ศึกษารรรมชาติใน จังหวัดต่างๆ 4.4 เพื่อพัฒนานักเรียน ให้เกิดทักษะในการแสวง หาความรู้จากแหล่ง เรียนรู้และมีนิสัยใฝ่เรียน ตลอดชีวิต		
5.	โครงการเข้าค่าย ลูกเสือ	5.1 เพื่อฝึกให้ลูกเสือ- เนตรนารี มีความอดทน อยู่ในระเบียบวินัย รู้จัก ช่วยเหลือตนเองรู้จักอยู่ ร่วมกับผู้อื่น 5.2 เพื่อฝึกตนเองและ ทดสอบระบบหมู่คณะ 5.3 เพื่อเผยแพร่ กิจกรรมลูกเสือ-เนตร นารีสู่ชุมชน 5.4 เพื่อให้การเรียนรู้การ สอนเป็นไปตามหลักสูตร	ลูกเสือ – เนตรนารี จำนวน 230 คน และได้อยู่ค่ายพัก แรมเป็นเวลา 2 วัน 3 คืน	นักเรียนได้รับความรู้นอก สถานที่ได้เรียนรู้แบบ ลูกเสือ – เนตรนารี ได้ไป พบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ซึ่ง กันและกัน มีความเข้มแข็ง อดทน และสามัคคี

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		5.5 เพื่อให้ นักเรียน สามารถใช้ชีวิตอยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้		
6.	โครงการแข่งขัน ทักษะทาง วิชาการ	6.1 นักเรียนได้รับการ พัฒนาได้ตามเป้าหมาย ทางการศึกษา 6.2 นักเรียนสามารถ เรียนรู้ได้จาก ประสบการณ์ตรง 6.3 นักเรียนได้รับ ประโยชน์จากแหล่ง เรียนรู้ทั้งภายใน/ ภายนอกห้องเรียน	นักเรียนทุกคนมี ความรู้ที่พัฒนาขึ้น อย่างมีคุณภาพ เปิดโอกาสให้ นักเรียนทุกคนได้เข้า ร่วมประกวดและ แข่งขันทักษะทาง วิชาการอย่างน้อยคน ละ 1 ครั้ง	นักเรียนได้รับรางวัลจาก การแข่งขันและได้เรียนรู้ จากประสบการณ์ตรง
7.	โครงการเข้าค่าย วิชาการ	7.1 เพื่อฝึกทักษะเพิ่ม ความพร้อมในการเรียน ให้นักเรียน 7.2 เพื่อแก้ปัญหา นักเรียนมีปัญหาด้าน การเรียน 7.3 เพื่อจัดประสบการณ์ ส่งเสริมความสามารถ เพิ่มศักยภาพของผู้เรียน 7.4 เพื่อให้ นักเรียนได้รับ การพัฒนาด้านความคิด สร้างสรรค์	จัดให้มีค่ายวิชาการ ภาค ค่ายนักเรียน อนุบาล จำนวน 150 คน และปรับ พื้นฐานนักเรียนเข้า ใหม่ จำนวน 170 คน	นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถสอบเข้าศึกษาต่อ ในระดับมัธยมปลายได้ มากขึ้นและเป็นพื้นฐานใน การเรียนระดับมัธยมปลาย และสายอาชีพได้อย่างมี ความสุข

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		7.5 ส่งเสริมนักเรียนใช้ เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์		
8.	โครงการพัฒนา ศักยภาพผู้เรียน	8.1 เพื่อส่งเสริม ความสามารถพิเศษตาม ความถนัดของนักเรียน 8.2 เพื่อให้นักเรียนได้ใช้ เวลาว่างให้มีประโยชน์ 8.3 เพื่อเป็นช่องทางให้ นักเรียนได้พัฒนาทักษะ ความสามารถของตนเอง 8.4 เพื่อเป็นทางเลือก ให้แก่ผู้ปกครองที่ไม่มี ศักยภาพในการส่งบุตร หลานเรียนเพิ่มเติม	จัดกิจกรรมพัฒนา ศักยภาพผู้เรียน จำนวน 4 กิจกรรม ได้แก่ ดนตรี กีฬา ศิลปะและ คอมพิวเตอร์	นักเรียนได้รับการส่งเสริม และพัฒนา ความสามารถ ตามความถนัด ความสนใจ ของตนเอง อาชีพได้ และ อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ชุมชนมีความพึงพอใจต่อ โรงเรียน
9.	โครงการ โรงเรียนสีขาว	เพื่อให้ชุมชนโรงเรียน และโรงเรียนตระหนักใน ความรับผิดชอบให้เกิด ความมั่นคงและยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนเข้าใจและ ร่วมคิด ร่วมทำ รณรงค์ ป้องกันสารเสพติดใน โรงเรียนเพื่อให้โรงเรียน และชุมชนเข้าสู่สังคมที่มี คุณธรรมจริยธรรม	นักเรียน ครู บุคลากร ในสถานศึกษา ประชาคมในชุมชน บ้านดอนเกลี้ยง จำนวน 100 คน เข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา	ชุมชนมีความตระหนักถึง โทษของสารเสพติด การพนัน อบายมุข การอยู่ร่วมกันในสังคม ชุมชนเกิดความ สงบสุข ตลอดกาล นักเรียนและ เยาวชนในชุมชนไม่ติดสาร เสพติด

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	
			(ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
10.	โครงการแข่งขัน กีฬา	10.1 เพื่อการพัฒนา ผู้เรียนให้มีสุนทรีภาพ และลักษณะนิสัยด้าน กีฬา เพื่อให้ผู้เรียนมีสุข นิสัย สุขภาพกายและ สุขภาพจิตที่ดี 10.2 เพื่อปลูกฝังให้ นักเรียนออกกำลังกาย จนเป็นนิสัยใช้เวลาว่าง ให้เป็นประโยชน์และ ห่างไกลยาเสพติด 10.3 เพื่อให้ผลงานของ นักเรียนและโรงเรียนสู่ ชุมชนและสร้างชื่อเสียง ให้แก่โรงเรียน	นักเรียน เยาวชนและ ประชาชนมีสุขภาพ แข็งแรง ห่างไกลยา เสพติด	นักเรียนออกกำลังกายเป็น นิสัย มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไข้เจ็บมีสุขภาพจิตที่ดี ปลอดจากสิ่งเสพติด มี คุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข
11.	โครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	11.1 เพื่อฝึกอบรมจิตใจ ให้มีความรับผิดชอบต่อ ตนเองและสังคม 11.2 เพื่อฝึกให้นักเรียน มีคุณสมบัติที่ดี มี คุณธรรม จริยธรรม 11.3 เพื่อฝึกให้ปฏิบัติ ตนให้เข้ากับกิจกรรม ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 และนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จำนวน 280 คน ได้รับการอบรม คุณธรรมจริยธรรม	นักเรียนได้รับความรู้ เกี่ยวกับการนำหลัก คุณธรรมและจริยธรรมไป ใช้ในชีวิตประจำวัน

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
		11.4 เพื่อให้นักเรียนนำ หลักธรรมทางศาสนาไป ใช้ในชีวิตประจำวัน		
12.	โครงการ ประชาธิปไตย ในสถานศึกษา	12.1 เพื่อฝึกการเป็น ผู้นำ ผู้ตามที่ดี เพื่อให้ นักเรียนมีความสามัคคี ในหมู่คณะ 12.2 เพื่อให้นักเรียนรู้จัก การช่วยเหลือ รักษา สังคมของตนเองและ รู้จักรักษา สภาพแวดล้อม	นักเรียนสามารถ แนะนำปฏิบัติตามได้ และนักเรียนมีความ รับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น	นักเรียนมีวินัย มีคุณธรรม จริยธรรม นักเรียนเข้าใจ ความสำคัญและปฏิบัติตน ได้ถูกต้องเมื่อถึงวันสำคัญ ลดความขัดแย้งในหมู่ นักเรียน และนักเรียนใช้ หลักการประชาธิปไตยใน การดำรงชีวิตได้
13.	โครงการวัน สำคัญ	13.1 เพื่อส่งเสริมให้ นักเรียนได้ร่วมกิจกรรม เพื่อให้ นักเรียนได้รู้ ความหมายของวัน สำคัญ 13.2 เพื่อให้ผู้ปกครอง ได้มาร่วมกิจกรรมกับ ทางโรงเรียนเพื่อให้ นักเรียนได้แสดงความ รักและความกตัญญูต่อผู้ มีพระคุณ 13.3 เพื่อให้ นักเรียนได้ แสดงความสามารถของ ตนเองอย่างมีความสุข	นักเรียนชั้น อ.1 – ม. 3 ได้เข้าร่วมและจัด กิจกรรมวันสำคัญ ต่าง ๆ	นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ปกครองนักเรียนทุกคน ได้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีความรู้และมี ความสนุกสนาน นักเรียนทุกคนกล้าแสดง ความสามารถของตนเอง

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	
			(ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
14.	โครงการอนุรักษ์ ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	14.1 เพื่อให้นักเรียนได้ ศึกษาวิธีการส่งเสริมและ อนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อให้นักเรียน นำหลักการและวิธีการ ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น 14.2 เพื่อให้นักเรียนได้ สืบทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป 14.3 เพื่อให้นักเรียน สามารถนำภูมิปัญญา ท้องถิ่นไปใช้ถ่ายทอด และแสดงได้	นักเรียนทุกคนมี ความรู้ ความเข้าใจ และสามารถส่งเสริม และอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น นักเรียนสามารถ ปฏิบัติได้ตามวิธีการ ในการส่งเสริมและ อนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการ ส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น
15.	โครงการอนุรักษ์ พันธุกรรมพืช (สวน พฤกษศาสตร์)	15.1 เพื่อจัดบรรยากาศ ภายในโรงเรียนให้เอื้อ ต่อการเรียนรู้ของ นักเรียนตามแนวทาง สวนพฤกษศาสตร์ 15.2 เพื่อสร้างแหล่ง เรียนรู้ภายในโรงเรียน 15.3 เพื่อนักเรียนรู้จัก ธรรมชาติและช่วยกัน อนุรักษ์พันธุกรรมพืช 15.4 เพื่อนักเรียนมี จิตสำนึกในการรักษา บำรุง อนุรักษ์ธรรมชาติ	นักเรียนชั้นโรงเรียนมี ห้องเรียนและพันธุ์ สำหรับการศึกษา โรงเรียนมีบรรยากาศ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ของนักเรียน นักเรียนมีจิตสำนึกที่ ดีในการอนุรักษ์ ธรรมชาติ	โรงเรียนมีความร่มรื่น สวยงาม มีพรรณไม้ เพิ่มเติมให้นักเรียนได้ ศึกษาเรียนรู้ ร้อยละ 70

ที่	โครงการ/ กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย	
			(ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
16.	โครงการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ ภายในโรงเรียน	16.1 เพื่อให้นักเรียนมี แหล่งเรียนรู้ใน การศึกษาหาความรู้ 16.2 เพื่อให้นักเรียนได้ เรียนรู้จากสภาพจริง	แหล่งเรียนรู้จำนวน 4 แห่ง	นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงขึ้น และ การเรียนการสอนมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
17.	โครงการ ปรับปรุงภูมิ ทัศน์โรงเรียน	17.1 เพื่อให้โรงเรียนมี ภูมิทัศน์ที่สวยงามเอื้อต่อ การเรียนรู้ 17.2 เพื่อให้เป็นที่ ประทับใจแก่ผู้เรียนและ ผู้มาติดต่อราชการ	จัดให้มีสวຍຍ່ອມ บริเวณหน้าอาคาร เรียน จัดให้มีจุดนั่ง พักผ่อน สำหรับ นักเรียนและผู้มา เยือน	โรงเรียนมีภูมิทัศน์สวยงาม เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นที่ ประทับใจแก่ผู้มาเยือน

ตารางที่ 4-2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาของสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตย

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2
(บ้านดอนเกลี้ยง)

4.2 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) สามารถสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ได้ดังนี้

4.2.1 นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ผลจากการสำรวจข้อมูลด้านนโยบายของสถานศึกษาในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้หลักสูตรต้องมีการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาพลเมืองโดยเฉพาะในรายวิชาน้ำที่พลเมือง และโครงการพุทธทาสศึกษา ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี อย่างไรก็ตาม นอกจากในรายวิชาดังกล่าวแล้ว โรงเรียนได้สอดแทรกการจัดการศึกษาภายใต้นโยบายของสถานศึกษาโดยเน้นการสร้างความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ โดยให้ผู้เรียนได้ฝึกพัฒนาตนเองให้มีบุคลิกภาพความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางวิชาการ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เช่น การฝึกความเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆ ในระดับชั้นเรียนและระดับโรงเรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความกล้า กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยจะมีอาจารย์ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับผู้เรียนอย่างใกล้ชิด โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่ามีนโยบายส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสองระดับ คือ

ระดับชั้นเรียน โรงเรียนได้มีนโยบายการจัดการเรียนการสอนโดย เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และให้ผู้เรียนมีโอกาสได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ และการแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีพื้นที่สำหรับการแสดงความคิดเห็นสลับปรับเปลี่ยนกันทำหน้าที่ในรูปแบบต่างๆ ทั้งการแสดงบทบาทในฐานะเป็นผู้นำ และผู้ตาม เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจทั้งสองสถานะที่แตกต่างกัน เพื่อฝึกการมีมุมมองในหลากหลายแนวทาง โดยให้เป็นแนวนโยบายในการจัดการเรียนในทุกรายวิชา

ระดับโรงเรียน โรงเรียนได้กำหนดนโยบาย ในฐานะที่เป็นโรงเรียนที่สังกัดภายใต้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การสร้างผู้เรียนให้มีความเป็นผู้นำในระดับโรงเรียนไม่ว่าจะ

เป็นระดับกรรมการโรงเรียน ระดับชมรม ระดับกลุ่ม หรือระดับการเป็นตัวแทนในการแข่งขันทักษะต่างๆ ทั้งด้านวิชาการ ด้านกีฬา และอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความกล้า พยายาม อดทน สามารถแก้ปัญหาได้ และสามารถเป็นตัวแทนและต้นแบบที่ดีให้กับคนอื่นๆ ได้ นโยบายส่งเสริมการศึกษาที่เน้นความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังเช่นกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมการเลือกตั้งสภานักเรียนและประธานนักเรียน
2. กิจกรรม 5 ส.
3. กิจกรรมอบรมให้ความรู้หน้าเสาธง
4. นโยบาย 5 ดี สู่ความเป็นพลเมืองที่ดี ได้แก่เป็นลูกที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นศาสนิกชนที่ดี และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ
5. การเรียนรายวิชาเพิ่มเติมพุทธศาสนศึกษา
6. กิจกรรมสาธารณประโยชน์
7. กิจกรรมสำคัญที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ได้แก่กิจกรรมวันพ่อวัน แม่วัน

วันสำคัญทางศาสนา

8. การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม การปกครองท้องถิ่นไทย
9. โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์ท่านผู้อำนวยการโรงเรียน ได้กล่าวไว้ว่าสถานศึกษาได้

กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเพื่อจัดการศึกษาให้ได้มาตรฐานโดยกล่าวว่า

“...เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในวิสัยทัศน์ ของสถานศึกษา โดยกำหนดออกมาเป็นพันธกิจและจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนใช้เหตุผล ในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาให้เคารพความคิด ของผู้อื่นเพื่อส่งเสริมให้เป็นพลเมืองที่ดีตาม ระบอบประชาธิปไตยให้รักษาความสามัคคีของหมู่คณะมีการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็นวัฒนธรรม และค่านิยมของไทย...”¹²⁴

นอกจากนี้ การกำหนดยุทธศาสตร์ให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นการเป็นผู้สอนและผู้ปฏิบัติ ความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอน สอนให้ทำโดยเน้นในเรื่องการปกครองตามระบอบ

¹²⁴ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน

ประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยจากการสัมภาษณ์ครู ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...การพัฒนาการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองเน้นกระบวนการสอนแบบกลุ่ม และการรับฟังผู้อื่น...”¹²⁵

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในฐานะที่เป็นโรงเรียนซึ่งอยู่ภายใต้สังกัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัดมีแนวนโยบายที่สำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยโดยเน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองในหลากหลายรูปแบบกิจกรรมโดยมีครูให้การสนับสนุน

4.2.2 หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ตามที่โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงได้กับบริบทภายในท้องถิ่นตนเอง การบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนในทุกรายวิชาที่มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่โรงเรียน และในชีวิตประจำวันกับสังคมเพื่อน ครอบครัว และชุมชน การส่งเสริมจากกิจกรรมภายในโรงเรียนเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้กับผู้เรียนในการสร้างความรู้ พัฒนาทักษะ รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีสอดคล้องกับหลักการของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

สถานศึกษานี้ได้กำหนดหรือมีหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ข้อมูลว่า

“... สถานศึกษา ได้มีการเขียนหลักสูตรโดยยึดหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักตามสัดส่วนโดยใช้หลักสูตรแกนกลาง 70 เปอร์เซ็นต์ และความเป็นท้องถิ่นของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) อีก 30 เปอร์เซ็นต์ซึ่งมีปรากฏในเรื่องของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอยู่ในโครงสร้างหลักสูตรและโครงสร้างรายวิชาสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของทุกระดับชั้นและส่งเสริมการเรียนรู้และปฏิบัติจริงในกิจกรรมสถานักเรียนของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)...”¹²⁶

¹²⁵ ถวัลรัตน์ พรหมนคร. หัวหน้าบริหารวิชาการ. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

¹²⁶ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน

การบริหารจัดการหลักสูตร ในระบบการศึกษาที่มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรนั้น หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น จนถึงระดับสถานศึกษา มีบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบในการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริม การใช้และพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การดำเนินการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุด อันจะส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในระดับชาติ

ระดับท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดอื่น ๆ เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาเป็นตัวกลางที่จะเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดในระดับชาติให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา ส่งเสริมการใช้และพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จ โดยมีภารกิจสำคัญ คือ กำหนดเป้าหมายและจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในระดับท้องถิ่นโดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสิ่งที่มีความต้องการในระดับชาติ พัฒนาสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่น ประเมินคุณภาพการศึกษาในระดับท้องถิ่น รวมทั้งเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การพัฒนาบุคลากร สนับสนุน ส่งเสริม ติดตามผล ประเมินผล วิเคราะห์ และรายงานผลคุณภาพของผู้เรียน

สถานศึกษามีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาการวางแผนและดำเนินการใช้หลักสูตร การเพิ่มพูนคุณภาพการใช้หลักสูตรด้วยการวิจัยและพัฒนา การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จัดทำระเบียบการวัดและประเมินผล ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต้องพิจารณาให้สอดคล้อง กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และรายละเอียดที่เขตพื้นที่การศึกษา หรือหน่วยงานต้นสังกัดอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นได้จัดทำเพิ่มเติม รวมทั้ง สถานศึกษาสามารถเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความ ต้องการของผู้เรียน โดยทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรของสถานศึกษาใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ การแก้ปัญหาอยู่ในกลุ่มสาระพื้นฐาน วิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ มีหลักสูตรที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ ศักยภาพการคิดการทำงาน วิชาสุขศึกษา พลศึกษา ศิลปะ การงาน และ วิชาภาษาอังกฤษ โดยหัวหน้าฝ่ายบริหารวิชาการได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม อยู่ในสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐานที่ ส 2.1 ม. 1 ถึง ม. 3 วิชาดังกล่าวทำให้เข้าใจหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ดี ตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคม โลกอย่างสันติสุข วิชาเพิ่มเติม วิชาการปกครองส่วนท้องถิ่นไทยชั้น ม. 2 มีการเรียนการสอนรายวิชาพุทธทาสศึกษาตามหลักการ 5 ดี สอดคล้องกับโครงสร้างเวลาเรียนสาระ การเรียนรู้ท้องถิ่น ความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา มีกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านร่างกายจิตใจ และสติปัญญา อารมณ์และสังคม รวมไปถึง พัฒนานอนอย่างมีมาตรฐานตามตัวชี้วัดเป็นเป้าหมายระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ สามารถคิดวิเคราะห์ได้...”¹²⁷

หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุ ราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ได้จัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานเป็น 5 ฝ่ายโดยแบ่งเป็น ฝ่าย บริหารงานวิชาการ ฝ่ายบริหารงานงบประมาณและการเงิน ฝ่ายบริหารงานบุคลากรและฝ่าย หลักสูตรสองภาษา ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารยึดหลักการบริหาร/เทคนิคการบริหารแบบ PDCA, SBMLD และอธิบายการนำมาใช้ในบริบทของสถานศึกษา โดยกำหนดหลักสูตรแผนการ จัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ดังนี้

¹²⁷ ถวัลรัตน์ พรหมนคร. หัวหน้าบริหารวิชาการ. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560

กลุ่มสาระการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง/ปี*		
	ม.1	ม.2	ม.3
ภาษาไทย	120	120	120
คณิตศาสตร์	120	120	120
วิทยาศาสตร์	120	120	120
สังคมศึกษา	120	120	120
ประวัติศาสตร์	40	40	40
สุขศึกษาและพลศึกษา	80	80	80
ศิลปะ	80	80	80
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	80	80	80
ภาษาต่างประเทศ	120	120	120
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120	120	120
เพิ่มเติมคอมพิวเตอร์	80	80	80
เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	40	40	40
เพิ่มเติมภาษาไทย	40	40	-
เพิ่มเติมท้องถิ่น	-	40	-
รวมชั่วโมง	1,000	1,000	1,000

ตารางที่ 4-3 หลักสูตรแผนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

จำนวนชั่วโมงที่จัดให้กับนักเรียน เรียนทั้งปี เท่ากับ 1,000 ชั่วโมง แผนการเรียนรู้/
จุดเน้นการพัฒนาผู้เรียนที่โรงเรียนเน้นเป็นพิเศษ ได้แก่ การสื่อสารภาษาอังกฤษ ทั้งนี้การจัด
โครงสร้างรายวิชา ให้ใช้รูปแบบตารางตามรูปแบบในโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา

นอกจากนี้ การพัฒนาระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาโดยโรงเรียนเป็นฐานในการ
พัฒนาท้องถิ่น (SBMLD) เพื่อสนับสนุนหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมือง
ตามระบอบประชาธิปไตย มีดังนี้

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
1.	โครงการประชุม คณะกรรมการ สถานศึกษา	1.1. ให้ความเห็นชอบใน แผนพัฒนาการศึกษาของ สถานศึกษา 1.2 สรรหาคณะกรรมการ สถานศึกษาที่หมดวาระ 1.3 เพื่อรับทราบปัญหา ให้ คำแนะนำ กำกับ ดูแลติดตามผล การ ดำเนินงานของ สถานศึกษา	คณะกรรมการ สถานศึกษา 15 คน	ได้แผนพัฒนา การศึกษาของ สถานศึกษาและได้ หลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตร สถานศึกษาที่ สอดคล้องกับ ความ ต้องการของ สถานศึกษา
2.	โครงการฝึกอบรม คณะกรรมการ สถานศึกษา	2.1 เพื่อให้คณะกรรมการ สถานศึกษารับทราบ หน้าที่ 2.2 เพื่อให้คณะกรรมการ สถานศึกษามีความรู้ใน การร่วมการจัดการศึกษา	คณะกรรมการ สถานศึกษา 15 คน	คณะกรรมการ สถานศึกษามี ความรู้ในเรื่อง บทบาทหน้าที่

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
3.	โครงการฝึกอบรม และศึกษาดูงานของ คณะกรรมการ สถานศึกษา	3.1 เพื่อส่งเสริมให้ คณะกรรมการแล กรรมการเครือข่ายมี ความรู้ความ สามารถใน การร่วมการบริหารงาน และได้รับประสบการณ์ตรง 3.2 เพื่อส่งเสริมให้ คณะกรรมการและ กรรมการเครือข่ายมี ความสามารถและมีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา ตามความต้องการของ ชุมชนและท้องถิ่น 3.3 เพื่อส่งเสริมให้ คณะกรรมการและ กรรมการ เครือข่าย สามารถเสนอความ ต้องการในการจัด การศึกษา	ศึกษาดูงานของ คณะ กรรมการ สถานศึกษา 15 คน	คณะกรรมการ มี ความรู้ ความ สามารถในการร่วม พัฒนาสถานศึกษา ตามหน้าที่

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
4.	โครงการกีฬาสร้าง สุข (ฟุตบอล 7 คน)	4.1 เพื่อให้นักเรียน มี สุขภาพแข็งแรง ห่างไกล ยาเสพติด 4.2 เพื่อพัฒนาทักษะการ เล่นกีฬาฟุตบอลให้แก่ นักเรียนกลุ่มสนใจ	นักเรียนกลุ่ม สนใจ จำนวน 20 คน	นักเรียนสามารถ เล่นกีฬาตามความ ถนัดได้ และ นักเรียนมีสุขภาพ ร่างกายที่แข็งแรง
5.	โครงการเสริมสร้าง งานศิลปะ	5.1 เพื่อให้นักเรียนรักใน วิชาศิลปะ มีสุนทรีย์ภาพ 5.2 เพื่อพัฒนาทักษะด้าน ศิลปะให้แก่ นักเรียนกลุ่ม สนใจ	นักเรียนกลุ่ม สนใจ จำนวน 35 คน	นักเรียนมี สุนทรีย์ภาพในวิชา ศิลปะ และมีสมาธิ ในการเรียนมากขึ้น
6.	โครงการอนุรักษ์ กลองยาวไทย	6.1 เพื่อให้นักเรียนมี ความภาคภูมิใจในการ เป็นไทย 6.2 เพื่อให้ศิลปะไทยมี การสืบทอดต่อไป 6.3 เพื่อให้นักเรียนใช้ เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	นักเรียนกลุ่ม สนใจ จำนวน 25 คน	นักเรียนสามารถสืบทอดวัฒนธรรมไทย มีความรัก ภาคภูมิใจใน วัฒนธรรมไทย

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
7.	โครงการส่งเสริม ความสามารถดนตรี ไทย	7.1 เพื่อให้นักเรียนเกิด สุนทรีภาพในการเล่น ดนตรี 7.2 เพื่อให้นักเรียนเกิด ความรักภาคภูมิใจใน เอกลักษณ์ความเป็นไทย 7.3 เพื่อให้นักเรียนใช้ เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	นักเรียนกลุ่ม สนใจ จำนวน 25 คน	นักเรียนมีความรัก ในดนตรีโฟล์คของ และใช้เวลาว่างให้ เป็นประโยชน์
8.	โครงการส่งเสริม อาชีพทางการ เกษตร ได้แก่ กิจกรรมการปลูกพืช ปลอดสารพิษการ เพาะเห็ด เลี้ยงปลา และเลี้ยงไก่	8.1 เพื่อให้นักเรียนมี ความรู้ ความสามารถใน การสร้างอาชีพ รายได้ และเพิ่มผลผลิต 8.2 เพื่อให้นักเรียนมี รายได้เพิ่มเพียงพอตาม สภาพเศรษฐกิจใน ปัจจุบัน 8.3 เพื่อให้นักเรียน สามารถสร้างอาชีพเสริม และใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์	นักเรียน เยาวชน ประชาชน กลุ่ม สนใจ จำนวน 50 คน	นักเรียน สามารถ สร้างอาชีพได้และ นักเรียนสามารถใช้ เวลาว่างในการ สร้างอาชีพเสริมได้

ที่	โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตของ โครงการ)	ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ
9.	โครงการ ฝึกอบรม งานอาชีพเพื่อเพิ่ม รายได้ ได้แก่ กิจกรรมฝึกอบรม การทำขนม กิจกรรมผลิตภัณฑ์ งานฝีมือ	9.1 เพื่อให้เด็กและ เยาวชนมีความรู้ ความสามารถใน การ สร้างอาชีพ และรายได้ 9.2 เพื่อให้เด็กและ เยาวชนมีรายได้เพิ่ม เพียงพอตามสภาพ เศรษฐกิจในปัจจุบัน 9.3 เพื่อให้เด็กและ เยาวชนสามารถสร้าง อาชีพเสริมและใช้เวลา ว่างให้เป็นประโยชน์	นักเรียน เยาวชน ประชาชน กลุ่ม สนใจ จำนวน 40 คน	เด็กและเยาวชน สามารถสร้างอาชีพ และใช้เวลาว่างใน การสร้างอาชีพ เสริม
10.	โครงการจัดบริการ Internet ไร้สาย	10.1 เพื่อจัดสร้างสถานที่ ให้บริการอินเทอร์เน็ต ไร้สายเพื่อการเรียน 10.2 เพื่อจัดบริการ สายไฟฟ้า	จัดสถานที่ บริการ อินเทอร์เน็ต เพื่อการเรียนรู้ เพิ่มเติม 5 จุด	ชุมชนและ ประชาชนเข้ามาใช้ บริการอินเทอร์เน็ต มากขึ้นและมี สถานที่เพียงพอ

ตารางที่ 4-4 โครงการสนับสนุนหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตย

ที่มา : รายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอน
เกลี้ยง)

4.2.3 การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ทางโรงเรียนได้จัดการเรียนโดยใช้รูปแบบกิจกรรม เรียนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเล่นเกม การสังเกต การเล่นตามกติกา การฟังนิทาน และร่วมแสดงความคิดเห็น แสดงบทบาทสมมติ การร่วมอภิปราย วาดภาพ เล่าเรื่องจากภาพ การเขียนบรรยายโดยเสรี สร้างแผนผังความคิด Mind Map จัดนิทรรศการ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การทำโครงการ นักเรียนได้เรียนรู้ตามหลักสูตรสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง ตามมาตรฐานที่ 2.1 ระดับ ม. 1 ถึง ม. 3 นักเรียน ได้เรียนรู้ตามวิชาหน้าที่พลเมือง (สาระเพิ่มเติม ระดับ ม. 1 ถึง ม. 3) นักเรียนได้รับการเรียนรู้ในวิชาการปกครองท้องถิ่นไทย ระดับ ม. 2 นักเรียนได้รับการเรียนรู้ในรายวิชาพุทธศาสนศึกษาระดับ ม. 1 ถึง ม. 3

นอกจากนี้ สถานศึกษาได้มีลักษณะของการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนักเรียน โดยจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนให้ข้อมูลว่ามีหลายรูปแบบ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย เช่น การจัดในชั่วโมงการเรียนการสอนในวิชาพื้นฐานคือรายวิชาสังคม การจัดในชั่วโมงวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและจัดในกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในสถานศึกษา คือ การเลือกตั้งสภานักเรียนและการทำหน้าที่จำลองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียน...”¹²⁸

นอกจากนี้ เพื่อให้ครูสามารถเรียนรู้และเข้าใจนักเรียนเป็นรายบุคคลครูจะมีเครื่องมือที่เรียกว่าสมุดบันทึกพฤติกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมวิเคราะห์ผู้เรียนรายบุคคล และข้อมูลรายบุคคลนี้จะสามารถช่วยให้ครูส่งเสริมและพัฒนาบุคลิกลักษณะ พฤติกรรม และความคิดของผู้เรียนแต่ละบุคคลได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม รวมถึงใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงความประพฤติต่างๆ

การแสดงบทบาทของครูในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน โดยครูมีบทบาทในการบริหารจัดการชั้นเรียนที่สร้างวินัยเชิงบวก ประกอบด้วย กิจกรรม สดสัปดาห์ (สรุปบทเรียน) กิจกรรม 5 ส โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

¹²⁸ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 9 มิถุนายน 2560.

กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมเข้าแถวตอนเช้า สมุดบันทึกอบรมครูเวร และการให้เกียรติบัตรนักเรียนเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง โดยครูจะมีบทบาทที่เป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนในด้านการมีคุณธรรมจริยธรรม ปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ¹²⁹ โดยมีกิจกรรมการนิเทศชั้นเรียน กิจกรรมประชุมผู้ปกครองเพื่อร่วมกันเรียนรู้นักเรียนในแง่มุมที่หลากหลาย รวมถึงการจัดมุมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ รูปภาพการตกแต่งห้องเรียน ป้ายนิเทศ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ที่หลากหลาย และสนใจใฝ่เรียนรู้มากขึ้น ครูมีบทบาทในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน เช่น กิจกรรมเยี่ยมบ้าน โครงการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมประชุมผู้ปกครอง โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าครูมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเน้นผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุเป้าหมายตามการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน ให้ความสำคัญกับกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม เป็นอีกกระบวนการหนึ่งของการจัดการเรียนรู้ที่ฝึกให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ ในการเรียนรู้ ซึ่งมีกระบวนการที่สำคัญตั้งแต่การ เลือกผู้นำและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ กระบวนการกลุ่มจะต้องมีผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันคือ ผู้นำกลุ่มจะทำหน้าที่นำในความคิด เสนอความคิด ประสานความคิด กระตุ้นให้สมาชิกคิดวางแผน และกำหนดภาระงาน และติดตามเพื่อให้งานสำเร็จ ส่วนผู้ตาม มีหน้าที่เสนอความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอย่างมีเหตุผล มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และต้องช่วยเหลือกัน มีการวางแผน มีการระดมพลังสมอง กำหนดจุดประสงค์ วางแผนการทำงาน กำหนดขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ ปฏิบัติตามแผน สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติตามแผนด้วยความรับผิดชอบ ประเมินผลการปฏิบัติงาน ระหว่างการดำเนินงานตามแผน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกจะต้องติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ เพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงงานให้ดีขึ้น และการปรับปรุงและพัฒนา มีการประเมินผลรวมและชื่นชมในผลงานของกลุ่ม หากยังไม่เป็นที่พอใจ หรือได้แนวทางที่ยังไม่เหมาะสมจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อไป รวมทั้งการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ (Active Learning) ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ทดลองทำด้วยตนเอง เพื่อจะได้เรียนรู้ขั้นตอนของงาน รู้จักวิธีแก้ปัญหาในการทำงานเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติงานเกิดทักษะ เกิด

¹²⁹ ครูประจำชั้น ม. 2 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

ความชำนาญจนสามารถทำได้คล่องแคล่ว โดยให้ผู้เรียนมีการสังเกตรับรู้ ให้ผู้เรียนเห็นตัวอย่างที่หลากหลายจนเกิดความเข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ทำตามแบบอย่างได้ ให้ผู้เรียนทำตามตัวอย่างที่เห็นทีละขั้นตอนจากงานที่ง่ายไปสู่งานที่ยุ้งยากซับซ้อนขึ้น และอาจรวมถึงการทำโดยไม่มีแบบ ให้ผู้เรียนฝึกทำโดยไม่ต้องดูตัวอย่างทุกขั้นตอนตามลำดับ และการฝึกให้ชำนาญให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ จนกระทั่งสามารถทำได้ด้วยตนเองโดยอัตโนมัติจากชิ้นงานเดิม หรือชิ้นงานที่กำหนดขึ้นใหม่

4.2.4 การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

โรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับสื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่ออินเทอร์เน็ตในยุคปัจจุบันที่ผู้เรียนสามารถศึกษาเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง โดยผู้สอนจะคัดเลือกสื่อการเรียนรู้บางอย่างที่เป็นแนวทางที่ดีมาแนะนำเสนอให้กับผู้เรียน และให้ผู้เรียนได้สืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง โดยจะมีครูผู้สอนแนะนำการสืบค้นข้อมูลที่น่าเชื่อถือให้กับผู้เรียน การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้เรียนให้ความสนใจอย่างมาก ในขณะเดียวกันผู้เรียนจะต้องหาคำตอบจากโจทย์ปัญหาที่ผู้สอนได้มอบหมาย และมาแนะนำเสนอแลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ ในชั้นเรียน

สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่าย การเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น¹³⁰ การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาได้จัดให้มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ดังที่จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ข้อมูลว่าสื่อที่ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยมีหลากหลายรูปแบบ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...สื่อที่ใช้สำหรับประกอบการสอนในรายวิชาสังคมศึกษาของแต่ละชั้นเรียนซึ่งปรากฏในแผนการสอนของครู สื่อวิชาหน้าที่พลเมืองดังปรากฏในแผนการสอนของครูเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเลือกตั้งสถานักเรียนเช่นที่ปลงคะแนน คูหา เป็นต้น...”¹³¹

¹³⁰ ครูผู้สอน ม. 3. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

¹³¹ ครูประจำชั้น ม. 3. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560.

นอกจากนี้ โรงเรียนได้ จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น มีการจัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็สื่อการเรียนรู้¹³² การเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม หลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

นอกจากนี้ จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน

จากการสัมภาษณ์ครูผู้สอน ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...การส่งเสริมความเป็นพลเมืองจะต้องมีการเตรียมจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนรายบุคคลและรายกลุ่ม กิจกรรมควรมีความหลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน โดยเลือกกิจกรรมที่พัฒนาความสามารถของผู้เรียนในระดับที่สูงขึ้นและพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การนำมาประยุกต์ใช้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ตัวอย่างเช่น ใบความรู้ ใบงาน สื่อภาพ บทเรียนสำเร็จรูป 5 ดี บทเรียนออนไลน์ประชาธิปไตย มุมความรู้ในห้องเรียน จัดป้ายนิเทศให้ความรู้กับนักเรียน...”¹³³

4.2.5 สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ผลการสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย พบว่า สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนคือ ให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีครูทำหน้าที่ในการเสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและถูกต้องตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นักเรียนสามารถ

¹³² ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

¹³³ ครูผู้สอน ม. 2. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560

นำความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ที่เน้นคุณลักษณะด้านฆราวาสธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านสามัคคีธรรม เน้นรูปแบบการทำงานร่วมกัน โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ตัวอย่าง มุมความรู้เรื่องการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จัดป้ายนิเทศ ส่งเสริมให้ความรู้กับนักเรียนเกี่ยวกับกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี

สถานศึกษามีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน โดยจากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ให้ข้อมูลว่าสภาพการเรียนรู้ของโรงเรียนมีหลากหลายรูปแบบ ดังคำกล่าวที่ว่า

“...สภาพแวดล้อมการเรียนรู้มีหลากหลายรูปแบบ มีเป้าหมายให้นักเรียนได้เรียนรู้และแสดงบทบาทของตนเองที่ถูกต้อง รวมทั้งเข้าใจบทบาทของผู้อื่น ในชั้นเรียนก็จะให้ทุกห้องเรียนมีการแสดงแผนผังสมาชิกในห้องเรียนที่มีทั้งผู้นำและสมาชิกในห้องเพื่อแสดงให้เห็นถึงการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของห้องนั้นๆ นอกจากนี้ จะมีการแบ่งพื้นที่รับผิดชอบที่เรียกว่าพื้นที่ 5 ส. ให้เป็นเขตความรับผิดชอบของแต่ละชั้นเปรียบเทียบกับหมู่บ้านและ การมีห้องประชุมของสถานักเรียน...”¹³⁴

นอกจากนี้ โรงเรียนได้ดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งห้องเรียน ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด และห้องปฏิบัติการ Wifi ต่างๆ ให้มีความพร้อมต่อการเรียนรู้ทุกรายวิชา ให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในฐานะของความเป็นพลเมืองที่นิยมความเป็นไทย เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ภูมิใจในวัฒนธรรมและความเป็นไทย เช่น โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โครงการส่งเสริมความสามารถด้านดนตรีและกีฬา โครงการส่งเสริมความสามารถพิเศษภาคฤดูร้อน มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ กิจกรรม 5 ส โครงการสวนพฤกษศาสตร์ โรงเรียนโครงการศึกษาแหล่งเรียนรู้ โครงการแข่งขันทักษะทางวิชาการ โครงการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน โครงการฝึกระเบียบวินัย นอกจากนี้ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีความรู้ มีความเข้าใจ ตระหนักและรับผิดชอบต่อร่วมในฐานะพลเมืองอาเซียน เช่น โครงการพัฒนาการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน ห้องเรียนอาเซียน แหล่งเรียนรู้อาเซียน ป้ายประชาสัมพันธ์ กิจกรรมหน้าเสาธง เกร็ดความรู้อาเซียน รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน และทักษะอาชีพ กิจกรรมหน้าเสาธง เช่น การทักทายภาษาอาเซียน ห้องเรียนพิเศษชาวเลป กิจกรรมการทำงานกลุ่ม นอกจากนี้ สถานศึกษามีสื่อ

¹³⁴ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน

เทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการจัดการศึกษา เช่น บันทึกการจัดทำการใช้สื่อ ห้องเรียนอัจฉริยะ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ แบบสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมแข่งขันทักษะวิชาการ ครูจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม¹³⁵ กิจกรรมการจัดตกแต่ง ห้องเรียน ป้ายนิเทศ

สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ฝึกให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยมีหลายลักษณะซึ่งปรากฏออกมาเป็นกิจกรรมของโรงเรียน เช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียงโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย โครงการวิถีพุทธ กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมบันทึกความดี กิจกรรมสหกรณ์/ชุมนุม/แนะแนว โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียน และโครงการรณรงค์ป้องกันยาเสพติดในสถานศึกษา แต่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จของโรงเรียน คือ โครงการสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนและกิจกรรมสภานักเรียน เนื่องจากมีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกเรียนรู้และปฏิบัติจริง และเป็นโครงการต่อเนื่อง นอกจากนี้โครงการพุทธทาสศึกษาซึ่งเป็นโครงการที่ทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้สนับสนุนให้มีการจัดโครงการให้กับนักเรียนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนเป็นฐานราก ซึ่งสนับสนุนสภาพแห่งการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความจริงและธรรมชาติของชีวิตได้มากขึ้น และพร้อมต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

4.2.6 การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ในการวัดผลและการประเมินผล โรงเรียนให้ความสำคัญกับการวัดผลและการประเมินผลในด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา เช่น การวัดผลด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ที่ครอบคลุม โดยสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่นการวัดผลด้วยการทดสอบ การสังเกตพฤติกรรม การให้ทำงานกลุ่ม เป็นต้น

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการคือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัดเพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ

¹³⁵ ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

ผู้เรียนซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนโดยใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้ อย่างเต็มตามศักยภาพ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

1. การประเมินระดับชั้นเรียน เป็นการวัดและประเมินผลที่อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนดำเนินการเป็นปกติและสม่ำเสมอ ในการจัดการเรียนการสอน ใช้เทคนิคการประเมินอย่างหลากหลาย เช่น การซักถาม การสังเกต การตรวจการบ้าน การประเมินโครงงาน การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน แฟ้มสะสมงาน การใช้แบบทดสอบ ฯลฯ โดยผู้สอนเป็นผู้ประเมินเอง หรือเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน ผู้ปกครองร่วมประเมิน ในกรณีที่ไม่มีผ่านตัวชี้วัดให้มีการสอนซ่อมเสริม การประเมินระดับชั้นเรียนเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมีพัฒนาการ ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด มีสิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุงและส่งเสริมในด้านใด นอกจากนี้ยังเป็นข้อมูลให้ผู้สอนใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนของตนด้วย ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

จากการให้ข้อมูลของครูถึงแนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม ครูได้ยกตัวอย่างการวัดและประเมินผลรายวิชาหน้าที่พลเมือง ดังคำกล่าวที่ว่า

“... การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ในรายวิชาหน้าที่พลเมือง เน้นการวัดผลทั้งด้านความรู้ พฤติกรรมและทัศนคติ ประกอบด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ มีการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 2 คือหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระดับชั้น ม. 1 ถึง ม. 3 นักเรียนผ่านตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรพุทธทาสศึกษา รายวิชาพุทธทาสศึกษา ม. 1 ถึง ม. 3 นักเรียนผ่านตามเกณฑ์การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรกลุ่มสาระสังคมศึกษาทำรายวิชาเพิ่มเติมการปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ป. 6 ถึง ม. 2...”¹³⁶

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง เป็นการตรวจสอบว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความสามารถ และมีเจตคติ

¹³⁶ ครูผู้สอน ม. 1. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560

ตามคุณลักษณะตามกำหนดไว้นาน้อยเพียงใดการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสาระหลักของรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ศึกษาการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนเรียนรู้จากสภาพจริง รวมถึงการจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการ ทำให้การวัดและประเมินผลต้องเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ซึ่งหมายถึง กระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่นักเรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อนักเรียน เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของนักเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหา และการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงจึงมีความต่อเนื่องในการให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน

2. การประเมินระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินที่สถานศึกษาดำเนินการ เพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นรายปี/รายภาค ผลการประเมินการอ่าน คณิตวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา ว่าส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนตามเป้าหมายหรือไม่ ผู้เรียนมีจุดพัฒนาในด้านใด รวมทั้งสามารถนำผลการเรียนของผู้เรียนในสถานศึกษาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ระดับชาติ ผลการประเมินระดับสถานศึกษาจะเป็นข้อมูลและสารสนเทศเพื่อการปรับปรุงนโยบาย หลักสูตร โครงการ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาและการรายงานผลการจัดการศึกษาต่อ คณะกรรมการสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองและชุมชน

ข้อมูลการประเมินในระดับต่างๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพบนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคลที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึง ปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา ได้จัดทำระเบียบว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน โดยการตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่า

ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้นๆ ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

สถานศึกษามีการวัดและประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนโดยมีลักษณะประกอบด้วยการสังเกตพฤติกรรมของการทำงานของนักเรียนและการประเมินผลการทำงานของสถานักเรียนเมื่อมีการประเมินการทำงานของสถานักเรียนแล้วกรณีที่ประธานสภาไม่ผ่านการประเมินจะให้มีการสรรหาประธานคนใหม่ขึ้นมาทำงานแทน¹³⁷

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนในระหว่างการเรียนรู้การสอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลและนำไปใช้พัฒนา ปรับปรุง แก้ไข และส่งเสริมนักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญ คือ เน้นกระบวนการประเมินเพื่อพัฒนานักเรียน (Formative Evaluation) และประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Evaluation)¹³⁸ ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านเจตคติ เน้นการนำผลการประเมินมาใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน และเน้นการประเมินด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประเมินตามสภาพจริง ประเมินการสะท้อนความสามารถ และการแสดงออกของนักเรียน รวมถึงการบูรณาการประเมินผลควบคู่ไปกับการเรียนการสอนของครู และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยประเมินจากคุณภาพของงาน และกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดเกณฑ์การประเมิน ส่งเสริมให้มีการประเมินตนเองประเมินโดยเพื่อนและกลุ่มเพื่อน ครู ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเน้นการประเมินนักเรียน ซึ่งต้องพิจารณาให้ครอบคลุมจากพัฒนาการของนักเรียนความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับชั้นเรียน การจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมืองในแต่ละครั้ง มีการประเมินผลทุกครั้งที่จัดการเรียนรู้ โดยทำการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับชั้นเรียน ทั้งการประเมินผลก่อนเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน

¹³⁷ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน

¹³⁸ อ่างแล้ว.

และการประเมินผลหลังการเรียนรู้¹³⁹ โดยการประเมินผลการเรียนเป็นการตรวจสอบความรู้เดิมของนักเรียนว่า มีพื้นฐานความรู้เรื่องที่กำลังจะเรียนมากน้อยเพียงใด แต่ละคนมีความรู้แตกต่างกันหรือไม่ เพื่อจะได้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้เหมาะสมและถูกต้องต่อไป การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินขณะกำลังทำการสอนไปแล้วระยะหนึ่ง แล้วมีการตั้งคำถามให้นักเรียนตอบหรืออธิบาย หรือตอบในแบบฝึกทักษะหรือแบบทดสอบ ครูและนักเรียนร่วมกันเฉลย เพื่อครูและนักเรียนจะได้ทราบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนว่า ได้ผลมากน้อยเพียงใดไปพร้อมๆ กัน การประเมินผลหลังเรียน สามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ ประเมินหลังจากที่ครูทำการสอนจบไปแล้ว 1 ชั่วโมง หรือ 1 หน่วยการเรียนรู้ เพื่อจะได้เตรียมเนื้อหาและวิธีทดสอบไว้ให้พร้อมกับการทดสอบครั้งต่อไป และประเมินเมื่อเรียนครบหลักสูตรเป็นการทดสอบความรู้ทั้งหมดที่นักเรียนได้เรียนมาแล้ว ว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ สามารถปฏิบัติให้ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมือง มีเครื่องมือวัดและประเมินผล การเรียนรู้ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนหลายประเภท โดยเลือกใช้ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายการสอนแต่ละครั้งได้ โดยทั่วไปจะมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ รูปแบบที่เป็นทางการ เป็นการวัดและประเมินผลโดยการสอบซึ่งใช้แบบทดสอบหรือแบบวัดที่ครูเป็นผู้สร้างขึ้น การเก็บข้อมูลส่วนใหญ่ใช้ในการวัดและประเมินผลเป็นคะแนน แล้วนำไปใช้ในการเปรียบเทียบ เช่น เปรียบเทียบก่อนและหลัง เปรียบเทียบเพื่อดูพัฒนาการ เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ เมื่อสิ้นสุดการสอน วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบที่เป็นทางการเหมาะสำหรับการประเมินเพื่อตัดสินผลมากกว่าการใช้เพื่อการประเมินพัฒนาการของนักเรียน หรือหาจุดบกพร่องสำหรับนำไปปรับปรุงการเรียนการสอน และรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้มาจากการเรียนรู้รายบุคคล จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น สมุดบันทึกพฤติกรรม การวิเคราะห์ข้อมูล ศึกษาความพร้อมและพัฒนาการของนักเรียน เพื่อใช้แก้ปัญหาการเรียนรู้นักเรียน ปรับการเรียนการสอนให้เหมาะสม¹⁴⁰ การวัดและประเมินผลความเป็นพลเมืองของผู้เรียน ส่วนใหญ่จะวัดจากผลการปฏิบัติจริง โดยการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งครูสามารถทำได้ตลอดเวลาโดยดูจากการเข้าร่วมกิจกรรม การปฏิบัติตน ครูจะมีการจดบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียนไว้ เพื่อการประเมินผลรายบุคคล การประเมินโดยแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment) ที่สะท้อนความก้าวหน้าและความสำเร็จของนักเรียน สำหรับการประเมินด้านความรู้สึนึกคิด เป็นการประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะ และเจตคติ ที่ควรปลูกฝังในการจัดการเรียนรู้ จะมีการประเมินตามสภาพจริง เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของนักเรียน โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม¹⁴¹

¹³⁹ ถวัลรัตน์ พรหมนคร. หัวหน้าบริหารวิชาการ. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2560

¹⁴⁰ อ้างแล้ว

¹⁴¹ อ้างแล้ว

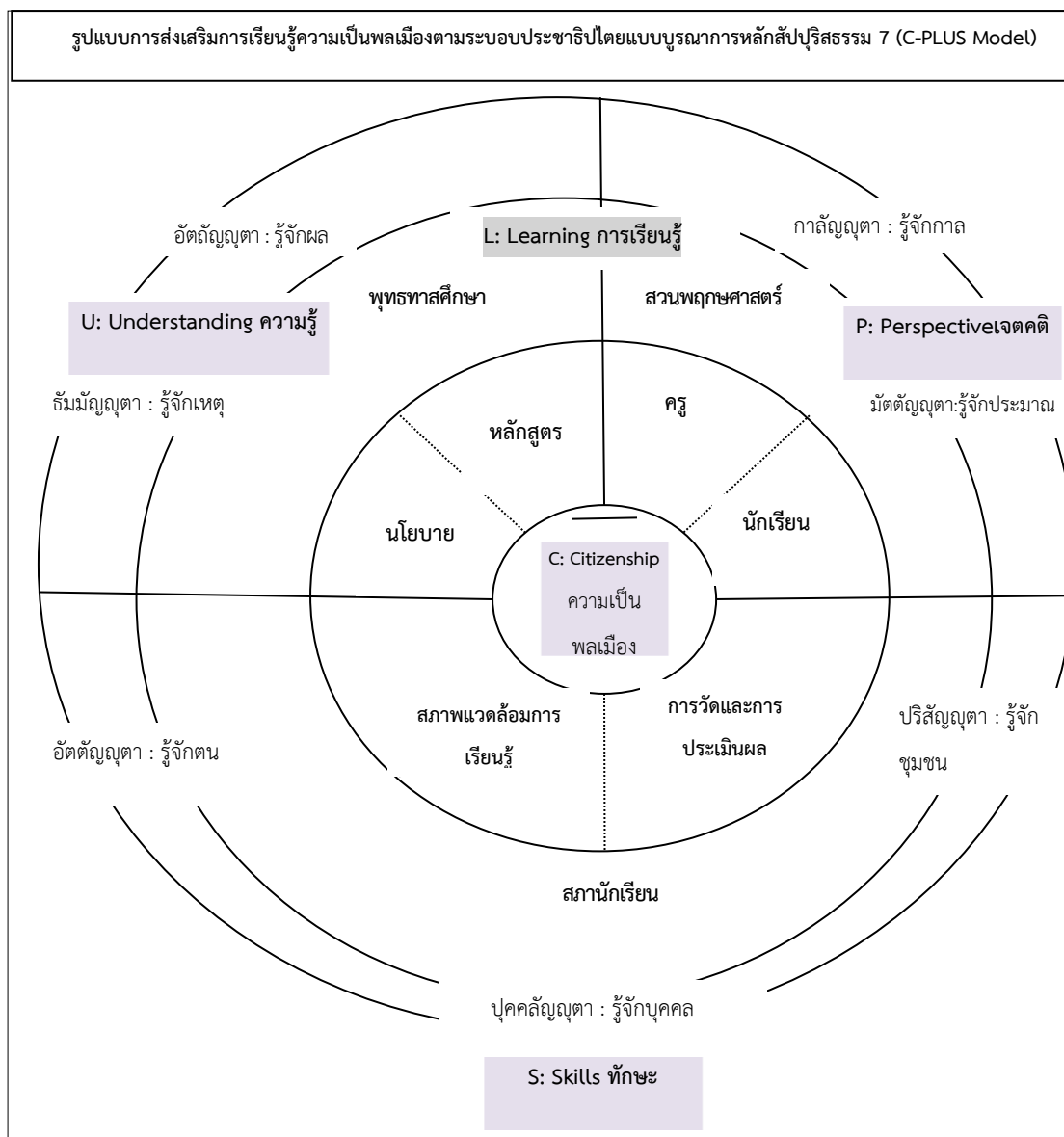
4.3 รูปแบบส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการ หลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งนำแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ดังนี้

1. ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็นพลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์กติกาภายใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง สามารถเข้าใจสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เป็นต้น

2. ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาทพื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมถึงส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถจัดแบ่งบทบาทตนเองได้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เหมาะสม สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม เช่น บทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำ ผู้ตาม เป็นต้น

3. ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสภานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น และ ทักษะการแก้ปัญหา คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทและความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้หลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้

ภาพที่ 4-2 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการ
หลักสัปปริสธรรม 7 (C-PLUS Model)

ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยใช้รูปแบบที่เรียกว่า “รูปแบบ C-PLUS Model” มุ่งองค์ประกอบในการอธิบายดังนี้

C : Citizenship หมายถึง ความเป็นพลเมือง

P : Perspective หมายถึง เจตคติ

L : Learning หมายถึงการเรียนรู้

U : Understanding หมายถึงความรู้ความเข้าใจ

S : Skills หมายถึง ทักษะ

รูปแบบ C-PLUS Model เป็นรูปแบบพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการยืนยันผลรูปแบบ C-PLUS model นี้จากการสนทนากลุ่มจากผู้บริหารสถานศึกษา ตัวแทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนฝ่ายศาสนา ครูฝ่ายวิชาการ กรรมการสถานศึกษา และครูประจำชั้น ม.1-3 โดยสามารถอธิบายขยายความโมเดลและรูปแบบความสัมพันธ์ของแต่ละคำได้ดังต่อไปนี้

ในรูปแบบ C-PLUS model จะมี C: Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลางของโมเดลเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยจะต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U : Understanding ด้านเจตคติ P : Perspective และด้านทักษะ S : Skills โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง

ด้านความรู้ความเข้าใจ U : Understanding เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนบูรณาการเข้ากับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนคือกิจกรรมพุทธศาสนศึกษาซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานระดับต้นในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองด้านสิทธิเสรีภาพทางการเมืองความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ด้านเจตคติ P : Perspective เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนโดยบูรณาการเข้ากับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้าน รู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนคือ กิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับที่ 2 ที่ต่อเนื่องมาจากกิจกรรมในระดับพื้นฐานที่ 1 หลังจากที่มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในความเป็นพลเมืองแล้วยกระดับ ไปสู่การมีทัศนคติที่ดีต่อความเป็นพลเมืองและการปฏิบัติตนตามหลักความเป็นพลเมือง

ในกระบวนการต่อไปคือการพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านทักษะ S : Skill ที่ต่อเนื่องมาจากการพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านเจตคติ ซึ่งการพัฒนาความเป็นพลเมืองในด้านนี้คือการนำไปสู่ภาคการปฏิบัติจริง ในด้านนี้จะมีการบูรณาการเข้ากับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนในภาคปฏิบัติคือกิจกรรม

สถานักเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในหลายระดับ

ทั้งนี้ ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามกิจกรรมของการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ทั้ง 3 กิจกรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยหลักการเรียนรู้ L : Learning เมื่อก่อให้เกิดการรับรู้ ตระหนัก และการปฏิบัติตามหลักความเป็นพลเมืองซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในสถานศึกษา และสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของตนได้

4.4 ประสิทธิภาพและผลพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ

ประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ใน รูปแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยการสะท้อนผลการปฏิบัติกิจกรรมโดยการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนใน 3 กิจกรรม ตามที่โรงเรียนได้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนกิจกรรมหนึ่งที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองนั้นคือ กิจกรรมของสถานักเรียน กรรมการนักเรียนซึ่งเป็นตัวแทนของนักเรียนในโรงเรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ โดยดึงนักเรียนในโรงเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ การประชุมเชิงปฏิบัติการจึงเป็นการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นภายในโรงเรียน โดยในกิจกรรมครั้งนี้ได้มีตัวแทนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมีคณะกรรมการของสถานักเรียนเข้าร่วมในกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ด้วย รวมทั้งตัวแทนครูประจำชั้นของแต่ละระดับเข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวด้วย โดยมีกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 จำนวน 3 กิจกรรม และใช้ระยะเวลาในการประชุมเชิงปฏิบัติการ 1 วัน โดยมุ่งเน้นการสะท้อนผลการส่งเสริมความเป็นพลเมืองจากกิจกรรมเหล่านี้ ดังนี้

1. โครงการพุทธทาสศึกษา ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านความรู้ที่บูรณาการกับหลัก สัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ดังนี้

โครงการพุทธทาสศึกษา เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานีในการจัดกิจกรรมเสริมของโรงเรียน มีทั้งลักษณะของรายวิชาสอนเสริม และการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เข้าใจ รู้จักศีลธรรม หรือที่เรียกว่า ธรรมมิทกะประโยชน์ คือการอยู่โดยอาศัยธรรมชาติ (รู้จักเหตุ รู้จักผล) สอนให้คนมีคุณธรรม แล้วทำอย่างไรที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นได้ นั่นคือการบำเพ็ญประโยชน์ (รู้จักเหตุ รู้จักผล) ให้

ผู้เรียนเข้าใจธรรมชาติ ความเข้าใจด้านสิทธิทางการเมืองก็ต้องเข้าใจธรรมชาติของคนในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น ศาสนาพุทธอีกอย่าง ศาสนาอิสลามอีกอย่าง อยู่อย่างไรถึงจะอยู่กับธรรมชาติและพึ่งพาธรรมชาติได้ เราเกิดมากับธรรมชาติ และเราก็กลับไปกับธรรมชาติ

การสะท้อนผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองจากโครงการพุทธทาสศึกษา พบว่าการบูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ในโครงการพุทธทาสศึกษามีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการเรียนรู้ทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย จากการให้ข้อมูลที่ตรงกันของครูผู้สอนที่กล่าวว่า

“...โครงการนี้เป็นโครงการเสริมความรู้ที่ อบจ. สุราษฎร์ธานี เข้ามาสนับสนุนทุกปี ดีมากเลยคะ เพราะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานจากหลักคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวทางพุทธทาส ที่จะเชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้เข้าใจตนเองตามสิทธิความเป็นพลเมือง เป็นการเรียนรู้ที่เข้าใจง่าย เพราะเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กเขาก็ชอบเรียน เรียนกันอย่างสนุกสนาน....”¹⁴²

นอกจากนี้สอดคล้องกับพระวิทยากร ที่กล่าวว่า

“อาตมาในฐานะที่สอนในรายวิชานี้ อาตมาเห็นด้วยเป็นอย่างมากที่นำเด็กมาเรียนรู้ความเป็นพลเมืองให้รู้ถึงความมีคุณธรรม จริยธรรม ในฐานะความเป็นเด็ก เด็กควรรู้สิทธิ เสรีภาพ ของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น”¹⁴³

สอดคล้องกับแนวคิดของครู และบุคลากรขององค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี

“...โครงการนี้เป็นโครงการสำหรับการวัดผลและประเมินผลตามโครงการพุทธทาสศึกษา ที่เราปฏิบัติกันมากก็คือการทดสอบก่อนเรียนและการทดสอบหลังเรียนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นจากการศึกษา ในการวัดผลความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองก็ควรใช้รูปแบบเดียวกัน”¹⁴⁴

“...ในฐานะที่เป็นผู้ดูแลโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด เห็นด้วยในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้วยกิจกรรมทางศาสนา โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้กำหนดไว้ในแผนการส่งเสริมการพัฒนานักเรียนในโรงเรียนของโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดทุกแห่ง ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านดอนสัก โรงเรียนบ้านนาเดิม และโรงเรียนนี้...”

¹⁴² ครูประจำชั้น ม. 1. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

¹⁴³ พระวิทยากร. ให้ข้อมูลเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

¹⁴⁴ ครูประจำชั้น ม. 1. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

นอกจากนี้ จากการให้ข้อมูลของนักเรียนเกี่ยวกับโครงการพุทธทาสศึกษาให้ข้อมูลที่ตรงกันในเรื่องของการส่งเสริมความรู้ด้านความเป็นพลเมือง ดังนี้

“...จากการเรียนวิชานี้ทำให้หนูมีความรู้ที่มากขึ้นเกี่ยวกับความเป็นพลเมือง ซึ่งจริงๆ เราก็มีเรียนในอีกรายวิชาหนึ่ง แต่วิชานี้เรียนแล้วสนุก เพราะเป็นเรื่องที่ใกล้กับตัวเรา เช่น บทบาทหน้าที่ของพลเมืองคือบทบาทของตัวเองทั้งในฐานะที่เป็นนักเรียน เป็นลูก เป็นศิษย์ของครู หนูเรียนสนุกและเข้าใจตนเองมากขึ้นนะคะ...”¹⁴⁵

2. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านเจตคติที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักกาลและรู้จักประมาณ ดังนี้

โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เป็นโครงการที่ปลูกฝังเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงไก่ไข่ ปลูกผัก เลี้ยงกบ โดยมอบหมายให้แต่ละสายชั้นรับผิดชอบ และภายใต้สายชั้นจะมีกรรมการสภานักเรียน เป็นผู้ประสานงานกับครูประจำชั้น โดยประธานนักเรียนประสานกับหัวหน้าห้อง หัวหน้าห้องประสานงานกับ อาจารย์ประจำชั้น รู้จักกาล (กาลเทศะในการประสานงาน) รู้จักประมาณ (รู้จักความพอเพียง) จากการสะท้อนผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองจากกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ พบว่า เป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการจัดแบ่งเวลาให้เหมาะสม และการรู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติได้จริง

“...โครงการสวนพฤกษศาสตร์เป็นโครงการที่นำเอาพระราชดำริของในหลวงเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อฝึกให้นักเรียนได้มีความเข้าใจในแนวคิดความมีเหตุผลพอเพียงและมีภูมิคุ้มกันที่ดีโดยนักเรียนจะได้ปฏิบัติจริงเพื่อให้เข้าใจแนวคิดต่างๆ ทั้งการลงมือจัดการเรื่องของการดูแลกิจกรรมต่างๆ เช่น การดูแลพืชผักสวนครัว การรดน้ำต้นไม้ การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงเปิดการเลี้ยงไก่ ทำให้เขาต้องแบ่งเวลาในแต่ละวันให้ดี บางคนใช้เวลาหลังจากที่กินข้าวเสร็จดูสวนผัก บางคนใช้เวลาหลังเลิกเรียนไปรดน้ำต้นไม้ เอาอาหารไปให้ไก่ บางคนก็เก็บผักสวนครัวที่ปลูกได้กลับไปที่บ้าน เด็กบางคนก็สามารถขายผักที่ตนเองปลูกให้กับผู้ปกครองตอนเย็นๆ ขายให้กับครูในโรงเรียน สร้างรายได้ให้กับเด็กพวกเราเองก็ได้กินพืชผักสวนครัวที่ปลอดสารพิษ เพราะเรื่องนี้เราให้ความสำคัญมาก สิ่งที่ได้ก็จะได้รับจากโครงการนี้คือ ความภาคภูมิใจ และเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น...”¹⁴⁶

¹⁴⁵ รองประธานกรรมการสภานักเรียน. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560

¹⁴⁶ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม

ในขณะที่ด้านนักเรียนก็ให้ข้อมูลที่ตรงกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“...หนูดีใจมากเลยคะ ที่หนูสามารถปลูกผักเป็น เลี้ยงสัตว์ก็เป็นนะคะ หนูไปปลูกผักที่บ้านด้วยคะ ตอนนี หนูมีรายได้เป็นของตัวเองแล้วนะคะ หนูมีความสุขมากเลยคะที่ได้ทำงานแบบนี้ หนูรู้จักการแบ่งเวลาของ ตัวเองมากขึ้นในแต่ละวัน ตอนเช้าก่อนเข้าแถวหนูก็จะรีบไปดูผลงานคือตอนนี้ปลูกทั้งผัก เลี้ยงสัตว์ และ เราก็กินเป็นกลุ่ม เราจะแบ่งงานกันว่าใครจะต้องทำอะไรบ้างในแต่ละงาน มีการแบ่งเวรดุแลรับผิดชอบ มีการบันทึกกิจกรรมที่เราทำ แล้วเราก็มารูกันว่าในบันทึกนั้นเราทำกิจกรรมอะไรกันบ้าง อะไรที่เรายังขาด ยังละเลย เราก็จะพยายามเติมเต็มเพื่อให้งานของเราขบมาดีที่สุด หนูภาคภูมิใจในผลงานของพวกเรา มาก ค่ะ ...”¹⁴⁷

3. กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านทักษะที่บูรณาการ กับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน ดังนี้

กิจกรรมสถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียน สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อให้นักเรียน โดยกิจกรรม สถานักศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การสะท้อนผลของกิจกรรมต่างๆ

การสะท้อนผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองจากกิจกรรมสถานักเรียน พบว่าเป็น กิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย จากการให้ข้อมูลของ ผู้อำนวยการโรงเรียนตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

“...กิจกรรมสถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่โรงเรียนประสบความสำเร็จมาก กิจกรรมหนึ่ง เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนเป็นผู้แสดงบทบาทหลักในฐานะที่เป็นตัวแทนของนักเรียนทั้งหมด โดยเริ่มจากกระบวนการที่เป็นเหมือนกับการจำลองลักษณะของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย คือไม่มีกิจกรรมเนื่องจากการเลือกตั้งตัวแทนของนักเรียน กิจกรรมที่ให้นักเรียนนำเสนอวิสัยทัศน์นโยบาย ของแต่ละกลุ่มแต่ละพรรคการเมืองถ้าเทียบกับในระบบการเมืองปกติ เมื่อนักเรียนได้รับการเลือกตั้งเข้ามา เป็นตัวแทนของโรงเรียนแล้วก็จะทำกิจกรรมของโรงเรียนเกือบทั้งหมดตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ของ สถานักเรียน อย่างไรก็ตามในระหว่างกระบวนการปฏิบัติหน้าที่ของสถานักเรียน จะมีการทบทวนในบทบาทหน้าที่ นั้น เพื่อให้มีความเหมาะสมของสถานักเรียนแต่ละชุดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน ในกรณีที่ พบว่าการปฏิบัติหน้าที่ของสถานักเรียนบกพร่อง สถานักเรียนก็สามารถที่จะเสนอขอปลดตำแหน่งของ นายกสถานักเรียนหรือกรรมการสถานักเรียนได้โดยผมจะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติในฐานะที่เป็นผู้กำกับดูแล กิจกรรมสถานักเรียนของโรงเรียนที่ผ่านมาเราก็มีการปลดประธานสถานักเรียนมาแล้วเนื่องมาจากละเลย

¹⁴⁷ ตัวแทนนักเรียนชั้น ม. 1. ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2560

การปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่สะท้อนการแสดงออกในฐานะที่เป็นพลเมืองตามสิทธิเสรีภาพของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย...”¹⁴⁸

สอดคล้องกับการสะท้อนผลของกรรมการสถานักเรียนที่กล่าวถึงการได้แสดงบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นตัวแทนของเพื่อนๆ ในโรงเรียน ดังนี้

“...ที่เป็นคณะกรรมการของสถานักเรียน เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้นตอนนี้นั้นหนูเป็นรองประธานนักเรียน มา 2 สมัย จึงทำให้เห็นความแตกต่างของสถานักเรียนในแต่ละชุดที่มีลักษณะนโยบายที่แตกต่างกันการทำงานที่แตกต่างกัน แต่มีเป้าหมายที่เหมือนกันคือการคำนึงถึงผลประโยชน์ของเพื่อนๆ พี่น้องๆนักเรียน ทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของกิจกรรมสถานักเรียนทั้งหมด หนูเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง รวมถึงเข้าใจในหน้าที่ของเพื่อนๆ ที่เป็นคณะกรรมการสถานักเรียนทุกคนว่าใครมีหน้าที่บทบาทของตนเองอย่างไรบ้าง และแต่ละกิจกรรมเราก็จะมีการแบ่งงานกันไป หน้าที่ของแต่ละคน ซึ่งเราสามารถที่จะรู้ได้ว่าในแต่ละกิจกรรมการจะต้องทำอะไรบ้าง เราไม่ได้ทำเฉพาะกิจกรรมในโรงเรียนเท่านั้นจริงๆแล้วเราทำงานประสานกับชุมชนด้วย เช่นเข้าร่วมกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ของชุมชน โดยในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เราก็จะชักชวนเพื่อนๆจากโครงการสวนพฤกษศาสตร์เข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนด้วย การที่เราได้ทำงานกับชุมชนสัมพันธ์กับชาวบ้านทำให้เราเรียนรู้เข้าใจชีวิตวิถีชุมชนและรู้จักคนในชุมชนมากขึ้น หลังจากนั้นเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมอะไรแล้วจะเข้ามาชักชวนพวกเราโดยจะมุ่งหมายที่คณะกรรมการสถานักเรียน เพราะเราจะเป็นตัวแทนที่ดำเนินกิจกรรมประสานงานได้ทั้งกับคุณครูและให้กับนักเรียนในโรงเรียนนะคะ...”¹⁴⁹

นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวของนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ได้เป็นกรรมการสถานักเรียนที่เห็นว่ากิจกรรมสถานักเรียนช่วยให้พวกเขา มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนได้ง่ายมากยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ผมเห็นกิจกรรมของโรงเรียนเยอะมากเลยครับ ส่วนใหญ่ผมก็เข้าร่วมกิจกรรมถ้ามีโอกาส ผมว่ามันสนุกดีนะครับ ผมรู้จักเพื่อนๆที่พี่น้องน้องเกือบทุกระดับชั้นเพราะเราได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ผมรู้ว่าผมเป็นใคร ผมรู้ว่าถ้าผมจะเข้าร่วมกิจกรรมที่ผมสนใจนั้นผมจะต้องเข้าไปถามใครในฐานะที่เป็นกรรมการสถานักเรียน ผมสนิทเลยกับรองประธานกรรมการสถานักเรียน จริงๆผมก็อยากจะเป็นกรรมการสถานักเรียนบ้างนะครับ ตอนนี้ผมเรียนอยู่ชั้นมอ 1 ครับ ผมเริ่มคิดวางแผนพอผมเรียน ม. 2 ผมจะลองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสถานักเรียน ผมอยากเป็นแบบพี่ๆ ครับ...”¹⁵⁰

¹⁴⁸ วิชัย โสพลพันธุ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด. ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม

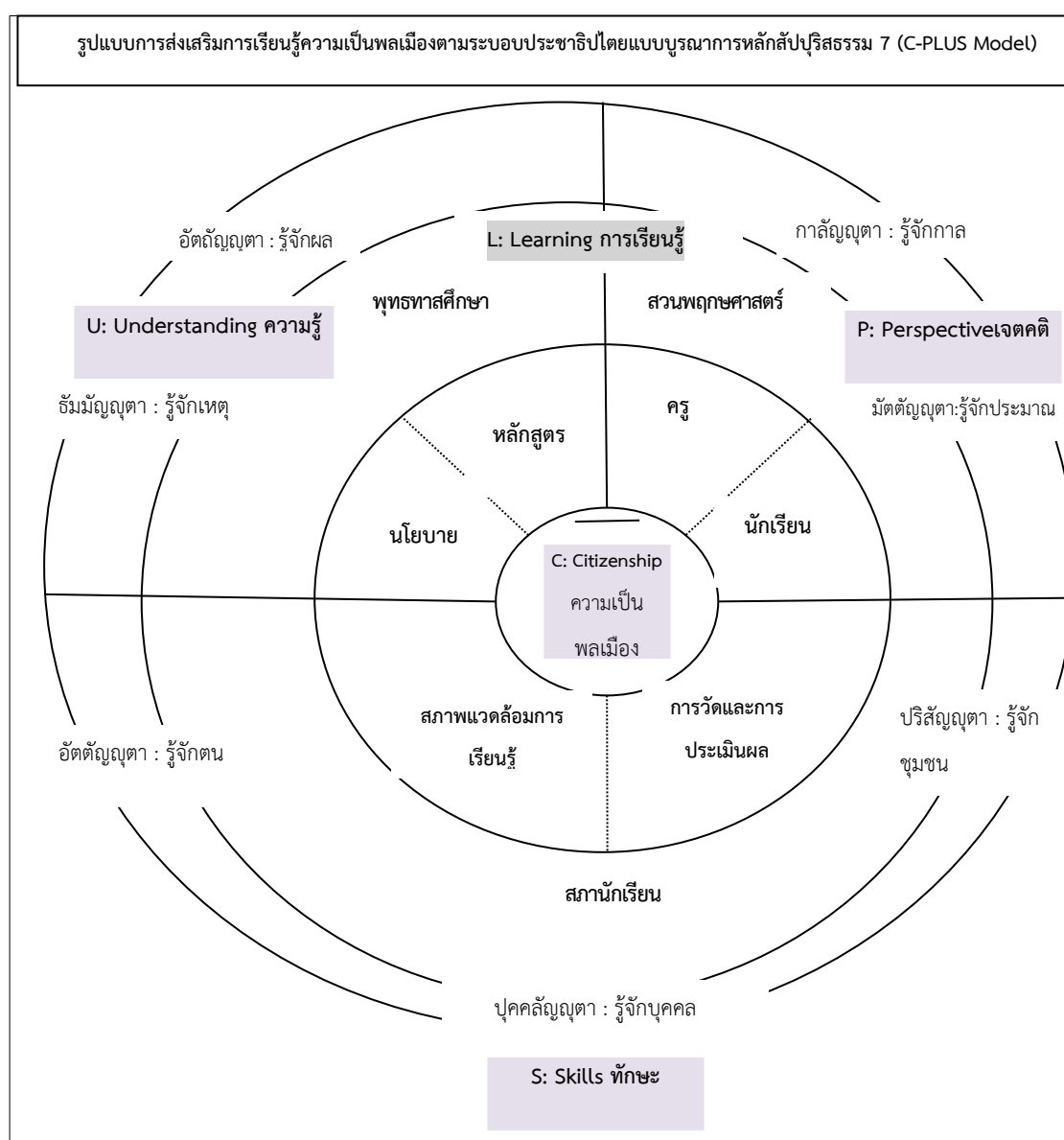
¹⁴⁹ ตัวแทนกรรมการสถานักเรียน. ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2560

¹⁵⁰ ตัวแทนนักเรียน ชั้น ม. 1. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2560

4.5 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

รูปแบบ C- Plus Model

รูปแบบส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยโดยบูรณาการหลักสูตร 7 สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ภาพที่ 4-3 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสูตร 7 (C-PLUS Model)

รูปแบบ C-PLUS model เป็นรูปแบบพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้มาจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

โดยสามารถอธิบายขยายความโมเดลและรูปแบบความสัมพันธ์ของแต่ละคำได้ดังต่อไปนี้ ในรูปแบบ C-PLUS model จะมี C: Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลางของโมเดลเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยจะต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักสัปปริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U : Understanding ด้านเจตคติ P : Perspective และด้านทักษะ S : Skills โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง

ด้านความรู้ความเข้าใจ U : Understanding เพื่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนบูรณาการเข้ากับหลักสัปปริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองในโรงเรียนคือกิจกรรมพุทธทาสศึกษาซึ่งเป็นกิจกรรมพื้นฐานระดับต้นในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองด้านสิทธิเสรีภาพทางการเมืองความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ด้านเจตคติ P : Perspective เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนโดยบูรณาการเข้ากับหลักสัปปริสธรรม 7 ด้าน รู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนคือ กิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ ซึ่งเป็นกิจกรรมในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระดับที่ 2 ที่ต่อเนื่องมาจากกิจกรรมในระดับพื้นฐานที่ 1 หลังจากที่มีความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นในความเป็นพลเมืองแล้วยกระดับ ไปสู่การมีทัศนคติที่ดีต่อความเป็นพลเมืองและการปฏิบัติตามหลักความเป็นพลเมือง

ในกระบวนการต่อไปคือการพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านทักษะ S : Skill ที่ต่อเนื่องมาจากการพัฒนาความเป็นพลเมืองด้านเจตคติ ซึ่งการพัฒนาความเป็นพลเมืองในด้านนี้คือการนำไปสู่ภาคการปฏิบัติจริง ในด้านนี้จะมีการบูรณาการเข้ากับหลักสัปปริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคลและรู้จักชุมชน โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองของโรงเรียนในภาคปฏิบัติคือกิจกรรมสภานักเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในหลายระดับ

ทั้งนี้ ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามกิจกรรมของการส่งเสริมความเป็นพลเมือง ทั้ง 3 กิจกรรมนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยหลักการเรียนรู้ L : Learning เมื่อก่อให้เกิดการรับรู้ ตระหนัก และการปฏิบัติตามหลักความเป็นพลเมืองซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในสถานศึกษา และสามารถนำไปสู่การเรียนรู้ในชีวิตประจำวันของตนได้ โดยมีองค์ประกอบของคู่มือ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของคู่มือ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ

ประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่บนพื้นฐาน พัฒนาการของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2. คำชี้แจงการใช้คู่มือ รูปแบบส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

2.1 คู่มือนี้เป็นคู่มือสำหรับครูเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 คู่มือนี้จะประกอบไปด้วยรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจำนวน 3 กิจกรรมคือ โครงการพุทธทาสศึกษา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) และกิจกรรมสถานักเรียน โดยแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วย รูปแบบของกิจกรรม การบูรณาการหลักธรรม และ การวัดผลและการประเมินผล

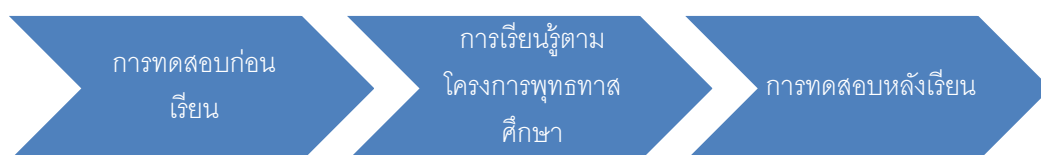
3. กิจกรรมและรูปแบบกิจกรรม

ประกอบด้วย 3 กิจกรรม แบ่งเป็น 3 ระดับ ดังนี้

3.1 กิจกรรมระดับที่ 1 คือกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็นพลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์กติกาภายใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง สามารถเข้าใจสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เป็นต้น

โครงการพุทธทาสศึกษา เป็นกิจกรรมระดับที่ส่งเสริมด้านความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียนในการส่งเสริมความเป็นพลเมือง นั่นคือ เป็นกิจกรรมที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยด้านสิทธิเสรีภาพความเท่าเทียมและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ รูปแบบกิจกรรมประกอบด้วยการสอนเสริมในรายวิชาสอนเสริมและการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติการเข้าใจในมิติของการเมือง สังคม และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น โดยมีการวัดผลและประเมินผลด้านความรู้ โดยผ่านการทดสอบก่อนเรียน และหลัง

เรียนที่ผ่านการตรวจคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ และการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจาก กิจกรรมพุทธทาสศึกษาตามหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ในด้านความรู้จักเหตุและรู้จักผล โดยมีการ ประเมินผลด้านความรู้ คือ การประเมินความแตกต่างด้านผลสัมฤทธิ์จากการทดสอบ และพฤติกรรม ของผู้เรียน โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

เครื่องมือการวัดผล แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยมีลักษณะดังนี้

แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

โครงการพุทธทาสศึกษา

คำชี้แจง แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนจะเป็นแบบทดสอบเดียวกัน ที่ใช้ในการทดสอบก่อนเรียน และหลังการเรียน ข้อละ 10 คะแนน คะแนนเต็ม 30 คะแนน โดยมีลักษณะคำถามต่อไปนี้

ชื่อ-นามสกุล.....ระดับชั้น.....เลขที่.....
คะแนนเต็ม 30 คะแนน คะแนนที่ได้.....คะแนน

1. พลเมืองคืออะไร

.....
.....

2. บทบาทและหน้าที่ของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองมีลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....

3. คุณธรรมและจริยธรรมในความเป็นพลเมืองคืออะไร

.....
.....
.....

บันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน

.....
.....
.....

การประเมินผล แบ่งออกเป็น 3 ระดับ

- ☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 0-10
- ☐ ระดับดี หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 11-20
- ☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 21-30

ลงชื่อ.....

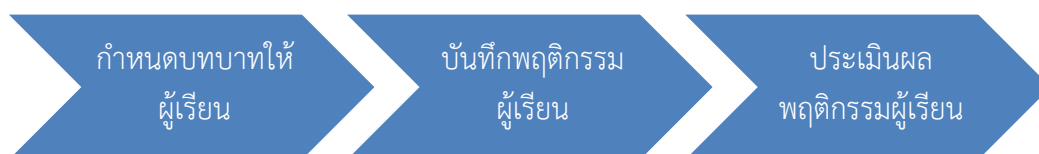
(.....)

ครูผู้สอน

3.2 กิจกรรมระดับที่ 2 คือ กิจกรรมระดับทัศนคติที่ส่งเสริมความคิดของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย นั่นคือ **โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์)** เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดและทัศนคติที่ดีต่อการสร้างความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยและส่งเสริมให้มีการปฏิบัติในการดูแลสวนพฤกษศาสตร์โดยมีกิจกรรมโดยยึดหลักของเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงกบ การปลูกผัก เป็นต้น

ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาทพื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถจัดแบ่งบทบาทตนเองได้เหมาะสมตามกาลเวลาที่เหมาะสม สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม เช่น บทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม เป็นต้น

การวัดผลและประเมินผลด้านเจตคติ การวัดผลด้านเจตคติใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากกิจกรรมสวนพฤกษศาสตร์ในด้านการรู้จักกาลและรู้จักประมาณ และการประเมินผลด้านเจตคติคือ ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับหลักความเป็นพลเมือง รู้จักการจัดการเวลาของตนเองให้เหมาะสมและรู้จักประมาณตน โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

เครื่องมือการวัดผล คือ สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน โดยมีลักษณะดังนี้

สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน
โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์)

คำชี้แจง แบบบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นแบบบันทึกที่ใช้สำหรับการบันทึกพฤติกรรมในโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) ในระยะเวลา 2 เดือน คะแนนเต็ม 30 คะแนน โดยมีลักษณะดังนี้

ชื่อ-นามสกุล.....ระดับชั้น.....เลขที่.....
 คะแนนเต็ม 30 คะแนน คะแนนที่ได้.....คะแนน

ลำดับที่	วัน-เวลา	กิจกรรม	การบูรณาการหลักธรรม	
			รู้จักกาล (15)	รู้จักประมาณ (15)
สรุปผลคะแนน		คะแนนที่ได้		
☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ ระหว่าง 0-10				
☐ ระดับดี หมายถึงมี ค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 11-20				

☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ ระหว่าง 21-30			
---	--	--	--

ลงชื่อ.....

(.....)

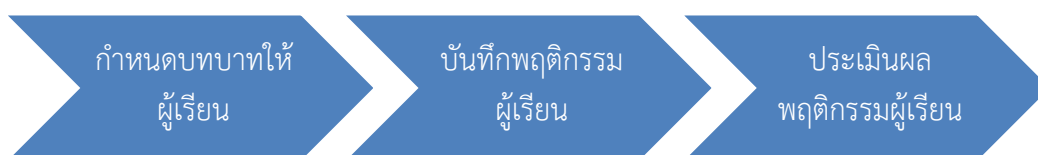
ครูประจำชั้น

3.3 กิจกรรมระดับที่ 3 คือ กิจกรรมระดับภาคการปฏิบัติที่ส่งเสริมการลงมือปฏิบัติจริงของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติที่ดีต่อความเป็นพลเมือง และนำไปสู่ความเป็นพลเมืองในภาคปฏิบัติ นั่นคือ **กิจกรรมสถานักเรียน** กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่ยกระดับความรู้ ทัศนคติ ให้กับผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนตามหลักความถูกต้อง ตามหลักสิทธิเสรีภาพของความเป็นพลเมือง ให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม

ด้านทักษะ โดยบูรณาการกับกิจกรรมสถานักเรียน บูรณาการกับหลักสูตรปฐมนิเทศ 7 ด้านหลัก รู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองมีความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจ คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะของตนเองตามบทบาทของตนเองในการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น และ ทักษะการแก้ปัญหา คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทและความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้หลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้

การวัดผลและประเมินผลด้านทักษะ การวัดผลด้านทักษะ ใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนจากกิจกรรมสถานักเรียน ในด้านการรู้จักตน รู้จักคน และรู้จักประมาณ การประเมินผลด้านทักษะคือ ผู้เรียนสามารถรู้จักบทบาทของตนเอง บทบาทของผู้อื่น และการช่วยเหลือสังคมและชุมชน

โดยมีกระบวนการในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ดังนี้

เครื่องมือการวัดผล คือ สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน โดยมีลักษณะดังนี้

สมุดบันทึกพฤติกรรมผู้เรียน

กิจกรรมสถานักเรียน

คำชี้แจง แบบบันทึกพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นแบบบันทึกที่ใช้สำหรับการบันทึกพฤติกรรมผู้เรียนตามกิจกรรมสถานักเรียน ในระยะเวลา 3 เดือน คะแนนเต็ม 40 คะแนน โดยมีลักษณะดังนี้

ชื่อ-นามสกุล.....ระดับชั้น.....เลขที่

คะแนนเต็ม 40 คะแนน คะแนนที่ได้.....คะแนน

ลำดับที่	วัน-เวลา	กิจกรรม	การบูรณาการหลักสูตร		
			รู้จักตน (15)	รู้จักบุคคล (15)	รู้จักชุมชน (10)
สรุปผลคะแนน		คะแนนที่ได้			
☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ ระหว่าง 0-10					

☐ ระดับดี หมายถึงมี ค่าคะแนนอยู่ระหว่าง 11-20 ☐ ระดับพอใช้ หมายถึงมีค่าคะแนนอยู่ ระหว่าง 21-40				
---	--	--	--	--

ลงชื่อ.....

(.....)

ครูประจำชั้น

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่องรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อหาประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อสร้างคู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถสรุปผล การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุป

งานวิจัยเรื่อง รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ตอนบน ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

5.1.2 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

5.1.3 รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

5.1.4 ประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

5.1.5 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) ได้จัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานเป็น 5 ฝ่ายโดยแบ่งเป็น ฝ่ายบริหารงานวิชาการ ฝ่ายบริหารงานงบประมาณและการเงิน ฝ่ายบริหารงานบุคลากรและฝ่ายหลักสูตรสองภาษา ฝ่ายบริหารงานทั่วไป ผู้บริหารยึดหลักการบริหาร/เทคนิคการบริหารแบบ PDCA, SBMLD และอธิบายการนำมาใช้ในบริบทของสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ คือ จัดการศึกษาได้มาตรฐานการศึกษาขีดแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยครูมืออาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข อัตลักษณ์ของสถานศึกษา คือ สอนพหุภาษาสตรโรงเรียน และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน จำนวน 3 กิจกรรม คือ โครงการพุทธทาสศึกษา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพหุภาษาสตร) และกิจกรรมสถานักเรียน พันธกิจที่สำคัญของโรงเรียน คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดการเรียนการสอนที่หลากหลายตามความต้องการของผู้เรียน มุ่งสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของผู้เรียน จัดการฝึกอบรมตามความต้องการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นสามารถนำทรัพยากรหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นมาประกอบอาชีพได้ และจัดหาแหล่งเรียนรู้ตามความต้องการของเด็ก เยาวชน และประชาชนในท้องถิ่นมุ่งสู่ความเป็นเลิศตามอัจฉริยภาพของแต่ละคน

5.1.2 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย นโยบายของสถานศึกษาในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้หลักสูตรต้องมีการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาพลเมืองโดยเฉพาะในรายวิชาน้ำที่พลเมือง และโครงการพุทธทาสศึกษา โดยโรงเรียนมีนโยบายส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสองระดับ คือ ระดับชั้นเรียน คือ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และให้ผู้เรียนมีโอกาสได้มีส่วนร่วมตัดสินใจ และการแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน และระดับโรงเรียน คือ การสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระดับโรงเรียน โดยมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาที่เน้นความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนหลายรูปแบบ รวมทั้งการกำหนดยุทธศาสตร์

ให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นการเป็นผู้สอนและผู้ปฏิบัติ ความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอน

2. หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงได้กับบริบทภายในท้องถิ่นตนเอง การบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนในทุกรายวิชาที่มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่โรงเรียน และในชีวิตประจำวันกับสังคมเพื่อน ครอบครัว และชุมชน การส่งเสริมจากกิจกรรมภายในโรงเรียนเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้กับผู้เรียนในการสร้างความรู้ พัฒนาทักษะ รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดี สอดคล้องกับหลักการของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

3. การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ครูมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเน้นผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุเป้าหมายตามการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน ให้ความสำคัญกับกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม

4. การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชนเพื่อการศึกษา ค้นคว้า และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น มีการจัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ การเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

5. ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนคือ ให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีครูทำหน้าที่ในการเสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตยอย่าง

ต่อเนื่องและถูกต้องตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นักเรียนสามารถนำความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านวิถีชีวิต ประชาธิปไตย ที่เน้นคุณลักษณะด้านขรวาาธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านสามัคคีธรรม เน้นรูปแบบการทำงานร่วมกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม

6. การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในการวัดผลและการประเมินผล โรงเรียนให้ความสำคัญกับการวัดผลและการประเมินผลในด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา เช่น การวัดผลด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ที่ครอบคลุม โดยสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่นการวัดผลด้วยการทดสอบ การบันทึกพฤติกรรมรายบุคคล การให้ทำรายงานกลุ่ม เป็นต้น โดยมีลักษณะทั้งการวัดผลในชั้นเรียนและการวัดผลในระดับสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา

5.1.3 รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

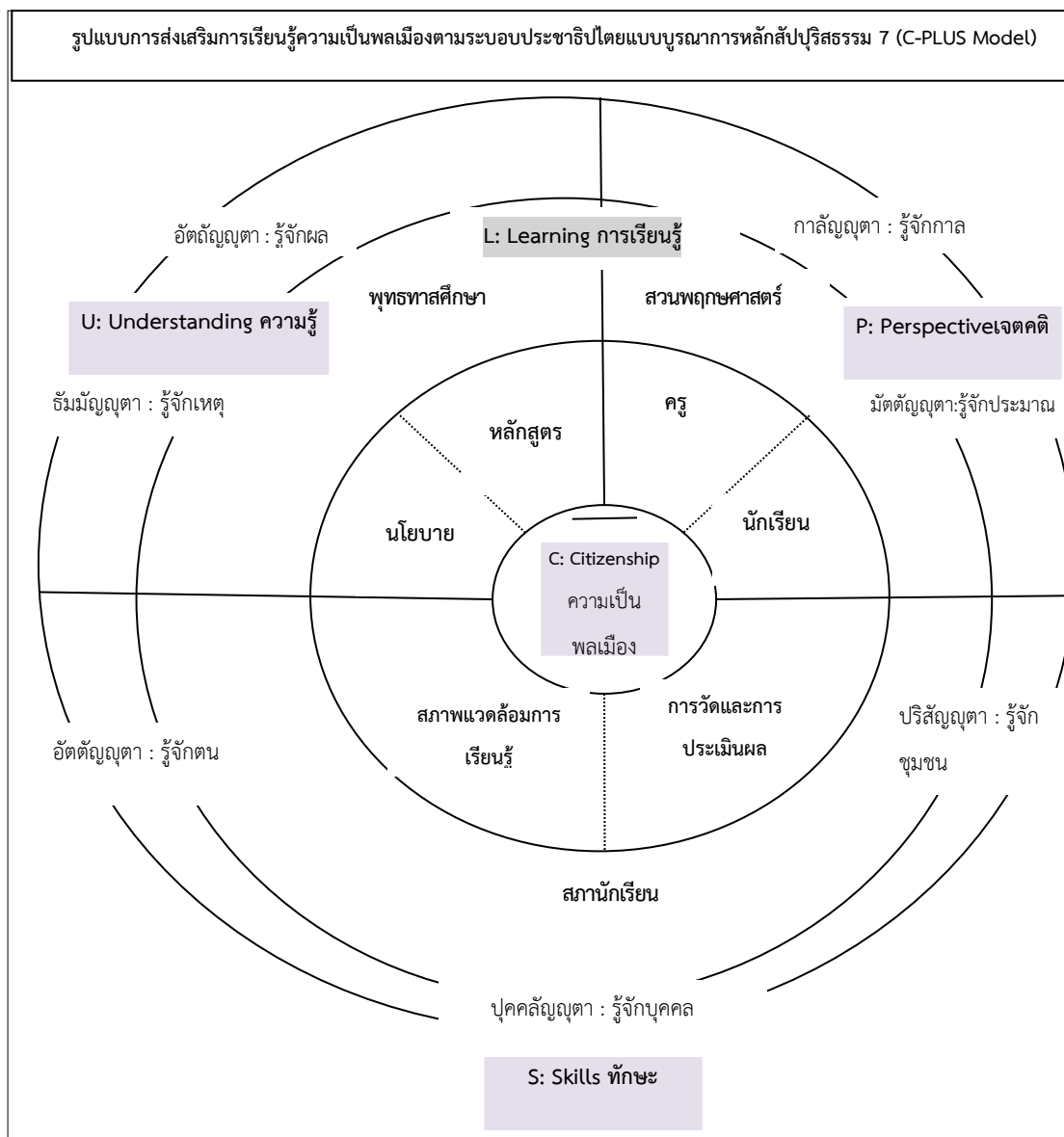
ผู้วิจัยสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลัก ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ดังนี้

1. ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธทาสศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็นพลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์กติกากายใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมืองสามารถเข้าใจสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เป็นต้น

2. ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และรู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาทพื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถจัดแบ่งบทบาทตนเองได้เหมาะสมตาม

กาลเวลาที่เหมาะสม สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้องรับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม เช่น บทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม เป็นต้น

3. ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลัก รู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองมีความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจ คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะของตนเองตามบทบาทของตนเองในการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น และ ทักษะการแก้ปัญหา คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทและความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้หลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้

ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยใช้รูปแบบที่เรียกว่า “รูปแบบ C-PLUS Model” มีองค์ประกอบในการอธิบาย ดังนี้

C : Citizenship หมายถึง ความเป็นพลเมือง

P : Perspective หมายถึง เจตคติ

L : Learning หมายถึง การเรียนรู้

U : Understanding หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ

S : Skills หมายถึง ทักษะ

ในรูปแบบ C-PLUS model จะมี C: Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลาง

ของโมเดลเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยจะต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U : Understanding ด้านเจตคติ P : Perspective และด้านทักษะ S : Skills โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง

5.1.4 ประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1. โครงการพุทธทาสศึกษา ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านความรู้ที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล พบว่า การบูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ในโครงการพุทธทาสศึกษามีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการเรียนรู้ทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองดีตามระบบประชาธิปไตย

2. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านเจตคติที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักกาลและรู้จักประมาณ พบว่าเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแบ่งเวลาให้เหมาะสมและการรู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติได้จริงการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยกิจกรรมสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การสะท้อนผลของกิจกรรมต่างๆ

3. กิจกรรมสถานักเรียน กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านทักษะที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน พบว่ากิจกรรมสถานักเรียนเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบบประชาธิปไตย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยกิจกรรมสถานักเรียนจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

5.1.5 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบ บูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลัก สัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินตาม “รูปแบบ C-PLUS” โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือ คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่บนพื้นฐานพัฒนาการของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจำนวน 3 กิจกรรม คือ โครงการพุทธทาสศึกษา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) และกิจกรรมสถานนักเรียน โดยแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วย รูปแบบของกิจกรรม การบูรณาการหลักธรรม และการวัดผลและการประเมินผล

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 สถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยสำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง) มีนโยบายส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้หลักสูตร โดยมีการจัดการเรียนการสอนเนื้อหาพลเมืองโดยเฉพาะในรายวิชาน้ำที่พลเมือง และโครงการพุทธทาสศึกษา และมีนโยบายส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในสองระดับ คือ ระดับชั้นเรียน คือ การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก และให้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการตัดสินใจ และการแก้ปัญหาต่างๆ ในชั้นเรียน และระดับโรงเรียน คือ การสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองในระดับโรงเรียน โดยมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาที่เน้นความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนหลายรูปแบบ รวมทั้งการกำหนดยุทธศาสตร์ให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรในสถานศึกษา ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นการเป็นผู้สอนและผู้ปฏิบัติ ความเป็นพลเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้เรียนแทนการสอน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของกระทรวงศึกษาธิการที่

กำหนดให้หลักสูตร และมีความสอดคล้องกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบการปกครองท้องถิ่นในฐานะที่เป็นโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในต่างประเทศ¹⁵¹ เช่น ในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมนี ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในการเมืองการปกครองและวิถีประชาธิปไตยอย่างกว้างขวาง และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่นำแนวคิดด้านการจัดการการเรียนการสอนและการอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐ โดยการศึกษาวิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเป็นแบบเรียนและตามมาตรฐานกลางสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน ที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน การเรียนการสอนมุ่งสร้างให้พลเมืองเกิดความรู้ ทักษะ และ ทักษะคิดต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย¹⁵²

2. หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนได้พัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น โดยเน้นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงได้กับบริบทภายในท้องถิ่นตนเอง การบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจบริบทของท้องถิ่นมากขึ้น โดยส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองจากกระบวนการจัดการเรียนการสอนในทุกรายวิชาที่มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง โรงเรียน และในชีวิตประจำวันกับสังคมเพื่อน ครอบครัว และชุมชน การส่งเสริมจากกิจกรรมภายในโรงเรียนเป็นการปูพื้นฐานที่ดีให้กับผู้เรียนในการสร้างความรู้ พัฒนาทักษะ รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดี สอดคล้องกับหลักการของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาของ Print and Lange ที่ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง มี 3 ประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ¹⁵³ และสอดคล้องกับงานวิจัยปลินธร เพ็ชรฤทธ¹⁵⁴ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา

¹⁵¹ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว

¹⁵² ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว

¹⁵³ Print and Lange, Ibid p. 31-35.

¹⁵⁴ ปลินธร เพ็ชรฤทธ. 2550. สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา

คุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ที่มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับพลเมือง อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาแนวคิดทฤษฎีความเป็นพลเมืองตามแบบอย่างนักรัฐศาสตร์ และอีกประเภทหนึ่งคือการสอนเพื่อการพัฒนาพลเมือง (Teaching good citizenship) ซึ่งประเภทหลังนี้เป็นการแสดงให้เห็นหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิที่จะศึกษา (Right to education) และ การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (Effective Citizenship)¹⁵⁵

3. การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ครูมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้อยู่ในกระบวนการจัดการเรียนการสอน ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเน้นผู้สอน มาเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนการสอนที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุเป้าหมายตามการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน ให้ความสำคัญกับกระบวนการและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย และเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยเน้นการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกลุ่ม สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของ Print and Lange ที่ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง มี 3 ประเด็นที่สำคัญประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ¹⁵⁶ และสอดคล้องกับการแสดงบทบาทของครูในการพัฒนาผู้เรียนโดยการเริ่มต้นของการนำแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองควรเริ่มต้นตั้งแต่ชีวิตในวัยเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและอย่างช้าที่สุดคืออยู่ในช่วงมัธยมศึกษา โดยมีระบบคุณค่าของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อันประกอบด้วยเรื่องความอดทน ความเห็นอกเห็นใจกัน การสร้างประสบการณ์ที่มีประสิทธิภาพให้กับตนเอง การเปลี่ยนแปลงสำหรับการรับรู้ การสร้างวิธีการอยู่ร่วมกับความขัดแย้งทั้งหลาย ความสามารถในการตัดสินใจอย่างเสมอภาคและยุติธรรม เป็นต้น¹⁵⁷ รวมถึงสอดคล้องกับการพัฒนาพลเมืองที่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากับผู้เรียนทุกๆ คนอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างปฏิสัมพันธ์กันระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ให้มีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกัน การสร้างวัฒนธรรมพลเมืองให้เป็นวิถีปฏิบัติของการศึกษาในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการประเมินตนเองด้านการเรียน และการขอคำชี้แจงจากผู้สอนในการประเมินผล โดยการให้ข้อมูลป้อนกลับในด้านต่างๆ การเรียนรู้โดยใช้โครงการเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง การเข้าใจความแตกต่างของบุคคล และการพัฒนาเป็นรายบุคคล การสร้างโอกาสให้ทุกโรงเรียนได้

¹⁵⁵ Ibid,p.19

¹⁵⁶ Print and Lange, Ibid p. 31-35.

¹⁵⁷ Print and Lange, Ibid p. 9.

ยึดหลักการของการศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมือง การสร้างนโยบายที่ใช้สำหรับการกำกับเรื่อง การศึกษาเพื่อการพัฒนาพลเมือง ตลอดจนการศึกษาวิจัยที่จะช่วยพัฒนาในเรื่องนี้¹⁵⁸

4. การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนได้ จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น มีการจัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ การเลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ตามธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์¹⁵⁹ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษาพบว่า การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมือง โดยครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้

5. ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่ประสบความสำเร็จในโรงเรียนคือ ให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการพัฒนาประชาธิปไตย โดยมีครูทำหน้าที่ในการเสริมสร้างให้มีความรู้ความเข้าใจในวิถีประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและถูกต้องตามระบอบการปกครองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นักเรียนสามารถนำความรู้ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งในด้านวิถีชีวิตประชาธิปไตย ที่เน้นคุณลักษณะด้านฉะราวัตรธรรม ด้านปัญญาธรรม และด้านสามัคคีธรรม เน้นรูปแบบการทำงานร่วมกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์¹⁶⁰ ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา ที่พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดกิจกรรมร่วมกับ

¹⁵⁸ Ibid. pp. 8-14.

¹⁵⁹ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). **สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹⁶⁰ เรื่องเดียวกัน.

ชุมชน ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ

6. การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในการวัดผลและการประเมินผล โรงเรียนให้ความสำคัญกับการวัดผลและการประเมินผลในด้านการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดกระบวนการเรียนรู้ในรายวิชา เช่น การวัดผลด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ ที่ครอบคลุม โดยสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่นการวัดผลด้วยการทดสอบ การบันทึกพฤติกรรมรายบุคคล การให้ทำรายงานกลุ่ม เป็นต้น โดยมีลักษณะทั้งการวัดผลในชั้นเรียนและการวัดผลในระดับสถานศึกษาตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี¹⁶¹ ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี โดยมีผลสรุปได้เป็น 3 มิติ คือ ด้านความรู้ ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ด้านความคิดเห็น หรือเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม

5.2.2 รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

ผู้วิจัยสร้างรูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ตามแนวคิดการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองของ Print และ Lange มาใช้เป็นกรอบแนวคิดหลัก ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ โดยมีกรอบเนื้อหาที่สัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการนำไปบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ดังนี้

1. ด้านความรู้ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุ และรู้จักผล โดยผ่านโครงการพุทธศาสนศึกษา เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิพลเมืองของตนเองและผู้อื่น โดยเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิ เสรีภาพและบทบาทของความเป็นพลเมือง ให้เป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมในเบื้องต้น และสอดคล้องกับกฎเกณฑ์

¹⁶¹ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2548. รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กติกายาใต้สิทธิและเสรีภาพของความเป็นพลเมือง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง สามารถเข้าใจสาเหตุ ความสัมพันธ์ และผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการแสดงสิทธิและหน้าที่ของ ความเป็นพลเมือง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง และความสัมพันธ์กับคนในชุมชน เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี¹⁶² ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี โดยมี ผลสรุปด้านความรู้ความเข้าใจ ในหลักและระเบียบการปกครองประเทศและท้องถิ่น สิทธิหน้าที่ของ ตนเองและผู้อื่น การเมืองการปกครองการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเทคโนโลยีสมัยใหม่

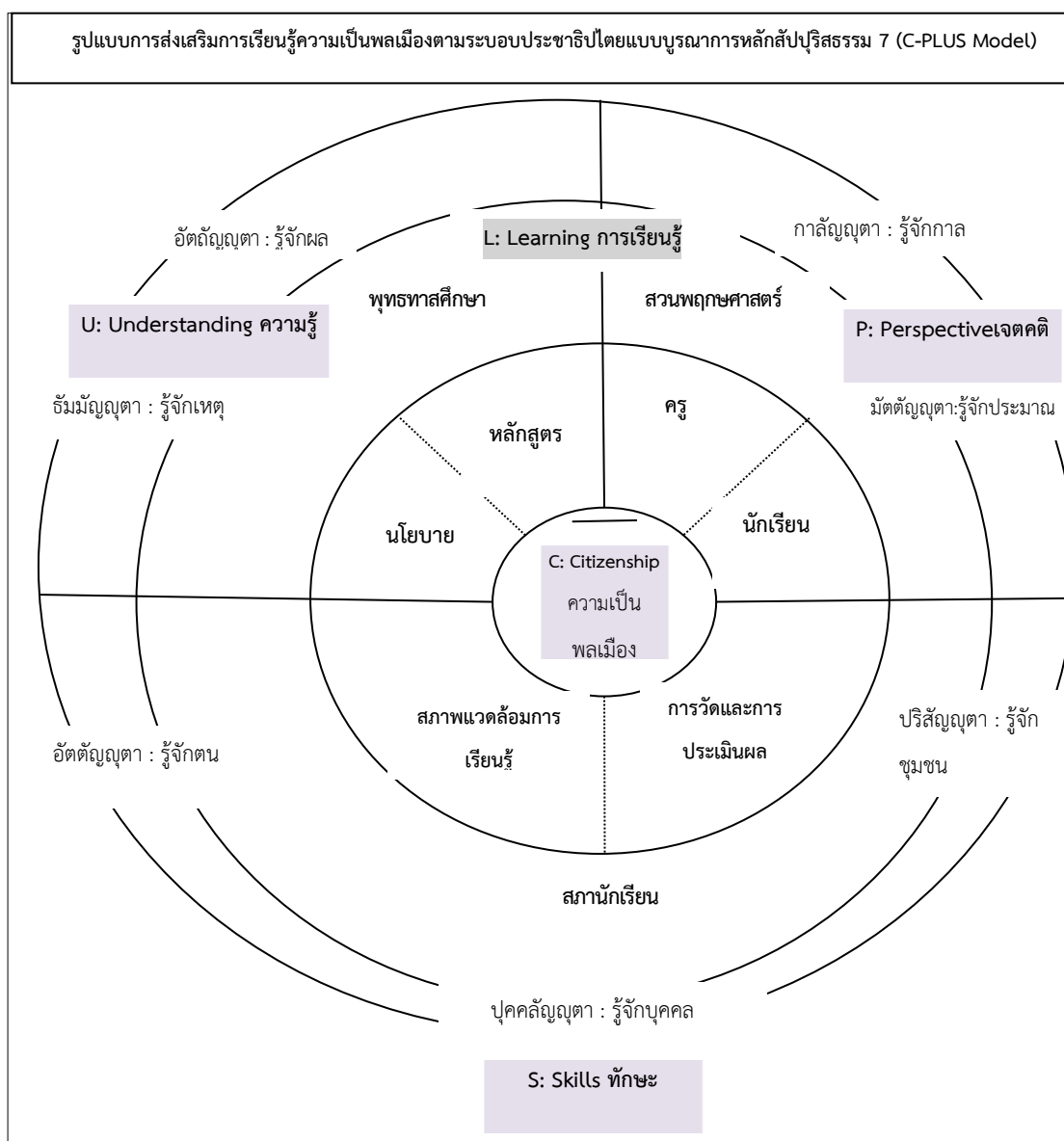
2. ด้านเจตคติ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักกาล และ รู้จักประมาณ โดยผ่านโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมี เจตคติที่ดีในการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นพลเมืองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเรียนรู้บทบาท พื้นฐานของพลเมืองในด้านเศรษฐกิจ การรู้จักความพอดี พอกิน พอเพียงและพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถจัดแบ่งบทบาทตนเองได้เหมาะสมตาม กาลเวลาที่เหมาะสม สามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ของตนเองภายใต้ความเป็นพลเมืองที่ต้อง รับผิดชอบที่หลากหลาย รู้จักกาลเทศะที่เหมาะสม เช่น บทบาทของผู้เรียนในฐานะเป็นผู้นำ การเป็น ผู้ตาม เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี¹⁶³ ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ด้านความคิดเห็น หรือเจตคติ มีเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ทางการเมือง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย วิถีชีวิต ค่านิยมอย่างไทย ผดุงความเป็นชาติร่วมกับผู้อื่น

3. ด้านทักษะ บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านหลักรู้จักตน รู้จัก บุคคล และรู้จักชุมชน โดยผ่านกิจกรรมสถานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของโรงเรียน ทั้งในการแสดงบทบาทในฐานะของความเป็นผู้นำและผู้ตามในระบอบ ประชาธิปไตย คือส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเข้าใจชุมชน เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเองมีความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้สามารถอยู่ ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองด้านทักษะการตัดสินใจ คือการส่งเสริมให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะของตนเองตามบทบาทของตนเองในการตัดสินใจการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ ในชั้นเรียน ในโรงเรียน และในชุมชน เป็นต้น และ ทักษะการแก้ปัญหา คือส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถเข้าใจบทบาทและความสามารถของตนเองในการแก้ปัญหาตามบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้ หลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมถึงกฎหมายและกฎเกณฑ์กติกาที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับงานวิจัย

¹⁶² ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. (2548). รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น พลเมืองดี. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน.

ของศักดิ์ชัย นิรัญทวี¹⁶⁴ ศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี ด้านการปฏิบัติตน ปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับกฎหมาย กฎศีลธรรม กฎกติกาของชุมชนท้องถิ่น ประเทศชาติ หลักสิทธิ หน้าที่ของพลเมือง ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น จรรโลงความถูกต้อง ความเป็นระเบียบ และความดีงามของสังคม

ภาพที่ 5-1 รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสี่ปรัศธรรม 7 (C-PLUS Model)

¹⁶⁴ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี. 2548. รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยใช้รูปแบบที่เรียกว่า “รูปแบบ C-PLUS Model” มีองค์ประกอบในการอธิบายดังนี้

C : Citizenship หมายถึง ความเป็นพลเมือง

P : Perspective หมายถึง เจตคติ

L : Learning หมายถึง การเรียนรู้

U : Understanding หมายถึง ความรู้ความเข้าใจ

S : Skills หมายถึง ทักษะ

ในรูปแบบ C-PLUS model จะมี C: Citizenship ความเป็นพลเมืองเป็นศูนย์กลางของโมเดลเพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโดยจะต้องมีการส่งเสริมกิจกรรมที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรู้ U: Understanding ด้านเจตคติ P : Perspective และด้านทักษะ S : Skills โดยมีกระบวนการเรียนรู้ L: Learning เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมือง

5.2.3 ประสิทธิภาพและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

1. **โครงการพุทธทาสศึกษา** ที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านความรู้ที่บูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล พบว่า การบูรณาการหลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้จักเหตุและรู้จักผล ในโครงการพุทธทาสศึกษามีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นโครงการที่มุ่งเน้นการให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรม และการเรียนรู้ทำความเข้าใจบทบาทของตนเองในฐานะของการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁶⁵ ที่มีแนวคิดด้านการจัดการการเรียนการสอนและการอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นหน้าที่ของแต่ละรัฐ โดยการศึกษาวิจัย และพัฒนาอย่างต่อเนื่องของเป็นแบบเรียนและตามมาตรฐานกลางสำหรับเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอน ที่มีความเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน การเรียนการสอนมุ่งสร้างให้พลเมืองเกิดความรู้ ทักษะ และ ทศนคติต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศอังกฤษ ที่มีหลักการสอนความเป็นพลเมืองให้ความสำคัญกับหลัก 3 ประการดังนี้ (1) ความรับผิดชอบของพลเมืองต่อสังคมและจริยธรรม (Social and Moral responsibility) (2) ความรู้ด้านการเมืองการปกครอง (Political Literacy) และ (3) การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Involvement)

¹⁶⁵ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว

2. โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านเจตคติที่บูรณาการกับหลักสูตรปฐพี 7 ด้านรู้จักกาลและรู้จักประมาณ พบว่าเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักการแบ่งเวลาให้เหมาะสมและการรู้จักนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติได้จริงการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยกิจกรรมสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมวันสำคัญ การสะท้อนผลของกิจกรรมต่างๆ สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศแคนาดา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ และมีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation)¹⁶⁶

3. กิจกรรมสถานศึกษา กิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองด้านทักษะที่บูรณาการกับหลักสูตรปฐพี 7 ด้านรู้จักตน รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน พบว่า กิจกรรมสถานศึกษาเป็นกิจกรรมที่ทางโรงเรียนได้จัดขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ของกิจกรรมให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ฝึกเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยกิจกรรมสถานศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียน และการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในประเทศแคนาดา การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ต้องมีความเหมาะสมกับบริบท สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีความแตกต่างกันไปตามรัฐ มีการสนับสนุนโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในระดับประเทศด้วย โดยมุ่งสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้น (Active Citizenship) เข้าร่วมทางการเมืองและการจัดการชุมชน (Public Participation)¹⁶⁷

¹⁶⁶ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว

¹⁶⁷ ศรีณยุ หมั่นทรัพย์, อ้างแล้ว

5.2.4 คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบ บูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

คู่มือส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย แบบบูรณาการหลัก สัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ดำเนินตาม “รูปแบบ C-PLUS” โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกกิจกรรมเด่นของโรงเรียนที่มีลักษณะของการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย และนำมาบูรณาการกับหลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์ของคู่มือ คือ ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม 7 สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่บนพื้นฐานพัฒนาการของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นคู่มือที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับครูใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยจำนวน 3 กิจกรรม คือ โครงการพุทธทาสศึกษา โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช(สวนพฤกษศาสตร์) และกิจกรรมสภานักเรียน โดยแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วย รูปแบบของกิจกรรมการบูรณาการหลักธรรม และการวัดผลและการประเมินผล สอดคล้องกับ Print and Lange ที่ได้เสนอกรอบแนวคิดสำหรับหลักสูตรของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมือง มี 3 ประเด็นที่สำคัญ ประกอบด้วย ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติ¹⁶⁸ และสอดคล้องกับศรัณยู หมั่นทรัพย์¹⁶⁹ ได้ให้ความหมายของการศึกษาเพื่อพัฒนาพลเมืองไว้อย่างง่ายว่า หมายถึง การจัดการเรียนรู้ ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ตระหนักและมั่นใจในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เกิดทัศนคติและแรงจูงใจในการกระทำหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีแห่งประชาธิปไตย

¹⁶⁸ Print and Lange, Ibid p. 31-35.

¹⁶⁹ ศรัณยู หมั่นทรัพย์. อ้างแล้ว.

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 โรงเรียนควรมีการกำหนดนโยบายและหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยให้มีลักษณะโครงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่นนั้นๆ โดยนำ รูปแบบ C-PLUS Model ตามคู่มือการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียน ไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียน

5.3.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมที่สามารถดึงผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบที่หลากหลายของกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

5.3.3 ในฐานะบทบาทของครูผู้สอน ควรกำหนดรูปแบบกิจกรรมเพิ่มเติมที่มีการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในกิจกรรมของการเรียนการสอน กิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมอื่นๆ ที่ต่อยอดจากกิจกรรมที่กำหนดไว้ในรูปแบบ C-PLUS Model

5.3.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ตามบริบท วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ

บรรณานุกรม

1. พระไตรปิฎก อรรถกถา และอนุฎีกา

ขุ.ชา. 56/119/451-453.

ขุ.ชา. 56/119/453.

ขุ.ชา. 56/99/379-381.

ขุ.ชา. 59/1226-1230/627-628.

ขุ.ชา. 55/335-338.

ขุ.ชา. 61/2152/130-134.

ขุ.ชา. 61/2152/134-137.

ขุ.ชา. 53/332/474-479.

ม.ม. 19/389-391/68-70

ม.ม. 19/386/55.

ที.ปา. 12/199-237/40-67.

ที.ปา. 12/199-237/67.

ที.ปา. 15/55-57/150-154.

ที.ปา. 16/198-204/87-91.

ที.ปา. 16/198-204/91.

อง.สตตก. 37/65/236.

อง.สตตก. 37/65/237.

อง.สตตก. 37/65/238.

อง.สตตก. 37/65/236.

อง.สตตก. 37/65/237-238.

อง.สตตก. 37/65/236.

2. หนังสือทั่วไป

2.1 หนังสือภาษาไทย

จรัญ พยัคฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. (ม.ป.ป.). หนังสือเรียนสมบุรณ์แบบ ส 0113 พระพุทธศาสนา

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน. (2538). หลักการดำเนินดำรงชีวิตในสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- ช.ไมตรีจิตต์. (2467). **คู่มือธรรมวิภาค น.ธ.ตรี**. กรุงเทพฯ : เลียงเชียงจงเจริญ.
- ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (2529). **สัปบุริสธรรม**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ.
- ทองย้อย แสงสินชัย. (2530). **สัปบุริสธรรม 7 ประการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรม. (2538). **ปรัชญา 201 พุทธศาสน์**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. (2557). **ตัวชี้วัดการเมืองภาคพลเมืองในบริบทประชาธิปไตยไทย**. นครศรีธรรมราช : เสือผินการพิมพ์.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2514). **แนวสอนหลักธรรมหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- ปิ่น มุทุกันต์. (2535). **พุทธศาสตร์ ภาคที่ 3**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **ภาษาธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2532). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโคมคิมทอง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). **ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- _____. (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2546). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เอมีเทรดดิ้ง.
- พระสามารถ อานนโท (เนตรแสง). (2548). **“ภาวะผู้นำตามหลักสัปบุริสธรรม”**. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **ภาษาธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เลียงเชียง.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตาโณ). (2546). **นิเทศธรรม**. กรุงเทพฯ : เอมีเทรดดิ้ง.
- วิจิตร อวากุล. (2528). **เทคนิคมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : O.S.Printing House Co.Ltd.
- วิชัย ต้นศิริ. (2557). **ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรี่เพรส.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2547). **มัชฌิมปฏิปทา : สายกลางสองมิติสัปบุริสธรรม 7 นัยที่สอง**. กรุงเทพฯ : พี อาร์ คัลเลอร์ พรินท์.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (วาสน์). (2506). **คำนำสวดมนต์แบบมจร**. ที่ระลึกงานสมโภชสุพรรณบัฏ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). (2527). **ธรรมประดับใจ**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2549). **ธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

2.2. หนังสือภาษาอังกฤษ

Print and Lange. (2012). *Schools, curriculum and civic education for building democratic citizens*. Sysney : Sense Publishers.

3. คู่มือ/วิทยานิพนธ์/รายงานการวิจัย

ถวิลวดี บุรีกุล และรัชชดี แสงมเหหมัด. (2555). *รายงานวิจัยความเป็นพลเมืองในประเทศไทย (Citizenship in Thailand)*. กรุงเทพฯ ฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

ทรงศิริ วิจิรานนท์. (2556). *คุณลักษณะพลเมืองดีของนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย*. งานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

ปลินธร เพ็ชรฤทธ. (2550). *สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังกัดศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรการสอนและเทคโนโลยีการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*

เพ็ญภา พิลิก. (2556). *การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระจำรัส จิตธมโม (สวาสโพนกลาง). (2554). *การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการบริหารจัดการชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนวัดใหม่พิเรนทร์ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระมหาสมควร ศรีสงคราม. (2550). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพลธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่ม เขตกรุงธนใต้ สังกัด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา*

วัชร คำทะเนตร. (2555). *การปฏิบัติงานตามหลักสัปปุริสธรรม ของข้าราชการตำรวจสังกัดกองบังคับการตำรวจนครบาล 8. วิทยานิพนธ์ . มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

ศักดิ์ชัย นิรัฐทวี. (2548). *รายงานการวิจัยเอกสารการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดี. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.*

- ศรัณย์ เลิศรักษัณมงคล. (2555). **การสร้างตัวชี้วัดความเป็นพลเมืองที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2555). **รายงานวิจัย การสร้างความปรองดองแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : สถาบันปกเกล้า.
- สุจิตรา วันทอง. (2556). **การวิจัยและพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา**. ในวารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา.
- สุรศักดิ์ ม่วงทอง. (2543). **พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อรนุช โขพิมพ์. (2555). **ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น**. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4. เว็บไซต์

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. ภาวะสังคมไทยไตรมาสสาม ปี 2558 ปีที่ 12 ฉบับที่ 4 เดือนพฤศจิกายน 2558 เข้าถึงได้จาก http://www.nesdb.go.th/article_attach/Book_Social3-2558.pdf . สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2560.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. 2560. เข้าถึงได้จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_135.pdf. สืบค้นเมื่อ 19 เมษายน 2560
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2560. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. www.obec.go.th

วิชัย โสพลพันธุ์. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงเรียนองค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม
พ.ศ. 2560.

พระวิทยากร. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (ผู้สัมภาษณ์). ที่วัดสามัคคีผดุงพันธุ์. ที่อำเภอ
เมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2560.

ตัวแทนกรรมการสถานักเรียน. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงเรียน
องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่
10 สิงหาคม 2560.

ตัวแทนนักเรียนชั้น ม. 1. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงเรียนองค์การ
บริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 10
สิงหาคม 2560.

ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน. (ผู้ให้สัมภาษณ์). ปณณพงค์ วงศ์ณาศรี (ผู้สัมภาษณ์). ที่โรงเรียนองค์การ
บริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2 อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานีเมื่อวันที่ 10
สิงหาคม 2560.

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการวิจัย

แบบบันทึกข้อมูล

การสำรวจข้อมูลด้านสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1. นโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. หลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

4. การใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ข้อมูลสำรวจสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. การวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การสำรวจข้อมูลด้านสถานภาพการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1. สถานศึกษานี้ได้กำหนดหรือดำเนินนโยบายการศึกษาของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในลักษณะอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

2. สถานศึกษานี้ได้กำหนดหรือมีหลักสูตรของสถานศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. สถานศึกษาได้มีลักษณะของการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอน ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของนักเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

4. สถานศึกษานี้มีการใช้สื่อสำหรับการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

5. สถานศึกษานี้มีสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็น
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

6. สถานศึกษานี้มีการวัดผลและการประเมินผลที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกผล

การประชุมเชิงปฏิบัติการการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด 2 (บ้านดอนเกลี้ยง)

1. ท่านคิดว่าโครงการพุทธทาสศึกษาส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนของท่านอย่างไรบ้าง และท่านคิด
ว่าโครงการพุทธทาสศึกษาส่งเสริมความเป็นพลเมืองโดยบูรณาการกับการส่งเสริมความรู้ความ
รู้ด้านการรู้จักเหตุไต่รู้จักผลได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) ส่งเสริมการพัฒนาความเป็น
พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนของท่าน
อย่างไรบ้าง และท่านคิดว่าโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช (สวนพฤกษศาสตร์) ส่งเสริมความเป็น
พลเมืองโดยบูรณาการกับการพัฒนาด้านเจตคติการรู้จักกาลและรู้จักประมาณ ได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่ากิจกรรมสถานักเรียน ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
ให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนของท่านอย่างไรบ้าง และท่านคิดว่ากิจกรรมสภา
นักเรียนส่งเสริมความเป็นพลเมืองโดยบูรณาการกับการพัฒนาทักษะการรู้จักตน รู้จักบุคคล และ
รู้จักชุมชนได้อย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

หนังสือเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ที่ ศธ ๖๐๑๔/ว.๑๗๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
หมู่ที่ ๕ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐๘-๒๒๕๐-๒๒๕๕, ๐๘-๒๒๗๙-๓๓๗๙

๘ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ตามโครงการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วยทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช ได้สนับสนุนการวิจัยของคณาจารย์เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจารย์ ดร. ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสัปปุริสธรรม ๗ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้อยู่ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้งานวิจัยเรื่องนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ ท่านในการให้สัมภาษณ์ตามโครงการวิจัยดังกล่าว โดยนักวิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีธรรมประสาธน์)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

โทร. ๐๘๑-๕๙๗-๖๘๖๖ (อาจารย์ ดร.ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

ที่ ศธ ๖๐๑๔/ว.๑๗๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช
หมู่ที่ ๕ ตำบลนาพู่ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐
โทร. ๐๔-๒๒๔๐-๒๒๔๕, ๐๔-๒๒๔๙-๓๓๓๕

๘ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เจริญพร ผู้อำนวยการโรงเรียนองค์การบริหารส่วนจังหวัด ๒ (บ้านดอนเกลี้ยง)

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๔ ชุด

ด้วยทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช ได้สนับสนุนการวิจัยของคณาจารย์เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจารย์ ดร. ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักสี่ปรัศธรรม ๗ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้อยู่ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้งานวิจัยเรื่องนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการสนับสนุนการวิจัยโดยขอเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคล ดังนี้

๑. ตัวแทนครูประจำชั้น ม.๑ จำนวน ๓ คน
๒. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. ๒ จำนวน ๓ คน
๓. ตัวแทนครูประจำชั้น ม. ๓ จำนวน ๑ คน
๔. ครูฝ่ายวิชาการหรือตัวแทน จำนวน ๑ คน
๕. ตัวแทนกรรมการสถานศึกษา จำนวน ๑ คน
๖. ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียน จำนวน ๓ คน

จึงเจริญพรมมาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีธรรมประสาธน์)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช

โทร. ๐๘๑-๕๙๗-๖๘๖๖ (อาจารย์ ดร.ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

ที่ ศธ ๖๐๑๔/ว.๑๗๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช
หมู่ที่ ๕ ตำบลนาพู่ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๙๐๐๐๐
โทร. ๐๘-๒๒๔๐-๒๒๔๙, ๐๘-๒๒๔๗-๓๓๓๙

๘ มิถุนายน ๒๕๖๐

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้เก็บข้อมูลการวิจัยโดยการสนทนากลุ่มตามโครงการวิจัย

เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการประชุม จำนวน ๑ ชุด

ด้วยทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช ได้สนับสนุนการวิจัยของคณาจารย์เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและการวิจัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจารย์ ดร. ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยแบบบูรณาการหลักปรัชญาธรรม ๗ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น” โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งขณะนี้อยู่ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ในการนี้ เพื่อให้งานวิจัยเรื่องนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านในการให้สัมภาษณ์ตามโครงการวิจัยดังกล่าว ทั้งนี้ขอความอนุเคราะห์ห้องประชุมเพื่อการจัดสนทนากลุ่มดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยจะรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายเพื่อบำรุงห้องประชุมดังกล่าว

จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระศรีธรรมประสาธน์)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

วิทยาลัยศาสนศาสตร์ วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

โทร. ๐๘๑-๕๔๗-๖๘๖๖ (อาจารย์ ดร.ปิณณพงศ์ วงศ์ณาศรี)

ภาคผนวก ค
รวบรวมภาพลงพื้นที่เก็บข้อมูล

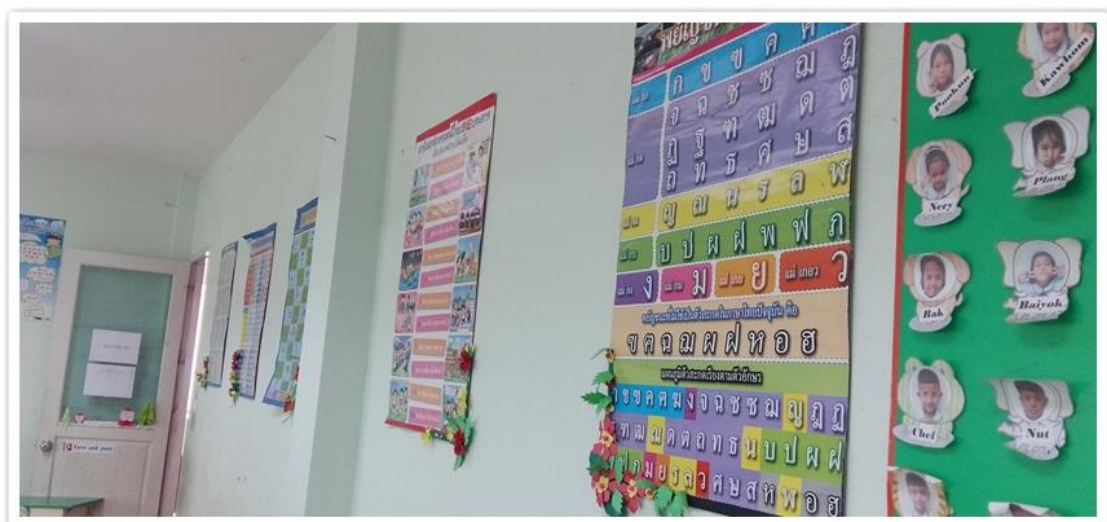

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย คนที่ 1 หัวหน้าโครงการวิจัย

อาจารย์ ดร. ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี

อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

E-mail address: email lekpunnapong@hotmail.com

โทรศัพท์ : 081-597-6866

1. การศึกษา

คุณวุฒิ	ปี พ.ศ. ที่จบ	ชื่อสถานศึกษาและประเทศ
Doctor of Philosophy (Political Science)	2557	Magadh University, India
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต(พุทธศาสนาและปรัชญา) Doctor of Philosophy (Buddhism and Philosophy)	2556	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประเทศไทย
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (Master of Public Administration)	2543	มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต ประเทศไทย
ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) Bachelor of Arts (Political Science)	2538	มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเทศไทย

2. ผลงานตีพิมพ์

ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2560. วิเคราะห์บริบทความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่นในยุคไทยแลนด์ 4.0. สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (วารสารอยู่ในฐาน TCI 2) ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560.

ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2559. ทูทางสังคมกับการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (เป็นวารสารที่อยู่ในฐาน TCI 2) ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2559. หน้า 99-114.

- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2559. **ทุนทางสังคมกับการบูรณาการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.** สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (เป็นวารสารที่อยู่ในฐาน TCI 2) ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2559. หน้า 99-114.
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2559. **รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดตามหลักทฤษฎีธรรมในการอนุรักษ์ป่าภาคใต้ตอนบน.** ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร (Academic Journal Phranakhonrajabhat University) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (humanities and Social Sciences) (เป็นวารสารที่อยู่ในฐาน TCI 2) ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 เมษายน 2559. หน้า 52-61.
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2559. **บทวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนแบบบูรณาการหลักสูตรปฐมวัย 7.** ในวารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (เป็นวารสารที่อยู่ในฐาน TCI 2) ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2559)
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2558. **ความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้ง : บริบทในสังคมไทย.** ในวารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม 2558).
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2558. **การกระจายอำนาจ : โครงสร้าง พัฒนาการความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และความท้าทายบางประการทางการบริหารท้องถิ่นไทย “Decentralization” as the structure, power relation development and some Challenges of Thai Local Administration.** ในวารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณ ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม 2558).
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2558. **“HUC MODEL” รูปแบบการบูรณาการการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหลักอปริหานิยธรรม “HUC Model” as the Integrative Model of Operation in Local Administration Organizations with AparihaniyaDhamma.** ในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (เป็นวารสารที่อยู่ในฐาน TCI 1) ปีที่ 7 ฉบับที่ 7 (กันยายน 2557).

หนังสือ

- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2560. **รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดตามหลักทฤษฎีธรรมในการอนุรักษ์ป่าภาคใต้ตอนบน.** นครศรีฯ : ก.พลการพิมพ์.
- ปิ่นณพงค์ วงศ์ณาศรี. 2560. **เอกสารประกอบการสอนวิชา การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทย.** นครศรีฯ : ก.พลการพิมพ์.

3. ผลงานวิจัย

ที่	ตำแหน่งใน โครงการ	ชื่อโครงการวิจัย	แหล่งทุน	ระยะเวลาที่ใช้
1.	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 100 %)	รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกของ บุคลากรองค์การบริหารส่วน จังหวัดตามหลักทฤษฎีธรรมในการ อนุรักษ์ป่าภาคใต้ตอนบน	ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปีงบประมาณ 2557 ของสถาบันวิจัยญาณ สังวร มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
2.	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 60 %)	รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความ เป็นพลเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตยแบบบูรณาการ หลักสัปปริสธรรม 7 สำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี งบประมาณ 2560 ทุนพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
3.	ผู้วิจัยร่วม (สัดส่วน 20 %)	รูปแบบการดำเนินการโครงการ สร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษา ศีล 5” ของ พระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ ธานี	ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี งบประมาณ 2560 สำนักงาน คณะกรรมการการวิจัย แห่งชาติ (วช.)	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
4.	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 50%)	การพหุนัยกับการบูรณาการ หลักธรรมเพื่อการแก้ปัญหาการ พหุนัยของชุมชนทุ่งหลวง อำเภอ เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ทุนวิจัยจากศูนย์ศึกษา ปัญหาพหุนัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ประจำปี งบประมาณ 2560	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว

ที่	ตำแหน่งใน โครงการ	ชื่อโครงการวิจัย	แหล่งทุน	ระยะเวลาที่ใช้
5.	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 50 %)	โครงการวิเคราะห์สถานภาพการ บริหารหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมา โคศกราช	ทุนอุดหนุนการวิจัย จาก กองแผนและ งบประมาณ มหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัย ประจำปี งบประมาณ 2560	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
6.	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 60 %)	ผลการใช้รูปแบบการพัฒนา จิตสำนึกของบุคลากรองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลัก เทวธรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เทศบาลตำบลทุ่งหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	อยู่ระหว่าง กระบวนการพิจารณา ทุนงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี งบประมาณ 2561 ทุนพัฒนาชุมชน และท้องถิ่น	1 ปี อยู่ระหว่าง ดำเนินการ

ประวัตินักวิจัย คนที่ 2
 รศ.ดร. รงค์ บุญสวยขวัญ
 อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
 สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
 เลขที่ 222 ต.ไทยบุรี อ.ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช 80161

1. การศึกษา

คุณวุฒิ	ปี พ.ศ. ที่จบ	ชื่อสถานศึกษาและประเทศ
ศิลปศาสตรบัณฑิต	2529	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สังคมวิทยามหาบัณฑิต	2537	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์)	2539	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต	2549	มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. ผลงานตีพิมพ์

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2538. เครือข่ายการพนันกับการประกอบสร้างการเมืองในพื้นที่ภาคใต้.

สนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. 2557- 2558.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2556. ดัชนีชี้วัดการเมืองภาคพลเมืองในบริบทประชาธิปไตยไทย. ทุนวิจัยสภาพพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า ธ.ค. 2555 - กันยายน 2556

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2555. เศรษฐกิจการเมืองการพนัน (กีฬา) วัยชนภาคใต้. ในโครงการการศึกษาเรื่องสถานการณ์ พฤติกรรม และผลกระทบการพนันในประเทศไทย ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. 2554 - 2555

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2555. การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมทางเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช. สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2544. โครงการฐานข้อมูลองค์ความรู้การจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากการดำเนินโครงการตามแนวนโยบายของรัฐในภาคใต้. สนับสนุนโดยสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2553. การประเมินการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด นครศรีธรรมราช พ.ศ.2552. ทุนจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2553.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2553. การวิเคราะห์ สังเคราะห์บริการสาธารณะที่เป็นนวัตกรรมขององค์กรปกครองท้องถิ่นภาคใต้”. ทุนสำนักงานคณะกรรมการกระจายอำนาจ พ.ศ.2553
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2553. การประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2548-2551. ทุนจังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2552.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2552. การปฏิรูปทางการเมือง การสร้างสมานฉันท์และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ. ทุนสถาบันวิจัยฯ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2552.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2550. สถานการณ์การออกเสียงประชามติรัฐธรรมนูญ 2550 และการเลือกตั้งทั่วไปสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2550 จังหวัดนครศรีธรรมราช” สถาบันวิจัยและพัฒนา , สถาบันพระปกเกล้า. 2550
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2550. ตัวชี้วัดทางสังคม : การศึกษาสภาวะทางสังคมเศรษฐกิจเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง. ตามโครงการวิจัยและพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ. 2548-2550.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2552. วิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนของเครือข่ายองค์กรชุมชนท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช. สนับสนุน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้ตอนบน). มกราคม 2552.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2548. การเมืองถิ่นนครศรีธรรมราช. สถาบันพระปกเกล้า.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2548. เครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จังหวัดนครศรีธรรมราช. สนับสนุน สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้ตอนบน). พฤศจิกายน 2547- กันยายน 2548
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2547. ยุทธศาสตร์ข้าวภาคใต้ ยุทธศาสตร์ชาวลุ่มน้ำปากพนัง” สนับสนุนโดยจังหวัดนครศรีธรรมราช. 2547
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2547. ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชน เพื่อการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง กลุ่มไร่นาสวนผสม และประมงในลำน้ำ” สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มกราคม 2547.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2547. ลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชนเพื่อการวิจัย และพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง กลุ่มนาข้าว” สนับสนุน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มกราคม 2547.

- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2544. **พลวัตชีวิตประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาของรัฐในระยะแผนพัฒนาระยะที่ 1-8.** ภายใต้เมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์สุวิรงค์ พงษ์ไพบูลย์ ในโครงการศึกษา เรื่องโครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา งานวิจัยภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ. 2544
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2545. **คนเลี้ยงกุ้งกุลาดำความชอกช้ำท่ามกลางโลกาภิวัตน์”** ในโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการคนจนคนด้อยโอกาสในสังคมไทย (Safety Net) หัวหน้าโครงการวิจัย รศ.ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ.2543-2545
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2545. **ชาวนายากจนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง”** ตามโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการคนจนคนด้อยโอกาสในสังคมไทย (Safety Net) หัวหน้า โครงการวิจัย รศ.ดร.ณรงค์ เพชรประเสริฐ ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ.2543-2545
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2542. **ศักยภาพองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.).** ประจำปีงบประมาณ 2542. สำนักงานเลขาธิการสภาสถาบันราชภัฏ.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. 2542. **การศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาคมตำบล”** งานวิจัย ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ. 2541-2542.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. 2558. **เครือข่ายการพำนับกับการประกอบสร้างการเมืองในพื้นที่ภาคใต้.** สนับสนุนโดยศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. พ.ย. 2557- กย. 2558.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. 2556. **ดัชนีชี้วัดการเมืองภาคพลเมืองในบริบทประชาธิปไตยไทย”** ทุนวิจัย สภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า ธ.ค. 2555 – กันยายน 2556.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. 2555. **เศรษฐกิจการเมืองการพนัน (กีฬา) วัวชนภาคใต้.** ในโครงการการศึกษาเรื่องสถานการณ์ พฤติกรรม และผลกระทบการพนันในประเทศไทย ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนของ สสส. พ.ย.2554 - กย. 2555.
- รงค์ บุญสวยขวัญ. 2555. **การศึกษาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 2 ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช.** สถาบันวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. 2555.

รงค์ บุญสวยขวัญ. 2558. **ตัวชี้วัดทางสังคม : การศึกษาสภาวะทางสังคมเศรษฐกิจเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำปากพนัง**. ตามโครงการวิจัยและพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ภายใต้การสนับสนุนของ สกว. พ.ศ.2548-2550.

ผลงานทางวิชาการ

1. ตำรา และ หนังสือ

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. **นักการเมืองถิ่น จังหวัดนครศรีธรรมราช**. กรุงเทพมหานคร :

สถาบันพระปกเกล้า : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. **ยุทธศาสตร์ข้าวภาคใต้ ยุทธศาสตร์ชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง**. นครศรีธรรมราช : ไทม์พรีนตติ้ง, 2549.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. **วิถีชาวนาทำกลางกระแสน้ำไว้วัฒนธรรม**, โครงการอาศรมวัฒนธรรม.

นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เม็ดทราย, 2551.

ณรงค์ บุญสวยขวัญ. **การเมืองภาคพลเมือง: บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจ**

การเมืองในระบบตัวแทน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะ

เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : โรงพิมพ์เอ็ดวินเพรส, 2552

รงค์ บุญสวยขวัญ. **สื่อการเมืองภาคพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. 2555

รงค์ บุญสวยขวัญ. **ตัวชี้วัดการเมืองภาคพลเมืองในบริบทประชาธิปไตยไทย**. สำนักงาน

เลขาธิการสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. โรงพิมพ์เสือผิน. 2557

รงค์ บุญสวยขวัญ. **การจัดการทางสังคม : การจัดการองค์กรประชาชน การจัดการองค์กรทางสังคม การจัดการองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม**. นครศรีธรรมราช : โรงพิมพ์เสือผิน. 2557.

ประวัตินักวิจัย คนที่ 3 (ผู้ร่วมวิจัย)

นันธิดา จันทรศิริ

อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

สำนักวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

เลขที่ 222 ต.ไทยบุรี อ.ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช 80161

E-mail address: j.nantida@hotmail.com, nantida.ja@wu.ac.th

โทรศัพท์ : 093-578-1211, 0-7567-2073

1. การศึกษา

คุณวุฒิ	ปี พ.ศ. ที่จบ	ชื่อสถานศึกษาและประเทศ
กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตร International Program in Ph.D (Development Administration)	-	สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต	2552	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่
ศิลปศาสตรบัณฑิต, รัฐศาสตร์ (การปกครอง) (เกียรตินิยมอันดับสอง)	2547	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่

2. ผลงานตีพิมพ์

นันธิดา จันทรศิริ. 2560. ปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการองค์กรชุมชน กรณีองค์กร

การเงินชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม 2560.

(วารสารอยู่ในฐาน TCI 1)

นันธิดา จันทรศิริ. 2560. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อ

สร้างสรรค์นวัตกรรมภายในองค์กร. สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ปี

ที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2560. (วารสารอยู่ในฐาน TCI 2)

นันธิดา จันทรศิริ. 2559. การวิเคราะห์แนวคิดและข้อเสนอเพื่อการประยุกต์ใช้ธรรมาภิบาลใน

การบริหารองค์กรการเงินชุมชนในสังคมไทย. วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร. เล่มที่

7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2559). (วารสารอยู่ในฐาน TCI 2) อยู่ในระหว่าง

การตีพิมพ์

- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2559. กลยุทธ์นักบริหาร : การสื่อสารโครงการ. สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (วารสารอยู่ในฐาน TCI 2)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2558. ธรรมชาติระดับท้องถิ่น : มุมมองด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 หน้า 95-117. (วารสารอยู่ในฐาน TCI 1)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2558. กรอบแนวความคิดการบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชนในสังคมไทย. วารสารสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยทักษิณปีที่ 4 ฉบับที่ 4 หน้า 19-39 (มกราคม – กรกฎาคม)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2557. ธรรมชาติ : บริบทและมุมมองด้านการบริหารรัฐกิจ. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. เล่มที่ 7 ฉบับที่ 7 หน้า 125-145. (วารสารอยู่ในฐาน TCI 1)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2557. การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. สารอาศรมวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. เล่มที่ 15 ฉบับที่ 1. หน้า : 45-153. (วารสารอยู่ในฐาน TCI 2)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2557. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เรื่อง ธรรมชาติ (การบริหารจัดการที่ดี) ในรูปแบบประชาธิปไตย (Democratic Governance) ใน วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. เล่มที่ 1 ฉบับที่ 6 หน้า 221-228. (มกราคม-มิถุนายน)
- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2557. บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) เรื่อง ไฟแดง ใน สารอาศรมวัฒนธรรม วลัยลักษณ์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม 2556- มีนาคม 2557) หน้า 185-189.

หนังสือ

- นันธิดา จันทร์ศิริ. 2560. การบริหารจัดการองค์การการเงินชุมชน. นครศรีฯ : เสือผืนการพิมพ์.

3. ผลงานวิจัย

ที่	ตำแหน่ง (หัวหน้า และคณะผู้วิจัย)	ชื่อโครงการวิจัย	แหล่งทุน สนับสนุนการ วิจัย	ระยะเวลาการ ทำวิจัย
1	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 100%)	ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการ บริหารจัดการองค์การการเงิน ชุมชน กรณีศึกษา องค์การการเงิน ชุมชน จังหวัดนครศรีธรรมราช	ทุนนักวิจัยรุ่น ใหม่ ของ สถาบันวิจัยและ พัฒนา มหาวิทยาลัย วลัยลักษณ์	3 ปี เสร็จสิ้น โครงการ
2	หัวหน้า โครงการวิจัย (สัดส่วน 100 %)	การออกแบบการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ วิชา ท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นใน สังคมไทย	ทุนการเรียนรู้เชิง รุก ของส่วน ส่งเสริมวิชาการ มหาวิทยาลัย วลัยลักษณ์	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
3	คณะผู้วิจัยร่วม (สัดส่วน 5 %) รับผิดชอบด้าน การวิจัยเชิง ปริมาณ การ วิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผล ข้อมูลเชิงสถิติ	ประเมินผลปลายโครงการพัฒนา เพื่อขยายเครือข่ายบริการภายใน ชุมชนอย่างยั่งยืนสำหรับผู้หญิงที่ ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบ และความรุนแรงในจังหวัด ชายแดนภาคใต้	มูลนิธิริรักษ์ไทย	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว

ที่	ตำแหน่ง (หัวหน้า และคณะผู้วิจัย)	ชื่อโครงการวิจัย	แหล่งทุน สนับสนุนการ วิจัย	ระยะเวลาการ ทำวิจัย
4	หัวหน้า โครงการวิจัย สถาบัน	การศึกษาศาสนาภาพของสำนักวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัย ลักษณ์	ไม่มีทุนวิจัย มอบหมายโดย คณบดีของสำนัก วิชาศิลปศาสตร์ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ชลธิ รา สัตยารัตนา	6 เดือน เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
5	คณะผู้วิจัยร่วม (สัดส่วน 20%)	รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้ความ เป็นพลเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตยแบบบูรณาการ หลักสัปปริสธรรม 7 สำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น	ทุนงบประมาณ แผ่นดิน ประจำปี งบประมาณ 2560 ทุนพัฒนา ชุมชนและ ท้องถิ่น	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
6	คณะผู้วิจัยร่วม (สัดส่วน 50 %)	การพินัยกับการบูรณาการ หลักธรรมเพื่อการแก้ปัญหาการ พินัยของชุมชนทุ่งหลวง อำเภอ เวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ทุนวิจัยจากศูนย์ ศึกษาปัญหา พินัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ประจำปี งบประมาณ 2560	1 ปี เสร็จสิ้น โครงการ เรียบร้อยแล้ว
7	คณะผู้วิจัยร่วม (สัดส่วน 30 %)	ผลการใช้รูปแบบการพัฒนา จิตสำนึกของบุคลากรองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักเทวธ รรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน เทศบาลตำบลทุ่งหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ทุนงบประมาณ แผ่นดิน ประจำปี งบประมาณ 2561 ทุนพัฒนา ชุมชนและ ท้องถิ่น	1 ปี อยู่ระหว่าง ดำเนินการ